

Likhetens gränser

– En kvalitativ studie om svenska immigranter i Norge

Johanna Frank

Masteroppgave

Våren 2012

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Sammandrag

Titel: Likhets gränser – en kvalitativ studie om svenska immigranter i Norge

Författare: Johanna Frank

Handledare: Mette Andersson

Examinatorer:

Antal tecken i huvudtext: 35 097 (totalt, inklusive bilagor: 38 106)

Studiens övergripande syftet är att undersöka och beskriva de svenska immigranternas upplevelser och erfarenheter av att leva och arbeta i det norska samhället. Syftet har konkretiserats med tre frågeställningar: Hur upplever de svenska immigranterna att de blir bemötta och behandlade av den norska befolkningen? Vilken syn har de svenska immigranterna på sig själva i jämförelse med den norska befolkningen? Vilken syn har de svenska immigranterna på sig själva i jämförelse med andra immigrant grupper i Norge?

För att besvara studiens forskningsfråga har kvalitativa intervjuer utförts med åtta svenska immigranter med varierande kön, ålder och bakgrund. Studien antar en subjektivistisk karaktär med en förståelseansats där aktörernas uppfattning och mening är det centrala. Då studien undersöker ett tämligen outforskat fenomen har studien haft ett explorativt tillvägagångssätt.

Resultatet bygger på de intervjuer som har utförts med svenska immigranter i Norge. De svenska immigranterna betraktas inte här som en homogen grupp utan sociala skiktningar, utan resultatet visar hur distinktioner baserat på social status skapas mellan de svenska immigranterna. Studien synliggör hur de svenska immigranterna möts av subtila distinktioner, upprätthållna av den norska befolkningen, mellan dem som tillhör och dem som inte tillhör norskheten vilket bidrar till en ambivalent känsla av att vara en del av det norska samhället men att inte vara fullständigt delaktiga samt att tillhöra men inte tillhöra fullt ut. Samtidigt upprätthåller de svenska immigranterna distinktioner mellan dem själva och andra immigrantgrupper i Norge och skapar en hierarkisk ordning mellan olika immigrantgrupper i det norska samhället. Genom att betona avståndet till andra immigranter - de "riktiga" invandrarna - och samtidigt framhäver närheten till norrmännen kan de svenska immigranterna styrka likheterna och samhörigheten med den norska befolkningen. I tillägg använder de svenska immigranterna olika strategier för att upprätthålla en känsla av personligt värde samt uppnå social status i Norge, som möjliggör dem att placera sig på samma nivå eller över den norska befolkningen. De subtila distinktioner mellan vem som tillhör och vem

som inte tillhör norskheten som de svenska immigranterna möts av i vardaglig interaktion med en norska befolkningen kan bidra till ett ökat motstånd till att integreras eller assimileras till det norska samhället.

Förord

Det är med både glädje och sorg som jag skriver denna sista text. Ett års arbete med skratt, svett och tårar är nu över och jag börjar inse att jag måste avsluta och lämna över mitt kära projekt. Jag har växt som person i samma takt som min studie har växt i sidotal, då arbetsprocessen har gett mig nya insikter och förståelse för mina egna erfarenheter och upplevelser. Slutresultatet hade dock inte varit möjligt utan en hjälpande hand, eller mer specifikt *tre* hjälpande händer. Dessa tre personer ska jag därför ägna ett tackande ord till.

Jag vill först och främst tacka professor Mette Andersson för hennes värdefulla kommentarer, stöd och konstruktiva kritik. Din positiva inställning och energi har en smittoeffekt och din vägledning har alltid gett mig ny energi, idéer och inspiration. Tack för all din hjälp! Jag vill även passa på att tacka Katrine Mellingen Bjerke som tog sig tid att korrekturläsa mitt examensarbete när hon själv stressade för att slutföra sitt examensarbete. Tack för dina kommentarer! Till sist men inte minst vill jag tacka min stöttepelare Adnan Budnjo som har stått ut med mig under denna långa och slitsamma process. Tack för att du har funnits där!

Johanna Frank

Bergen, 27 mars 2012

INNEHÅLLSFÖRECKNING

1. INLEDNING	7
1.1 Studiens bakgrund	8
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Avgränsning	9
1.4 Studiens disposition.....	10
2. HISTORISK ÅTERBLICK OCH TIDIGARE FORSKNING	11
2.1 Den svensk-norska historian.....	11
2.1.1 Svensk-norska unionen 1814-1905	11
2.1.2 Unionsupplösningen 1905	13
2.1.3 Relationen under andra världskriget 1940 fram till 1990-talet.....	14
2.1.4 Relationen idag	15
2.2 Tidigare forskning	18
2.2.1 1800-talet fram till 1900-talet.....	18
2.2.2 1900-talet fram till 1990-talet.....	20
3. TEORETISKT RAMVERK.....	22
3.1 Migration och migrationsprocesser	23
3.1.1 Ekonomiska perspektiv	23
3.1.2 Nätverksteorin	24
3.2 Etnisk tillhörighet	25
3.2.1 Den föreställda likheten.....	26
3.2.2 Den nödvändiga främlingen	27
3.3 Social status	28
3.3.1 Social status och moral	30
4. METOD.....	33
4.1 Studiens tillvägagångssätt och process.....	33
4.1.1 Intervjusamtalens upplägg och intervjuguide.....	34
4.1.2 Val av intervjupersoner	35
4.1.3 De intervjuades bakgrund.....	36
4.1.4 Intervjusamtalen	37
4.1.5 Bearbetning och analys av materialet.....	38

4.2 Reflekterande forskning	39
4.2.1 Metodproblem	39
4.2.2 Närhet till fältet	40
4.2.3 Forskningsetiska övervägande.....	41
4.2.4 Reliabilitet	42
4.2.5 Validitet	43
4.2.6 Generaliserbarhet.....	44
5. BEMÖTANDE OCH SOCIALA RELATIONER	45
5.1 Inledning.....	45
5.2 Bemötande.....	45
5.3 Kallnamn och nedsättande kommentarer	54
5.4 "Lillebrorskomplex"	57
5.5 Sammanfattning.....	61
6. SYNEN PÅ SVENSKAR	63
6.1 Inledning.....	63
6.2 Relationen till svenska ungdomar	63
6.3 Svensk arbetskraft	68
6.4 Sammanfattning.....	71
7. SYNEN PÅ SIG SJÄLVA I RELATION TILL NORRMÄN OCH INVANDRARE	73
7.1 Inledning.....	73
7.2 Invandrare?.....	73
7.3 Främlingsfientlighet	80
7.4 Anpassning och integration	88
7.4 Sammanfattning.....	93
8. SLUTSATS OCH AVSLUTANDE DISKUSSION	95
REFERENSER	98
Artiklar i elektroniska tidskrifter	103
Tabell 1 De 15 största invandrargrupperna	16
Bilaga 1 Intervjuguide	104
Bilaga 2 Samtyckesbrev	109

1. INLEDNING

[...]... då det var ett relativt klart besked att man liksom - "du är utlänning och vi är norrmän", så gör det att du skapar dina kontakter utanför och så håller du dig utanför. Du försöker fungera i det norska samhället så gott du kan.

Det inledande citatet är från en svensk immigrant som har levt och arbetat i Norge kontinuerligt i tjugo år. Citatet illustrerar känslan av utanförskap som ett flertal av de svenska immigranterna upplever i det norska samhället men som i stor utsträckning behålls outtalad. Idag råder det ett konfliktfritt förhållningssätt till den ökande svenska migrationen till Norge som undviker att problematiserar hur de svenska immigranterna bemöts eller behandlas av den norska befolkningen, trots att svenska medborgare idag utgör den näst största folkgruppen som immigrerar till Norge årligen¹. Den stora svenska arbetsmigrationen har under senaste åren uppmärksamats alltmer av medier både inom och utanför Norden, bland annat av The New York Times². År 2011 sände SVT den uppmärksamade dokumentären *Utvandrarna*³ som bidrog till en livlig debatt i Sverige och Norge om de svenska arbetsimmigranternas villkor och utsatthet i Norge. Det ökade media intresset kan betraktas som en indikation på att en grundlig kartläggning av de svenska immigranternas situation i Norge är högst nödvändig och aktuell.

Migrationen mellan de två nordiska grannländerna har i stor grad förbisetts av den kvalitativa migrationsforskningen i Norge och Sverige, trots att den är ekonomisk och kulturellt viktig. En förklaring till den låga prioriteringen eller intresset kan tänkas vara att den svenska immigranten inte kategoriseras som den traditionella invandraren i Norge på hänsyn av: få svenska medborgare ansöker om norskt medborgarskap, det är en kort juridisk process för en svensk medborgare att arbetsimmigrera till Norge och det är små kulturella skillnader mellan länderna som bidrar till att de svenska immigranterna tämligen enkelt kan integreras i det norska samhället. Det är just på grund av att de svenska immigranter inte uppfattas tillhör de stereotypiska "problem" immigranterna⁴ som det är centralt att undersöka

¹ <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/tab-2010-04-29-04.html> (14.12.2010).

² http://www.nytimes.com/2007/12/30/world/europe/30norway.html?_r=1&ref=worldbusiness (25.01.2012)

³ http://svt.se/2.151341/1.2321553/sa_gjorde_vi_reportaget_om_svenskarna_i_oslo (14.12.2011)

⁴ Här syftas det på de immigranter som regelbundet blir ett objekt för omfattande integrationsdiskussioner (se Davis & Nencel 2011).

de vardagliga bemötandena – bemötanden som skapar subtila distinktioner mellan dem som tillhör och dem som inte tillhör. Denna dimension är ofta negligerad i litteraturen även om den är centralt för en förståelse för den subjektiva upplevelsen av att leva i ett främmande land (se Davis & Nencel 2011). Men denna studie ger inte bara en bild över hur de svenska immigranterna bemöts av den norska befolkningen utan bidrar även till nya insikter om social exkludering genom att se på den grupp som minst förväntas bli exkluderad.

1.1 Studiens bakgrund

Studiens forskningstema ligger nära mitt hjärta, då det berör min personliga erfarenhet. Jag är född och uppvuxen i Sverige men flyttade våren 2010 till Norge för att slutföra min masterutbildning i sociologi och samtidigt arbeta deltid vid sidan av studierna. Jag fick snabbt en deltidsanställning på en av Norges största bemanningsföretag. Att leva och arbeta i Norge fick mig att reflektera över min position i det norska samhället och ifrågasätta det rådande konfliktfria förhållningssättet till migrationen mellan de två nordiska grannländerna. Att vara svensk immigrant i Norge var inte så enkelt och problemfritt som den rådande uppfattningen menade. När så tiden närmade sig för att välja ämne till examensarbetet var de svenska immigranternas situation i Norge självklar för mig. Att undersöka de svenska immigranternas situation i Norge har medfört att jag i min forskarroll har tagit ett steg närmare mina egna erfarenheter, som redogörs närmare i kapitel 4.2. Att arbeta med denna studie har gett mig insikt och förståelse för mina egna känslor och upplevelser av bemötandet från den norska befolkningen.

1.2 Syfte och frågeställningar

Som tidigare nämnts i inledelsen har den stora svenska migrationsvågen till Norge under 2000-talet i stor grad förbisetts av den kvalitativa migrationsforskningen i Norden. Det övergripande syfte var därför att undersöka och beskriva de svenska immigranternas upplevelser och erfarenheter av att leva och arbeta i det norska samhället. Syftet fick en ökad stringens genom att fokusera på bemötande, gränsdragningar och exkludering. Då intentionen var att skapa en rik beskrivning av ett komplex fenomen som är tämligen outforskat har frågeställningarna hållits vida och flexibla för att möjliggöra ett explorativt tillvägagångssätt

(se Marshall & Rossman 1999). En alltför snäv problemställning kan begränsa ett explorativt tillvägagångssätt och resultera i att intressanta aspekter vid fenomenet förbises. Syfte har konkretiserats med följande tre frågeställningar:

- Hur upplever de svenska immigranterna att de blir bemötta och behandlade av den norska befolkningen?
- Vilken syn har de svenska immigranterna på sig själv i jämförelse med den norska befolkningen?
- Vilken syn har de svenska immigranterna på sig själv i jämförelse med andra immigrant grupper i Norge?

1.3 Avgränsning

Den ökande arbetsmigrationen av svenska medborgare till Osloregionen har fått alltmer fokus i svenska och norska medier. Den svenska migrationen beskrivs därför ofta som ett gränshenomen huvudsakligen centrerat runt Oslo. Men migrationen bär tendenser av att beröra majoriteten av storstadsregionerna i Norge och inte begränsas till gränsregionen. För att påvisa detta undersöker denna studie de svenska immigraters situation i en av Norges största städer i väst. Studien avgränsas till att endast undersöka en stad i Norge.

Då studiens syfte är att undersöka de svenska immigranternas subjektiva upplevelser av bemötande, har inte några intervjuer med norska medborgare för att fånga deras uppfattning om svenska immigranter i Norge utförts. De svenska immigranternas upplevelse av bemötandet från den norska befolkningen synliggör hur gränsdragningar baserat på etnisk tillhörighet och social status utförs mellan och inom sociala grupper. Studien avgränsas genom att inte behandla könsfrågor eller explicit tala om klassfrågor som klasstillhörighet, klasskillnad eller klassmobilitet. Dock, behandlas klasstillhörighet och klasskillnad implicit under diskussionen om studiesubjektens sociala status.

1.4 Studiens disposition

I kapitel 2.1 som följer ges en kort historisk återblick på den Svensk-norska historien från 1800-talet fram till idag. Kapitel 2.2 presenterar därefter tidigare forsknings som behandlar svenska immigranternas situation i Norge från 1800-talet fram till 1990-talet. Kapitel 3 presenterar det teoretiska ramverket och är grovt uppdelat i två delar: först faller fokuset på internationell migration och migrationsprocesser (3.1) för att sedan skifta till gränsdragningar baserat på etnisk tillhörighet (3.2) och social status (3.3). Kapitel 4 består av den metodiska redogörelsen och är uppdelad i två delar: den första delen (4.1) presenterar studiens metod och tillvägagångssätt med fokus på intervjusamtalen medan den andra delen (4.2) fokuserar på frågor kring bearbetningen och tolkningen av det empiriska materialet samt på forskarens roll i arbetsprocessen. I kapitel 5 inleds den empiriska redovisningen av studiens intervjusamtal. I detta första kapitel presenteras och analyseras intervjupersonernas upplevelser av hur de blir bemötta och behandlade av den norska befolkningen. Kapitlet är uppdelat i tre avsnitt, där avsnitt 5.2 ger en övergripande bild av intervjupersonernas upplevelser av mötet med den norska befolkningen medan avsnitt 5.1 inriktar sig på de svenska ungdomarnas upplevelser av nedsättande kallnamn och till sist fokuserar avsnitt 5.3 på de högt utbildade svenskarnas upplevelser av nedsättande kommentarer. Nästkommande kapitel fokuserar på gränsdragningar inom och mellan sociala grupper, där avsnitt 6.1 behandlar gränsdragningar som utförs inom gruppen av svenska immigranter i Norge och avsnitt 6.2 fokuserar på gränsdragningarna som de svenska intervjupersonerna utför mellan de svenska och de norska arbetarna baserat på arbetsmoral. Kapitel 7 kretsar kring frågor gällande ”invandraren”. Avsnitt 7.1 behandlar intervjupersonernas syn på sig själva som immigrant i Norge och deras syn på sig själva i relation till den symboliska invandraren. Avsnitt 7.2 visar intervjupersonernas uppfattning av den norska befolkningens attityd till invandrarna i Norge. Till sist fokuserar avsnitt 7.3 på de svenska intervjupersonernas strävan att integreras och fungera i det norska samhället, som bidrar till att de distanserar sig till positionen som ”invandrare”. I kapitel 8 presenteras studiens slutsatser och ger ett förslag på vidare forskning.

2. HISTORISK ÅTERBLICK OCH TIDIGARE FORSKNING

Migration är rotfäst i specifika historiska tillstånd som definierar en specifik social och ekonomisk kontext (Massey et al. 2005:3). Det är därmed av stor betydelse att se på Norge och Sverige sociala och ekonomiska historia för att förstå ländernas relation idag samt den aktuella svenska migrationen till Norge. Avsnitt 2.1 beskriver därför den svensk-norska historien från början av 1800-talet fram till idag. Därefter presenteras tidigare forskning (2.2) som fokuserar på hur svenska immigranter i Norge har behandlats och bemöts av den norska befolkningen från början av 1800-talet fram till slutet av 1990-talet.

2.1 Den svensk-norska historien

De två grannländerna Sverige och Norge har en lång och nära historia bakom sig som har format hur ländernas relation ser ut idag. Ländernas historia bär inte bara element av broderlig kärlek utan har även kantats av tvister och förhandlingar som vid enstaka fall bidragit till ett påfallande vapenhot. Detta avsnitt ger en kort presentation av de mest inflytelserika händelserna i den svensk-norska historien. Först kommer vi se närmare på unionen mellan de två länderna under 1800-talet fram till början av 1900-talet som har fått en central plats i norsk historieuppfattning.

2.1.1 Svensk-norska unionen 1814-1905

Som tidigare nämnts är en av de mest inflytelserika händelserna i den svensk-norska historien unionen mellan Sverige och Norge som varade från 1814 fram till 1905. Unionen skapades då den sekellånga relationen mellan Danmark och Norge hade sitt slut när Danmark avstod Norge till Sverige under freden i Kiel år 1814 (Due-Nielsen 2005:92). Men överenskommelsen mellan Danmark och Sverige skedde inte problemfritt då Norge vägrade erkänna Kielfreden och anordnade en riksförsamling i Eidsvoll den 17 maj 1814, som antog en norsk grundlag som försvagade kungamakten och utsåg Kristian Fredrik VI till Norges kung (Wallenstein 1995:110). Svenska trupper tågade då in i Norge under den svenske tronföljaren Karl Johan den 26 juli 1814 för att inta Norge med militära medel. Efter vapenstillståndet undertecknades konventionen i Moss som erkände Eidsvollsgrundlagen och

Kristian Fredrik abdikerade. Därefter valdes den svenske kungen Karl XIII till kungen av Norge och den 4 november 1814 förenades därmed länderna i en personalunion (Wallensteen 1995:110). Den svensk-norska unionen kom att bli en lösare förening än den tidigare dansk-norska unionen (Sejersted 2005:28), då Norge och Sverige hade egna politiska institutioner och separata valutasystem, medan utrikespolitiken låg i Sveriges händer (Sejersted 2005:28; Wallensteen 1995:110). Förhållandet mellan stortinget och kungamakten var periodvis spänt, då Sveriges avsikt med unionen var att sammanföra länderna till ett gemensamt rike medan Norge inte ville göra några eftergifter på deras nyvunna självstyre.

Under unionstiden utvecklades och växte Norge. Vid seklets skift skedde stora förändringar i det ekonomiska livet: näringslivet liberaliserades, infrastrukturen expanderade, jordbruket reformerades och industrier växte fram (Wallensteen 1995:110). Viktiga tekniska framsteg gjordes inom fisket och Norge blev en av världens främsta fiskerationer. Befolkningstillväxten sköt även i höjden, från 883 500 till drygt 2,2 miljoner mellan åren 1801 till 1900 (Wallensteen 1995:118). Ett liknande utvecklingsmönster kunde man se i Sverige, med en kraftig befolkningstillväxt från 2,5 miljoner till drygt 5 miljoner. Den snabba folkökningen skapade dock problem i Sverige som fortfarande var ett agrart, ekonomiskt outvecklat land med stor fattigdom. Det växande problemet löstes delvis med en omfattande emigration då över en miljon svenska medborgare emigrerade mellan åren 1840-1930 (Wallensteen 1995:109-111). Den första stora svenska migrationsvågen till Norge var mellan 1840 och 1905, där majoriteten var ungdomar från Värmland, Dahlsland och Bohuslän som bosatte sig rund Oslo fjorden (Myhre 2005:89). Den typiska invandraren till Norge under 1800-talet var just en svensk (Grete Brochmann och Knut Kjeldstali 2008:301), som utgjorde mellan 2/3 till ¾ av alla invandrare i Norge. Svenskar har immigrerat till Norge innan år 1814, vilket enligt Myhre (2005) innebär att den stora migrationsvågen inte var ett resultat av den svensk-norska unionen, utan ett resultat av ekonomiska förhållanden och geografisk närhet. En så stor koncentration av utvandrande svenskar från tre landskap i Sverige till en motsvarande koncentration till Oslo fjord, indikerar att det handlade om massmigration (Myhre 2005:94). Enligt Myhre var orsaken bakom den svenska massmigrationen till Norge den samtida industrialiseringen och urbaniseringen. De tre svenska landskapen i västra Sverige låg i den svenska ekonomiska periferin, medan området runt Oslofjorden utgjorde Norges ekonomiska centrum. Hindrena var få för de svenska immigranterna; kort avstånd, gränserna öppna och kulturskillnaderna var små (Myhre 2005:95).

2.1.2 Unionsupplösningen 1905

Nationalkänslan och önskan om total självständighet växte starkt under 1800-talet i Norge. Tio år efter att den norska grundlagen hade bildats den 17 maj 1814 uppmärksammades datumet av en grupp studenter, vilket resulterade i att norrmännen år 1924 inledde firandet av sin nationaldag på Oslos gator (Wallenstein 1995:118). Men det svenska styret uppfattade firandet som en demonstration mot Sverige och den gemensamma unionen, vilket ledde till att firandet förbjöds 1828. Men året efter det införda förbudet, gick de norska studenterna åter igen ut på huvudstadens gator för att fira nationaldagen. Militären ryckte då in för att skingra folkhopen och den dramatiska händelsen kallas idag för ”torgslaget” (Wallenstein 1995:118). Denna händelse är ett exempel på de spänningar som rådde mellan Sverige och Norge under unionstiden. Även om de första decennierna av unionstiden var relativt fredliga så kom det norska missnöjet att växa med tiden, som huvudsakligen bottnade i önskan om ett större inflytande över utrikespolitiken. Men för att få en egen utrikesminister krävdes en grundlagsändring som fordrade den svenska kungens samtycke.

Under de tio sista åren av unionstiden förhandlade Norge om att få ett eget konsultväsende, men utan framgång. År 1905 fattade Norge ett beslut om eget konsulatväsende som kungen vägrade att godkänna, vilket Norge besvarade med att förklara den svenska kungen Oscar II upphörd som norsk kung. Därmed såg Norge unionen som upplöst. Den svenska kungen, regeringen och många svenska invånare kände sig kränkta över det sätt Norge försökte avsluta unionen (Wallenstein 1995; Due-Nielsen 2005; Sørensen 2005) och Sverige krävde förhandlingar för att enas kring formerna för upplösningen. Spänningen mellan länderna ökade och vapenhotet blev allt mer påfallande. Den unionella motsättningen mellan Norge och Sverige fick till slut en fredlig lösning genom det så kallade Karlstadsavtal som undertecknades den 26 oktober 1905 (Due-Nielsen 2005:100; Wallenstein 1995:128). Även om unionsupplösningen skedde på fredlig väg rådde det under hela året ett spänt läge då det fanns kompromisslösa minoriteter i bägge länder som riskerade ett krig för att uppnå högt uppfattade ideal. En av de viktigaste grunderna bakom att unionsupplösningen fortlöpte så försonligt var att Sverige, som var den starkaste parten, inte hade något att vinna på ett krig (Sørensen 2005:23). Unionsupplösningen sågs i Norge som slutet på en problemfylld period och början på en ny framtid (Blom 2005:109). Unionstiden mellan Norge och Sverige har en central plats i norsk historieuppfattning, då etableringen av den norska staten och den nationella självmedvetenheten byggs kring åren 1814 och 1905. Året 1814 förknippas med

Norges författning och minnet av 1905 manifesterar den totala frigörelsen då Norge blev en självständig stat (Nilsson 2005:13). Unionstiden har dock en mer blygsam status i Sverige än i Norge, då unionsupplösningen gav en begränsad förändring för svenskarna (Nilsson 2005:18).

Under 1900-talet första år i samband med spänningarna mellan länderna på riksplanet kom den kulminerade säsongsarbetsinvandringen och inflyttningen av svenskar att upphöra. 1901 införde Norge en lag om anmälningsskyldighet för resande och främlingar, som i huvudsak riktade sig mot svenska gästarbetare (Gustavsson 2005:65). Under 1900-talets första hälft var återflyttningen till Sverige för första gången sedan årtionden större än inflyttningen till Norge (Gustavsson 1999:66). Grannländernas relation kom att återigen sättas på prov under 1940-talet som bottnade i ländernas olika ställningstagande under andra världskriget. Denna händelse förtjänar ytterligare uppmärksamhet, som den kommer att ges i följande avsnitt.

2.1.3 Relationen under andra världskriget 1940 fram till 1990-talet

Under andra världskriget uppstod det motsättningar mellan de två nationerna som grundades i att Norge var i krig med Tyskland medan Sverige var i fred (Ekman 2005:197; Gustavsson 1999:38). Den 9 april 1940 avgav Sverige neutralförklaring om att iakttä strikt neutralitet som i praktiken gynnade Tyskland och missgynnade Norge. Några av Sveriges eftergifter till Tyskland var kortvariga medan andra existerade i flera år som resulterade i svårläkta skador för norsk-svenska förbindelser (Ekman 2005:198). Relationen försvårades ytterligare mellan åren 1940 till 1945, då ockuperade Norge förbjöds ha kontakt med Sverige. För att förflytta sig över gränsen krävdes ett ”gränsbobevis” som skulle visas upp för militärmakten (Gustavsson 1999:38). Det statliga förbudet innebar en försvagad social och ekonomisk kontakt. Att ingå äktenskap med en svensk man utgjorde det enda undantaget för en norsk kvinna att lagligt få överskrida gränsen och lämna landet. Ett flertal norska kvinnor kom på så vis över till Sverige under kriget (Gustavsson 1999:45). Men det var även många normän som lyckades tas sig över riksgränsen på illegalt vis och mellan åren 1940 och 1945 lyckades 50 000 norskar fly över gränsen illegalt (Johanson 1999:231).

Efter kriget reste många svenska unga män till Norge då det rådde brist på kvinnor i Sverige. Svenska män var eftertraktade av de norska kvinnorna då den ekonomiska standarden var högre i Sverige än i Norge (Gustavsson 1999:47). Skillnaderna i levnadsstandard var markant mellan de två länderna och kom så att förbli under flera år efter kriget. Men de kulturella och sociala likheterna kom att förstärkas genom alla de nytillkomna

blandäktenskapen (Gustavsson 1999:48). Under den närmaste tiden efter andra världskriget slut var norrmännen utfattiga och hade en stor brist på en mängd varor. Att förflytta sig fritt över gränsen hade en väsentlig roll för norrmännen som införskaffade varor (Gustavsson 2005:83). Handelsströmmen till Sverige kom med tiden att upphöra och bytte istället riktning under 1950- och 1960-talet. På 1970-talet kom även arbetsinvandringsströmmarna att byta riktning då många norska snickare arbetade på byggplatser runt om i Göteborg. Under senare delen av 1980-talet tog norska arbetare anställning inom bilindustrin vid Volvo och även som busschaufförer i västra Sverige. Denna trend kom att upphöra runt 1990 då strömmen av gästarbetar kom att gå i den motsatta riktningen (Gustavsson 2005:72). Norges förbättrade ekonomi under 1990-talet ledde till att norrmän etablerade sig som affärsmän och startat företag på den svenska sidan av gränsen (Gustavsson 2005:96).

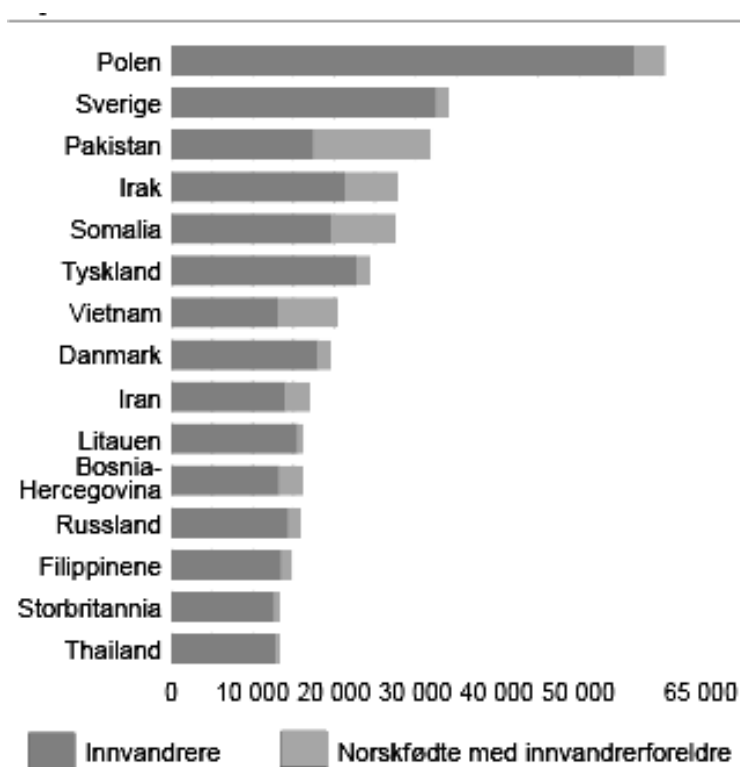
2.1.4 Relationen idag

Som de tidigare avsnitten har antytt så har Sverige i nordiska sammanhang länge betraktat sig som en ”stöddig storebror”, som en förebild för andra, och har utgått från att vara i andras blickfång (Nilsson 1991:91). Men enligt historiker och författare har de demografiska och ekonomiska förändringarna det senaste decenniet skiftat maktbalansen mellan de nordiska länderna. Norges oljetillgångar har haft en stor betydelse för Norges ekonomiska utveckling och landet har haft en hög ekonomisk tillväxt ända sedan 1970-talet. Norges blomstrande ekonomi har bidragit till en stor efterfråga efter arbetsimmigranter, vilket har transformerat Norge från ett etniskt homogent land med en låg immigrationspopulation till att år 2010 ha en befolkningstillväxt där två tredjedelar av tillväxten bestod av immigranter⁵. Samtidigt som Norge har upplevt en förbättrad ekonomi har Sverige drabbats av en ekonomisk lågkonjunktur med en stigande arbetslöshet. Lönerna och förmånerna är idag högre i Norge än på den svenska sidan och möjligheten att få ett arbete är klart högre. Den geografiska närheten och den enkla juridiska processen för att arbetsimmigrera bidrar till att Norge idag är ett av de mest eftertraktade länderna för de svenska medborgarna att immigrera till. Enligt rapporten som publicerades i januari 2011 från Norges Statistisk Sentralbyrå var folkmängden med svensk landbakgrund i Norge 34 108 och utgjorde den näst största folkgruppen som

⁵ http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Rapporter/SOPEMI_Report2011_final.pdf (06.02.2012)

immigrerade till Norge årligen⁶. Av dessa har 13 319 varit bosatta i Norge 0-4 år⁷. Antalet svenska medborgare som immigrerar till Norge årligen har ökat stadigt från 25 773 år 2005 till över 34 000 år 2011⁸. Regeringsrapporten för den internationella migrationen i Norge 2010-2011 visar att immigranter från Västeuropa har ett litet intresse av att ansöka om norskt medborgarskap, en trend som återfinns hos de svenska immigranterna. Av de 34 000 svenska immigranterna i Norge har endast 3 225 norskt medborgarskap⁹. Det låga intresset kan förklaras av att det inte är möjligt för de svenska immigranterna att ha dubbla medborgarskap i Norge och att återmigrationen till Sverige är hög. Tabellen nedan visar de 15 största immigrantgrupperna totala antal i Norge fördelat mellan immigranter och norskfödda med utländska föräldrar.

Tabell 1: De 15 största invandrargrupperna - invandrare och norskfödda med invandrarföräldrar.

Källa: Statistisk sentralbyrå 1 januari 2011.

⁶ <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/tab-2011-04-28-07.html> (25.02.2012)

⁷ <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/tab-2011-04-28-13.html> (25.02.2012)

⁸ http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Rapporter/SOPEMI_Report2011_final.pdf (06.02.2012)

⁹ <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/tab-2011-04-28-07.html> (25.02.2012)

Det låga talet norskfödda barn med svenska föräldrar kan ses som en indikation på att få svenska immigranter stannar kvar i Norge under en längre period för att etablerar familj. De svenska immigranternas intentioner är oftast att arbeta i Norge under en begränsad tid för att sedan återvända till Sverige. Denna trend är framförallt tydlig bland de svenska ungdomarna. Det stora antalet immigrerande svenska ungdomar till Osloregionen har satt prägel på regionens arbetsplatser och bostadsområden, som har bidragit till att begrepp som ”partysvensker” har myntats av den norska befolkningen. Begreppet är negativt laddat och hänsyftar på säsongsarbetande svenska ungdomar som spenderar sin lön på det norska utelivet. Begreppet dök upp i Oslo år 2008 genom en kort text målats på en vägg i centrum: *Partysvensker; go home!*. Det stora antalet svenska ungdomar i Norge har även bidragit till en stor uppmärksamhet i svensk och norsk media. Svenska tidskrifter har rapporterat alarmerande höga siffror på antalet arbetslösa svenska ungdomar som reser till Norge för att finna ett arbete. I februari 2011 sändes en dokumentärserie *Utvandrarna*, filmad av Uppdrag Granskning på STV, som belyste de svenska ungdomarnas situation i Norge. Synen på de svenska ungdomarnas villkor och situation i Norge förändrades drastiskt och öppnade upp för en livlig debatt i Sverige och Norge. Uppdrag Granskning granskade bland annat de unga svenska arbetarnas bostads- och arbetsvillkor.

Dokumentären visade att de svenska ungdomarna bodde kollektivt i spartanska och slitna lägenheter (med kackerlackor) för att ha råd med de höga lägenhetshyrorna samtidigt som de hade osäkra anställningsvillkoren med ”fast anställning utan garanti lön”, som varken gav någon lön mellan uppdrag eller garanterade jobb¹⁰. De svenska arbetarna uppfattas som duktiga av de norska arbetsgivarna och villiga att ta de arbeten som norrmännen inte vill ha. I dokumentären följer Uppdrag Granskning med fem svenska ungdomar till ett lagerarbete som de hade fått via Adecco. Deras arbetsuppgift bestod av att skala bananer hela dagen till ett populärt norsk smörgåspålägg. Enligt fabrikschefen Ståle Snartland är svenskar utan utbildning perfekta för jobbet och säger: ”Du behöver ju inte vara kock för att skala bananer, det klarar de flesta”. Snartland menar även att ”språket är ingen barriär och arbetsmoralen är bra”¹¹. Då bemanningsföretagen har en stor reservstyrka bestående av unga utbildade svenskar, är arbetskraft för dessa arbeten inte svår att finna.

¹⁰ <http://svt.se/2.151341/1.2319445/svenskar-utnyttjas-av-de-norska-bemanningsforetagen> (13.01.2012).

¹¹ Ibid. Citatet är översatt till svenska av Uppdrag Granskning.

2.2 Tidigare forskning

Den svenska migrationen till Norge under 2000-talet är en tämligen outforskad företeelse och det finns ett stort tomrum både i svensk och norsk litteratur inom detta område. Dock har ett antal studier behandlat den svenska arbetsmigrationen till Norge under slutet av 1800-talet fram till slutet av 1900-talet, däribland Jan Eivind Myhre studie *Kajsa, Sven og hundre tusen svensker – innvandring fra Sverige til Norge på 1800-tallet* (2005), Anders Gustavssons studie *Flöden över gränser – kulturkontakter längst svensk-norska gränsen under 1900-talet* (1999) samt Grete Brochmann och Knut Kjeldstali (2008) bok *A history of immigration – the case of Norway 900-2000*. Dessa texter är av intresse då de visar hur svenska immigranter i Norge blev bemötta och behandlade av den norska befolkningen under 1800- och 1900-talet. Även om den svenska migrationens karaktär och Norges attityd gentemot de svenska immigranterna har förändrats över tid, ger det en inblick och förståelse för hur de svenska immigranterna bemöts och behandlas i dagens norska samhälle (då man kan anta att dessa attityder lever vidare bland den äldre norska generationen och att attityden i viss mån reproduceras över generationer). Fynd och slutsatser från dessa forskningsbidrag kommer att emellanåt kopplas till studiens resultat, då de ger en förståelse för hur bemötandet och synen på de svenska immigranterna i Norge har förändrats över tid men också vilka mönster som behålls oförändrade.

2.2.1 1800-talet fram till 1900-talet

Den norska historikern Jan Eivind Myhre (2005) skriver om den stora svenska migrationen till Norge från 1800-talet fram till 1900-talet. Enligt Myhre var de svenska immigranterna välrepresenterade i många norska yrken men att de inte gick att finna överallt. I de liberala invandringsbestämmelserna fanns det från 1814 en så kallad *innfødsrett* som sa att endast norskfödda kunde inneha ämbete, med undantag av universitet (Myhre 2005:97). Detta innebar att mot slutet av 1800-talet fanns det inte några svenskar i toppen av ämbetsverken, förutom ett par professorer. Men efter ett par år i Norge var en social uppstigning möjlig och i de delar av Norge där svenskarna etablerade sig var den svenska befolkningen fördelad ungefär som den norska socialt och yrkesmässigt (Myhre 2005:97).

Under de politiska stridigheterna under 1890-talet om den Svensk-norska unionen var det ett stort antal svenskar i Norge som bytte namn för att undgå obehagligheter (Myhre 2005:98).

Detta var knytet till att många nordmän tvivlade på att det gick att lita på svenskar, något som blev viktigt vid en eventuell krigssituation. Men norrmännens skepticism till de svenska immigranterna begränsas inte endast till unionstiden, utan har under generationer innan 1905 blivit behandlade som utlänningar och inte som norrmän. Myhre skriver att ”de [svenska immigranterna] kunne behandles som fremmede, som fiender, som uønskade, som overflødige” (Myhre 2005:98). Svenskarnas erfarenheter i Norge kunde vara blandade; dels kunde de bli behandlade som en god granne eller som främmande samt annorlunda och därmed oönskad. Under Norges flera århundraden långa förening med Danmark hade Sverige varit huvudfienden som befolkningen var väl medvetna om även om fientligheten var starkas på det politiska planet.

Under 1850-talet och framåt beskrevs och understryktes nationaliteten ”svensk” i norska tidningar regelbundet i förbindelse med olika former av förbrytelser (Myhre 2005:98). Svensken betraktades ligga bakom många av brotten i Norge. Men det var i huvudsak i arbetslivet som nordmän och svenskar hamna i dispyt då de svenska immigranterna kunde rubba balansen på den norska arbetsmarknaden. Under ekonomiska kriser när efterfrågan på arbetskraft sjönk och konkurrensen ökade klandrades ofta de immigrerade svenskarna (Myhre 2005:99). Motviljan mot svenskar kunde ta sig form av prat bakom ryggen men även av öppen kritik då de beskylldes för att underbjuda de norska lönerna, fjäska för arbetsgivaren, strejkförbryta och för att vara oorganiserade. Nedsättande uttryck kunde följa svenskarna, som fortfarande lever vidare, sådana uttryck som ”svenskeradd” och ”svenkejævel” (Myhre 2005:100). Ända sedan början av 1800-talet har således Norge bevittnat en stor migration av svenska medborgare och Myhre menar att denna trend ökade i början av 1990-talet. Myhre beskriver den svenska migrationen som en invasion då han skriver ”Fra tidlig på 1990-tallet har vi vært vant vid till at svenske ungdommer har invadert¹² Oslo og tatt seg arbeid i servicenæringene og i anleggsbransjen” (Myhre 2005:90).

Grete Brochmann och Knut Kjeldstali (2008) menar att svenska immigranterna i Norge ger en intressant insyn i processer som stödjer assimilation och även i de krafter som hindrar den. Ett flertal indikationer visar assimilation, som till exempel när svenskarna förändrade sina efternamn från exempelvis svenska Andersson till norska Andersen (Brochmann & Kjeldstali

¹²Enligt Marianne Gullestad (2002) innehåller ord som ”invadera” och ”ockupera” för många i Norge en referens till den tyska ockupationen under andra världskriget. Norska högerextremister har försökt att utnyttja den retoriska potentialen som ligger i världskriget genom att begreppsfasta migration till Norge som en invasion och ockupation.

2008:128). De strukturella förhållandena gjorde assimilation möjlig; språken är lika och ett fulländat språkskifte var inte svårt. Även om antalet svenska migranter var många i Norge bosatte de sig i utspridda mönster i rurala samhällen. Men det fanns undantag, som till exempel ”Lilla Sverige” koncentrerad runt järnfabriken i Tistedalen och i områden runt Oslo (Brochmann & Kjeldstali 2008:129). I tillägg till de strukturella förhållandena så spelade migranternas syn på Sverige en roll, då de ansåg att det var hemskt att vara fattig i Sverige och att människor i Norge var mer jämställda. Dock finns det motsägande bevis som indikerar att ett antal svenska immigranter behöll någon form av separerad identitet eller gruppidentitet. Situationer av konflikt om arbete, nedsättande kommentarer och kallnamn nämns. Handlingar och uttryck från den norska sidan fungerade som en påminnelse om svenskarnas svenskhet. Om man inte var tillåten att glömma det, var ett sätt att uthärda genom att omfamna det (Brochmann & Kjeldstali 2008:130).

2.2.2 1900-talet fram till 1990-talet

Enligt den svenska etnologen Anders Gustavsson (1999) var den svenska arbetsmigrationen till Norge i början av 1900-talet i stor utsträckning säsongsbetonad och de svenska arbetarna tillbringade sommarhalvåret i Norge och under vinterhalvåret var de hemma i Sverige. På grund av att den svenska arbetsmigrationen var säsongstypad kallades svenskarna bland annat för ”grågjess”¹³ av norrmännen (Gustavsson 1999:62). Det rådde påtaglig arbetskraftsbrist i Norge och svenskarna kom att bli helt dominerade till antal i tegelbruken, där norrmännen inte ville arbeta. Att svenskarna tog de arbeten som norrmännen inte ville ha, utgjorde enligt Gustavsson en konflikthämmande faktor i relationen mellan norrmännen och immigrerande svenskar. Dock kunde det leda till irritation från svenskarnas sida då de upplevde att norrmännen såg ned på dem. Till exempel så kom norrmännen att betrakta svenskarna som arbetade i tegelbruken som smutsiga (Gustavsson 1999:64).

Till skillnad från början av 1900-talet så var det i slutet av seklet möjligt för de svenska arbetarna att veckopendlar tack vare de goda kommunikationerna och snabba bussförbindelser. De svenska arbetsimmigranterna kom nu inte längre endast från vissa delar av västra Sverige, utan även från södra och östra Sverige (Gustavsson 1999:66). De svenska arbetarna fanns huvudsakligen inom byggbranschen samt vård och omsorg. Byggarbetarna som Anders

¹³Då de kom i flockar om våren och återvände om hösten.

Gustavsson har intervjuat berättar att de genomgående har blivit väl mottagna på de norska arbetsplatserna. Men de svenska byggarbetarna arbetade ofta tillsammans i lag och hade därför lite kontakt med norska arbetare (Gustavsson 1999:67). Gustavsson menar att en av de viktiga förutsättningarna för ett positivt mottagande från norsk sida är den påtagliga arbetskraftbristen som fanns i Norge under denna tid. Denna situation innebar att de svenska arbetarna inte tog arbetstillfällen ifrån de norska arbetarna. De svenska sjuksköterskornas positiva upplevelse hör till den låga arbetstempot i Norge och den öppna attityden till de som kommer från andra sidan gränsen (Gustavsson 1999:70). Gustavsson påpekar även att arbetssituationen snabbt kan ändras över tid, även om det gick lång tid mellan den svenska arbetsmigrationen till Norge under sent 1800-tal respektive sent 1900-tal. Gustavsson förutspådde att den norska högkonjunkturen skulle avta inför millennieskiftet och att den svenska arbetsmigrationen skulle minska för att så småningom försvinna helt eller ta en annan riktning (Gustavsson 1999:72). Detta blev inte fallet utan vi har istället sett en ökad, men en aning förändrad, trend gällande den svenska arbetsmigrationen.

3. TEORETISKT RAMVERK

För att fullt förstå forskningssubjektens livssituation, och därmed deras upplevelser, är det nödvändigt att ta ett steg tillbaka och först förklara vad migration är och vilka mekanismer som kan förklara de svenska medborgarnas migration till Norge. Migrationsforskningens interdisciplinära karaktär har bidragit till att det finns en lång rad vetenskapliga förklaringar till varför migration sker (Castels & Miller 2003; Gorter et al. 1998; Brettell & Hollifield 2000). I avsnitt 3.1 kommer därför de två mest relevanta teorierna för denna studie att presenteras. Dessa migrationsteorier kommer i uttryck implicit i intervjupersonernas berättelser och syftet med teorierna är att de ska ge en grundbas för förståelsen för de svenska intervjupersonernas strategi och motiv bakom migrationen till Norge.

Ett genomgående tema i studien är hur gränsdragningar skapas och upprätthålls inom och mellan sociala (etniska) grupper. I avsnitt 3.2 kommer därför teoretiska begrepp och teorier presenteras som synliggöra mekanismer bakom gränsdragningar och dess funktion. De olika begreppen och teorierna kan kopplas samman för att förklara de sociala gränsdragningarnas komplexitet. Först riktar vi blicken mot *etnisk tillhörighet* (avsnitt 3.2) som har en framträdande roll vid skapandet av sociala gränser samt upprätthållandet av exkludering och utanförskap. Etnisk tillhörighet innebär här implicit en föreställning om en likhet eller tillhörighet inom en social grupp. Enligt Marianne Gullestad (2002) behöver inte likhet nödvändigtvis innebära synlig likhet utan handlar snarare om en stil som framhäver likheter, nämligen *föreställd likhet*, som avsnitt 3.2.1 ser närmare på. Vid skapandet av etniska gränser dikotomiseras kontinuerligt de andra som främlingar. Det utanförskap samt den enhet av närhet och avstånd som främlingarna kan mötas av kan förklaras med George Simmels teori om *främlingen*, som avsnitt 3.2.2 behandlar. Teorin framhäver gränslinjen mellan insidan och utsidan av gruppen, då främlingen är både inkluderad och exkluderad från gruppen. Därefter skiftas fokuset från etnisk tillhörighet till social status. Avsnitt 3.3 redogör vad begreppet *social status* innebär och det avslutande avsnitt 3.3.1 visar hur moral (huvudsakligen arbetsmoral) kan användas som en källa för social status.

3.1 Migration och migrationsprocesser

Internationell migration innebär att en individ lämnar ett samhälle och blir en del av ett annat samhälle i ett främmande land under ett minimum av tid¹⁴ (Gorter et al. 1998). Begreppet migration används både för att beskriva större folkförflyttningar och migreringar av mindre enheter människor, exempelvis då familjer och enskilda individer flyttar. Migration kan sägas vara en del av mänsklighetens historia, då en närmare anblick på någon historisk era kan en konstant benägenhet för geografisk mobilitet uttydas (Massey et al. 2005:1). Migration är en process som påverkar varje dimension av socialt existerande (Castels & Miller 2003:21) och uppmärksammas därför av en rad olika discipliner.

Den moderna migrationsforskningen födelse dateras ofta till den 17 mars 1885, dagen då demografen E.G Ravenstein presenterade sin artikel "*The Laws of Migration*" för det statistiska sällskapet i London (Fuglerud 2001:20; Massey et al. 2005:13). I sitt arbete försökte Ravenstein framställa en summering av enskilda personers val i en modell som kunde sammanliknas med naturvetenskapen. Även om teorin var användbar under Ravensteins samtid, är dess validitet allt mer ifrågasatt idag (Massey et al. 2005:15). Ravensteins arbete har dock haft ett varaktigt inflytande på efterkommande migrationsteorier, däribland det neo-klassiska ekonomiska perspektivet som vi nu ska se närmare på.

3.1.1 Ekonomiska perspektiv

Ett perspektiv som har sina föregångare i Ravensteins migrationsteori är det neo-klassiska perspektivet (Castles & Miller 2003:22). Detta ekonomiska perspektiv har varit inflytande inom sociologin och kallas ofta för en "push och pull" teori, då förklaringen bakom migration menas ligga bakom en kombination av push och pull faktorer. Push faktorerna bidrar till att människor önskar att lämna sitt hemland, som kan handla om demografisk ökning, låg levnadsstandard, bristande ekonomiska möjligheter eller politisk regression. Push faktorerna å andra sidan lockar migranterna till vissa mottagarländer, det kan till exempel handla om ökade arbetstillfällen, politisk frihet, goda ekonomiska möjligheter eller tillgänglig mark (ibid.). Generellt förväntas migranterna flytta från låg- till högavlönade länder. Man kan se det som en slags investering, på samma sätt som man kan investera i utbildning, då flytten kan öka migrantens "mänskliga kapital" och bidra till framtida vinster (Castles & Miller 2003:23).

¹⁴ I statistiska kollektioner definieras migration som förflyttning under minst 12 månader.

Douglas Massey, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouchi, Adela Pellegrino & J Edward Taylor (2005; 2010) delar in det neo-klassiska perspektivet i två olika inriktningar: makro och mikro teori. *Makro teorin* menar att internationell arbetsmigration uppstår på grund av löneskillnader mellan olika länder och att arbetsmigrationen skulle upphöra om dessa löneskillnader eliminerades. Arbetsmarknaden är den huvudsakliga mekanismen som påtvingar internationella flöden av arbetskraft och det enda sättet för en regering att kontrollera migrationsflöden är att reglera eller påverka arbetsmarknaden i sändar- och/eller mottagarländerna (Massey et al. 2010:311). *Mikro teorin* menar att rationella individer bestämmer sig för att migrera utifrån uträkningar om kostnader och förmåner som leder dem till att förvänta en positiv nettoavkastning. Internationell migration är här konceptualiserad som en slags investering av mänskligt kapital. Människorna väljer att flytta dit de kan vara mest produktiva men innan de kan uppnå de högre lönerna måste de utföra vissa investeringar, som exempelvis resekostnader, lära sig ett nytt språk och kultur, anpassa sig till en ny arbetsmarknad och den psykologiska förlusten att kapa sociala band (Massey et al. 2005:19).

Utifrån empiriska studier har dock det neo-klassiska perspektivet relevans och betydelse ifrågasatts. Det neo-klassiska perspektivet har kritiserats för att vara för ekonomiskt orienterat (Massey et al. 2005:13), då kritiska röster menar att det är sällan de fattigaste personerna från de lågutvecklade länderna som flyttar till de rikaste länderna, utan oftast är det migranterna med social status från områden med pågående ekonomisk och sociala förändringar (Castles & Miller 2003:23). Utifrån de svenska intervjupersonernas egna berättelser om motiven bakom migrationen till Norge följer de beskrivningen av både mikro och makro teorin. I linje med den kritik som det neo-klassiska perspektivet har utsatts för så är det inte endast de fattigaste individerna från Sverige som immigrerar till Norge, utan även individer med hög socioekonomisk status. I tillägg är den svenska migrationen till grannlandet Norge i stor utsträckning präglad av sociala kontakter och nätverk vilket innebär att vi behöver ytterligare en teori, nämligen nätverksteorin, för att fånga den svenska migrationens komplexitet.

3.1.2 Nätverksteorin

Nätverksteorin är uppsättningar av interpersonliga band som sammanlänkar migranter, tidigare migranter och icke migranter i ursprungs- och destinationsområden genom band av släktskap, vänskap och gemensam samhällsursprung (Massey et al. 2010:316). Dessa band

ökar möjligheten för internationell rörlighet eftersom de sänker kostnader och risker för flytten. Nätverkskontakter konstituerar en form av socialt kapital som individerna kan använda för att få tillgång till utländsk anställning. Först när antalet immigranter har nått sin tröskel, reduceras expansionen av nätverkskostnader och risker av att flytta. Detta leder till att migrationen ökar som i sin tur bidrar till att ytterligare nätverk expanderar och så vidare (Massey et al. 2010:316). Den internationella migrationen expanderar tills nätverkskontakter sprids så pass i sändarlandet att alla som önskar att migrera kan göra det utan problem. När detta sker blir migrationsflödet allt mindre selektivt i socioekonomiska termer och blir således mer representativ för sändarsamhället. Migrationsflödets mellan två länder är inte helt beroende av löneskillnader eller anställningsmöjligheter eftersom de är överskuggade av de fallande kostnaderna och riskerna för att flytta som härrör från de växande nätverken (Massey et al. 2010:316). När internationell migration blir institutionaliserad genom formen och utvecklingen av nätverk, blir den alltmer oberoende av de faktorer som från början orsakade den. Regeringen kan ha stora svårigheter att kontrollera migrationsströmmarna när de väl har startat men kan kontrollera dem till en viss grad genom att främja återförening med familjemedlemmar utomlands (Massey et al. 2010:317).

Även om de olika migrationsperspektiven placerar de kausala mekanismer på många olika nivåer, så innebär det inte att de olika förklaringarna är motsägelsefulla (Massey et al. 2005:50). Istället för att anta det smala argumentet för teoretisk exkludering, kan man anta den bredare positionen där relevanta processer för internationell migration kan operera på multipla nivåer simultant. Som vi kommer att se så bestäms den svenska migrationen till Norge av ekonomiska mekanismer på både mikro och makro nivå samt av nätverkskontakter i sändar- och mottagarlandet.

3.2 Etnisk tillhörighet

Människor kan variera efter kulturella, språkliga och rasliga kännetecken men variationen får en social betydelse först när någon eller några tillmäter denna variation en social betydelse (Allardt & Starck 1981). Etnisk grupp tillhörighet betraktas således bäst som en social företeelse som är socialt definierad. En av de ledande teoretikerna när det kommer till att belysa etniska grupper som sociala företeelser är den norske socialantropologen Fredrik Barth. Barth (1969) huvudtes är att det inte är det kulturella innehållet utan gränserna mellan

olika grupper som gör dem etniska. Kontinuiteten av etniska tillhörigheter är således beroende av upprätthållandet av gränser. De kulturella egenskaperna som signalerar gränserna kan förändras och de kulturella karaktäristikerna av medlemmar kan likaså transformeras, medan den ständiga dikotomiseringen mellan medlemmar och "outsiders" synliggör kontinuitetens natur. Dikotomiseringen av andra med en annan etnisk tillhörighet som främlingar antyder en begränsning av delad förståelse, skillnader mellan evalueringar av värderingar och utföranden och restriktioner av interaktion i sektorer av gemensam förståelse och ömsesidiga intressen (Barth 1969:15). Etniska grupper kvarstår endast som en signifikant enhet om de antyder markerade skillnader i beteende - ihållande kulturella skillnader. Man skulle kunna anta att dessa skillnader reduceras när personer av olika kulturer interagerar, då interaktion förutsätter samt genererar kulturell likhet och gemenskap. Dock, antyder upprätthållandet av etniska grupper i kontakt en struktur av interaktioner som möjliggör upprätthållandet av kulturella skillnader. Lite mer förenklat så skulle man kunna säga att enligt Barth uppstår etniska grupper om och när människor använder etnisk identitet för kategorisering av sig själv och andra i avsikt att reglera interaktionen mellan människor (Barth 1969:16-17).

I linje med Allardts (1981) och Barth (1969) betraktas en etnisk grupp i denna studie utifrån fyra kriterier som åtminstone delvis bör vara uppfyllda för att man ska tala om en etnisk grupp, som är: självkategorisering, härstamning i grupp, specifika kulturdrag som till exempel förmågan att tala ett specifikt språk och en social organisation för interaktion både inom gruppen och med personer utanför gruppen. Den etniska identiteten har här en objektiv - utifrån definierad, och subjektiv - inifrån identifierad, sida.

3.2.1 Den föreställda likheten

I boken *Det norske sett med nye øyne* (2002) undersöker Marianne Gullestad på vilket sätt likhetstanken präglar hur människor i Norge föreställer sig den nationala samhörigheten och de gränser detta innebär för dem som inte uppfattas som "tillhörande". Gullestad hävdar att likheten med en bestämd andra, som etableras kulturellt och socialt, används som ett sätt för att skapa och bekräfta sig själv på. Likhet behöver inte nödvändigtvis innebära synlig likhet, utan handlar snarare om en stil som framhäver likheter, som Gullestad kallar för *föreställd likhet* (Gullestad 2002:83). Som ett värdeladdat begrepp, innebär likhet på ett underförstått sätt sina egna motsättningar: olikhet, hierarki, skillnad, mångfald o.s.v. De motsättande begreppen bidrar till en underförstådd kunskap. Då likhet är ett positivt värderat begrepp

innebär det att det ofta uppfattas som ett problem om en person uppfattas som annorlunda eller avvikande (Gullestad 2002:83). Avvikning uppfattas ofta som en brist och när skillnaderna uppfattas som för stora sker det att parterna undgår varandra. Gullestad menar att detta kan inträffa före en viss likhet är etablerad och när den inte längre kan upprätthållas. Avvikelser kan därför döljas genom att de tonas ned för dem som uppfattas som lika eller genom att man undgår dem som uppfattas som för avvikande eller annorlunda (Gullestad 2002:84). Skillnader uppfattas inte bara som problematiska när de finns där, utan kan även skapas för att styrka likheten och inre styrkan i en grupp. Enligt Gullestad är det ofta i gruppprocesser ”et ’oss’ som konstituerer sig i en dialektisk samspill med et ’dem’” (Gullestad 2002:84). ”Vi” och ”dem” används i den norska offentliga debatten för att bearbeta och vidhålla föreställningen om ”vårt” nationella samhörighet. Dessa begrepp används bland annat i invandringsdebatten där ordet invandrare har fått en alltmer framträdande och värdeladdad betydelse.

3.2.2 Den nödvändiga främlingen

Enligt George Simmel är varje sociologisk formation eller enhet baserat på interaktion eller utbyte mellan individer (Pyyhtinen 2010:40). Våra relationer är alltid en fråga om *första* och *andra* personen, singular och plural. Den basala formen för dialog är den mellan två poler: sändaren och mottagaren. Dock, förföljer den *tredje* personen alltid dessa relationer, som exkluderad eller inkluderad. I varje dialog finns en exkluderad tredje, en han, hon eller dem, som markerar det utanför genom att hållas utanför eller exkluderad (Pyyhtinen 2010:101). ”Den tredje” kan kategoriseras in i olika sociala typer. Sociala typer härleds inte från egenskaper besuttna av individen eller från individen val att vara en specifik ”typ”. Det handlar snarare om att tillskrivas eller identifieras som en social typ utifrån personens relation till andra (Appelrouth & Edles 2012:241). En av George Simmels mest framträdande sociala typ och för denna studie mest relevanta, är den så kallade *främlingen*. Enligt Simmel (1965) synliggör fenomenet ”främlingen” att spatiala relationer är å ena sidan tillståndet och å andra sidan symbolen för mänskliga relationer. Främlingen framhäver gränslinjen mellan insidan och utsidan av gruppen, då han är både inkluderad och exkluderad från gruppen. Främlingen är den potentiella vandraren: han har ännu inte rest vidare men har heller inte överkommit friheten av att komma och gå. Han är fixerad inom en specifik spatial grupp eller inom en grupp med gränser som liknar spatiala gränser. Men hans position i gruppen är determinerad,

huvudsakligen av det faktum att han inte har tillhört gruppen från början, att bidrar med egenskaper till gruppen som inte kommer och inte kan komma från gruppen i sig själv (Simmel 1965:402).

Enheten av närhet och avstånd som är involverade i alla mänskliga relationer är organiserad, i fenomenet främlingen, på ett sätt att i relationen till honom så innebär *distans* att han, som är i närheten, är långt ifrån och *främmande* innebär att han, som också är långt ifrån, är faktiskt nära. Som en medlem i gruppen så är han således nära och långt ifrån på samma gång. Att vara främling är en specifik form av interaktion och han utgör en elementär del av själva gruppen. Främlingen är nära så länge gruppen känner gemensamma egenskaper av en nationell, social, yrkesmässig eller generell mänsklig natur med honom (Simmel 1965:406). Främlingen är långt ifrån om dessa gemensamma egenskaper sträcker sig utanför honom och gruppen som kopplar samman dem på grund av att de kopplar samman ett stort antal människor. I det fallet då en individ är en främling i ett land, stad eller ras är individen en främling utifrån sitt ursprung som han kan ha gemensamt med många andra främlingar. Därför kan främlingarna uppfattas som främlingar av en speciell typ och inte som individer (Simmel 1965:407). Främlingens position som en fullfjädrad medlem involverar både att vara utanför den och konfrontera den (Simmel 1965:403). Främlingen är inte radikalt intresserad av de unika tendenserna inom gruppen och möter dem med en attityd av objektivitet. Men objektiviteten innebär inte passivitet eller frånvaro, utan är en struktur formad av avstånd och närhet, likgiltighet och engagemang. Främlingar har bland annat betraktats som "their judges from the outside" genom tiderna (Simmel 1965:405). Objektivitet kan även definieras som frihet: den objektiva främlingen är inte bunden till några åtagande som kan påverka hans/hennes uppfattning, förståelse eller bedömning av den vidrörande.

3.3 Social status

I sitt vardagsbruk, härstammar status från det latinska ordet för "ställning" och relaterar till en persons position i samhället (Turner 1988:2). I en snävare definition hänvisar ordet till individens juridiska eller professionella position i samhället och de rättigheter och obligationer relaterat till positionen (Turner 1988; De Button 2005). Följderna av hög status är tilltalande och innebär resurser, frihet, bekvämlighet, tid och prestige (De Button 2005:7; Sennett 2003:54). Men hög status leder inte alltid automatiskt till hög prestige, då till exempel en korrupt aristokrat kan mista prestige i andras ögon samtidigt som personen kan behålla sin

legala prestige. Prestige ska därmed inte ses som en synonym till status. Enligt Sennett (2003) saknas det i denna definition av social status något som pekar på gemensamhet som ordet erkännande behandlar (Sennet 2003:54). I följe Jürgen Habermas tankegångar innebär erkännande respekten för andras åsikter av dem vars intressen leder dem till oenighet. Men Sennett hävdar att begreppet erkännande i detta positiva bruk inte är brett nog för att fånga medvetenhet om gemensamma behov utan det finns ett annat mörkare element som innehåller social ära. Sennett följer således Max Webers tankegångar om social status som var den första att definiera begreppet i slutet av 1900-talet (Rothman 2002:29). Weber menade att statussituationer definieras av varje komponent av människans liv som är bestämd av specifik, positiv eller negativ, social estimat av social ära (Weber 1946:180–195). Status ära är normalt uttryckt genom en specifik livsstil som förväntas från de som önskar att höra till cirkeln. Länkad till denna förväntan är restriktionen på socialt umgänge (Weber 1946:180–195). Dessa restriktioner kan ske genom formella eller informella exkluderande regler och medlemmar med hög status väljer selektivt att endast interagera med dem de anser är deras sociala jämlika (Rothman 2002:29).

Inom sociologin är social status ofta förknippat med konceptet om en social roll. En roll är uppsättningar av förväntningar som definierar en persons position i samhället. Inom detta termologi är social status den statiska sidan av en roll (Turner 1988:3). Turner hävdar att denna syn på social status inte är speciellt intressant utifrån ett sociologiskt perspektiv då statuspositioner i ett samhälle är typiskt hierarkiskt rankade i termer av privilegier och prestige. Den dimensionen som utifrån en persons status i ett samhälle kan fastställas är multidimensionell och relationen mellan dimensionerna kan vara komplexa (Turner 1988:3). Till exempel så kan en persons status i samhället definieras simultaniskt av inkomsten, utbildning, etnicitet och kön. När dessa olika dimensioner är koherenta talar sociologer ofta om status samstämmighet/konsistens eller statuskristallisering. Idén om koherenta dimensioner har bidragit till en rad intressant forskning som involverar psykologiska antagelser av frustration upplevd av individer vars position i samhället karaktäriseras av spänningar mellan de olika dimensionerna i deras status position (Turner 1988:3). Denna statusstress karaktäriseras av statusgrupper vars position i samhället är hotat av sociala och ekonomiska förändringar. De Button (2005) menar att statusstress förknippas med de negativa konsekvenserna och känslorna av att inte ha uppnått hög status. Denna ångslan kan ödelägga långa perioder av individens liv som riskerar att underlåta att anpassa sig till de framgångsideal som stipuleras i samhället och resultat av detta berövar personens värdighet

och respekt (De Button 2005:8). Om en persons ställning i hierarkin ger anledning till sådan oro så beror det på att individens uppfattning av sig själva i hög grad påverkas av vad andra anser om dem. De Botton menar vidare att vi förlitar oss på omvärldens tecken på respekt för att kunna tolerera oss själva och att misslyckas uppnå högre status leder till en känsla av förödmjukelse.

Turner (1988) skiljer mellan två typer av social status. Den första distinktionen är mellan tillskriven och uppnådd status. Tillskriven status refererar till attribut som individen har lite eller ingen kontroll över, som till exempel ålder, ras och kön. Uppnådd status å andra sidan refererar till en position som individen kan uppnå genom till exempel utbildningskonkurrens (Turner 1988:4). Den andra distinktionen är mellan objektiv och subjektiv status eller mellan självuppfattad status och extern-definierad status position. Den definition som således kommer att användas i denna studie betraktar status som en position inom en social struktur som en individ, enligt en rad tillskrivna och uppnådda kriterier, evalueras utifrån referenser till prestige och ära. Denna evaluering är både personlig och objektiv, genom att en självuppfattning är nära sammanlänkad med den externa evalueringen som man mottar från den signifikanta andra till ens position i den sociala hierarkin.

3.3.1 Social status och moral

Michèle Lamonts studie *The Dignity of Working Men – Morality and the Boundaries of Race, Class and Immigration* (2000)¹⁵ visar att moral spelar en betydelsefull roll i arbetarnas beskrivelse av vem dem är och framförallt vem dem inte är. Det hjälper dem att upprätthålla en känsla av personligt värde genom att bekräfta deras värdighet oberoende av deras relativt låga sociala status och för att lokalisera sig över andra (Lamont 2000:19). En stark arbetsmoral är ofta konstruerad som ett objekt för ära och en essentiell källa för personligt värde. Arbetarna skapar gränser mellan dem själva, "discipline selves", och den mer oroslösa dispositionen av de som de ogillar. Kollegor som inte är hårt arbetande är ofta objekt för hån och en negativ syn. Att vara arbetsvillig förknippas med positiva egenskaper som till exempel ansvarstagande och omhändertagande (Lamont 2000:24). Arbete blir på så vis en möjlighet att uppvisad kompetens och är även en källa till ära. Att mästra ett arbete och hålla ett högt

¹⁵ Studien behandlar intersektionen av klass, ras och immigration och bygger på kvalitativa intervjuer med vita och svarta arbetarklassmän samt medelklassmän i USA och Frankrike.

tempo är enligt Lamont det enda sättet för en utbildad arbetare att uppnå en känsla av autonomi och kontroll över arbetsplatsen (Lamont 2000:26). Hårt arbete, personlig integritet och traditionell moral möjliggör dem att ”placera sig över” andra och hjälper dem kompensera för deras låga socioekonomiska status. Lamonts kultur-materialistiska ramverk föreslår att de strukturella förhållanden som arbetarna lever inom och de kulturella repertoarerna som de utsätts för, utgör den moraliska dimensionen som arbetarna värderar högst. De värderar hårt arbete därför att det är deras enda källa till välfärd och sätt för uppåtående mobilitet (Lamont 2000:52).

För arbetarna går nödvändigtvis inte hög social status hand i hand med rikedom när de framhäver fattigdomen av de interpersonliga relationerna av den övre medelklassen och deras brist på kämparlyst och ambition. För arbetarna är förmågan att inse arbetarnas värdighet ett sätt att mäta en persons värde och kvalitet. Genom att underordna social status det som de uppfattar som det ”riktigt” värdet av en person så skapar arbetarna en möjlighet att lokalisera sig på toppen av hierarkin (Lamont 2000:112). De uppnår detta genom att (1) elaborera en detaljerad kritik av moraliska egenskaper av övre medelklassen, huvudsakligen genom att peka på deras brist på personlig integritet, bristande respekt för andra och deras fattiga kvalitet av deras interpersonliga relationer, (2) adoptera alternativa definitioner av framgång. Genom att göra så, lokaliserar dem sig över eller på samma nivå som ”personer över”. Men arbetarna skapar inte bara gränser mot personer ”över dem”, utan även mot personer ”under dem”¹⁶. De fattiga definieras ofta i opposition till ”personer som oss” och ”våra värderingar”, medan ”personer över oss” har värderingar att avvisa men socioekonomisk status att sträva efter. Genom att göra så, placerar gruppen sig över dem andra och definierar sin kollektiva identitet. De uttrycker också en känsla av att ”höra samman” (se Max Weber). Dessa gränser kompletteras med relativt svaga gränser dragna till den symboliska outsiders, invandrarna. Att bli respekterad för deras sociala status är en utmaning för dem, men att bli respekterad för att vara vit är inte det.

Michèle Lamont studie visar att arbetarna inte är fördömda att se sig själva som misslyckade baserat på deras motgång att uppnå materiellt välstånd. De strävar efter att upprätthålla en känsla av värde och värdighet och för att uppnå detta utvecklar de ett alternativ mätinstrument som kan betraktas som ett nyckelelement i en kultur av motstånd. Det kultur-materialistiska ramverket Michèle Lamont utvecklar kan kontrasteras med de

¹⁶ Lamont använder begreppen “people above” och “people below” för att beskriva andra personers socioekonomiska position i relation till dem själva.

standarramar som används för att studera kulturella skillnader och de upptäckta mönster i studien kan fungerar som en kulturell struktur (Lamont 2000).

4. METOD

I detta avsnitt presenteras och diskuteras de metodiska aspekterna av studien. Den kvalitativa forskningsprocessen är omfattande och utgörs av en rad metodiska steg som kräver beaktande. Av denna grund är metodavsnittet indelat i två delar: den första delen (4.1) presenterar studiens metod och tillvägagångssätt med fokus på intervjusamtalen medan den andra delen (4.2) fokuserar på frågor kring bearbetningen och tolkningen av det empiriska materialet samt på forskarens roll i arbetsprocessen. En fullständig och tillgänglig redogörelse av alla faser av forskningsprocessen har stor betydelse för studiens reliabilitet och validitet medan en utförlig metoddiskussion utgör en central komponent för att uppnå reflekterande forskning.

4.1 Studiens tillvägagångssätt och process

Då studiens syfte är att undersöka de svenska immigranternas upplevelser av bemötandet från den norska befolkningen, antar studien en subjektivistisk karaktär med en förståelseansats där aktörernas uppfattningar och mening är det väsentliga. För att besvara studiens forskningsfråga har därför kvalitativa intervjuer utförts som har som mål att inhämta beskrivelser från den intervjuades livsvärld gällande tolkningar av de beskrivna händelserna (Kvale 1997:21; Alvesson & Skjöldberg 2008:17). Den kvalitativa forskningsmetoden är att föredra då den är bättre på att synliggöra mångtydligheten när det gäller tolkningsmöjligheter och hur forskaren konstruerar det som beforskas än den kvantitativa forskningsmetoden där siffrorna, teknikerna och objektivitetsanspråket lätt tar överhand (Alvesson & Skjöldberg 2008:19).

Då studien undersöker ett tämligen outforskat fenomen har arbetet antagit ett explorativt tillvägagångssätt för att skapa en rik beskrivning av ett komplext fenomen (se Marshall & Rossman 2006). I inledelsen av studien formulerade en övergripande forskningsfråga: hur upplever de svenska immigranterna sitt uppehåll i Norge? Genom att formulera en mer generell och flexibel frågeställning togs forskningsfrågans dilemma i hänsyn som innebär att frågan bör vara så pass generell och flexibel att den möjliggör utforskning eller ett explorativt förhållningssätt, samtidigt som frågan måste vara tillräckligt fokuserad för att begränsa undersökningen (Marshall & Rossman 2006:38–39). Efter insamlingen av data kom studien att få en ökad stringens och tydligare inriktning. Studien är empirinära och bygger på det

insamlade datamaterialet bestående av kvalitativa intervjuer. Intervjusamtalen utgör därför undersökningens innersta kärna och utgångspunkt. Av denna grund kommer avsnitt 4.1 huvudsakligen fokusera på intervjuprocessen.

4.1.1 Intervjusamtalens upplägg och intervjuguide

Forskaren i sitt eget arbete har en tendens till att utgå från sin egen värld än den värld som intervjupersonen lever i (Aspers 2007:134). För att möjliggöra att empirin ska kunna ”slå tillbaka” förutfattade föreställningar har intervjusamtalen antagit en semi-strukturerad eller halv strukturerad karaktär. Detta innebär att intervjusamtalen utgår från en lista över förhållandevis specifika teman som ska beröras samt ett antal förslag på frågor, men där intervjupersonen har stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt (Bryman 2007; Kvale 1997). Intervjuprocessen blir på så viss flexibel och tonvikten läggs på det som intervjupersonen upplever som viktiga vid en förklaring och förståelse av händelse, mönster och beteende. Intervjuproceduren har hållits så spontan som möjligt för att öppna upp för spontana, levande och oväntade svar från intervjupersonerna (Kvale 1997:77). En allt för strukturerad intervjuguide med ett antal konkretiserade frågor som har formulerats utifrån forskarens horisont kan leda till en begränsad möjlighet för den som blir intervjuad att lyfta fram sitt perspektiv (Aspers 2007:137). De olika teman intervjusamtalen utgick från är följande (se bilaga 1):

- 1) *Bakgrund*: personbeskrivning, situation i Sverige och orsaken bakom migrationen till Norge.
- 2) *Nyinflyttad*: första intrycket av det norska samhället, upplevelsen av att vara nyinflyttad samt upplevelsen av det första mötet med norrmännen.
- 3) *Närverk och umgänge*: kontaktnätet i Norge, strategier för att skapa kontakt samt valet av umgängeskrets.
- 4) *Kulturskillnader*: upplevda kulturskillnader samt anpassning till det norska samhället (fokus på språk).
- 5) *Arbetssituation*: bemötande samt trivsel på svenska och norska arbetsplatser och skillnader mellan dem.
- 6) *Bostadssituation*: bostadssituationen i Sverige och Norge samt skillnaden mellan dem.

- 7) *Media*: användningen av media i Norge samt hur svenskar framställs i norska medier.
- 8) *Nationalitet*: synen på sin egen nationalitet samt den svenska nationaliteten i relation till andra utländska nationaliteter i Norge.
- 9) *Framtidsplaner*: framtidsplaner i Sverige och i Norge.

4.1.2 Val av intervjupersoner

Som nämnt upprepade gånger är studiens syfte att intervjua svenska immigranter i Norge, men vem är egentligen en svensk immigrant? ”Svenska immigranter” eller ”svenskar” uppfattas här som en etnisk grupp. I linje med Allardts (1981) och Barth (1969) fyra kriterier som presenterades i avsnitt 3.2, betraktas en ”svensk” i denna studie som en individ som identifieras sig själv som svensk och som identifieras som svensk av sin omgivning, har svenskt medborgarskap, delar den svenska kulturen och talar svenska. Den svenska identiteten är således både subjektiv (inifrån definierad) och objektiv (utifrån definierad).

De svenska immigranterna som har deltagit i undersökningen har valts strategiskt då avsikten var att intervjua individer med varierande ålder, utbildning, kön och yrken. Intentioner var att få en relativt jämn fördelning mellan två abstrakta grupper, nämligen unga utbildade svenska immigranter samt etablerade högutbildade svenska immigranter. Få urvalskriterier formulerades i inledelsen av studien för att undvika att utesluta intressanta personer från undersökningen. De kriterierna som eftersträvades var att intervjupersonerna skulle ha levt i Norge kontinuerligt i minst sex månader och i max fem år. Denna begränsande tidsperiod sattes upp då studiens primära intresse var att undersöka den ökade svenska migrationsströmmen till Norge under de senaste fem åren. Dessa urvalskriterier fyllde funktionen som riktlinjer snarare än fasta regler och kom att förbises vid två tillfällen. Vid det första tillfället kom jag i kontakt med en svensk immigrant som hade levt i Norge kontinuerligt i tjugo år, som bidrog med informativa samt intresseväckande upplevelser och erfarenheter av att leva i Norge. Vid det andra tillfället kom jag i kontakt med två svenska ungdomar som hade levt och arbetat i Norge i tre månader men som hade intentionen att stanna i ytterligare nio månader. Deras upplevelser var betydelsefulla eftersom de hade ett färskt minne av hur det är att vara nyanländ i Norge, vilket de resterande intervjupersonerna hade bleknande minnen av. De tre intervjupersonernas erfarenheter och upplevelser gav således en kompletterande bild på hur tiden i Norge kan upplevas under ett kort respektive långt tidsspänn.

För att komma i kontakt med svenska immigranterna i Norge kontaktades två norsk-svenska föreningar, som riktade sig till olika grupper av de svenska immigranterna, via deras webbsidor (föreningshemsida och Facebooksida). Ett informationsbrev (se bilaga 2) med en beskrivning av undersökningens syfte och metod skickades till föreningens ledning som i sin tur skickade vidare brevet till sina medlemmar. Därefter kontaktades jag via e-post av de medlemmar som var intresserade av att ställa upp på intervju. Efter min kontakt med de norsk-svenska föreningarna blev det tydligt att högutbildade svenska immigranter i större utsträckning var villiga att ställa upp på intervju än de outbildade svenska ungdomarna. I ett försök att få kontakt med fler svenska ungdomar kontaktades bemanningsföretaget Adecco, som har många svenska ungdomar anställda, men utan några framgångar. Svårigheterna vid att få kontakt med de svenska ungdomarna behandlas i avsnitt 4.2.1.

4.1.3 De intervjuades bakgrund

Intervjupersonerna kan delas upp i två övergripande grupper: högutbildade svenskar i ålder 27 upp till 50 samt lågutbildade svenska ungdomar i ålder 20 upp till 23. Grunden till denna uppdelning är att man kan se en distinktion mellan de två gruppernas motiv bakom migrationen samt deras sociala och ekonomiska situation i Norge och i Sverige. De fem högutbildade intervjupersonerna har universitetsutbildning från Sverige inom kultur, ekonomi, kommunikation och medicin. De hade svaga grunder till att lämna Sverige och har inte aktivt följt en strategi som innefattar att emigrera till Norge. Migrationen har varit ett resultat av slumpartade möjligheter i form av arbetserbjudande och en avvägning mellan fördelar och nackdelar med att migrera till Norge ("push" och "pull", se avsnitt 3.1.1). Fördelarna som kortare arbetsdagar, högre lön och förmåner har övervägt nackdelarna med att lämna sin släkt och vänner. En anställning i Norge kan ge ett större ansvar och handlingskraft samt möjlighet för att avancera än en likvärdig tjänst i Sverige. Denna grupp har tillbringat en längre tid i Norge, mer precist från 2 år ända upp till 20 år. Flertalet av de högutbildade intervjupersonerna lever med sin familj i Norge, är väl integrerade och har etablerat ett gott liv i Norge. Deras avsikt är att stanna en längre tid i landet samtidigt som de är osäkra på när eller om de kommer flytta tillbaka till Sverige. Fyra av de fem högutbildade intervjupersonerna är fast anställda och alla fem arbetar heltid som läkare, sjukgymnast och olika former av rådgivare. Samtliga intervju personer känner sig välbehandlade och

respekterade på sin arbetsplats och om de av någon grund inte skulle trivas i Norge har de goda möjligheter att få ett välbetalt arbete i Sverige.

I motsats till de högutbildade intervjupersonerna har de outbildade ungdomarna en medveten strategi bakom emigrationen till Norge, nämligen att tjäna ihop ett stort ekonomiskt kapital under en kort period. Till skillnad från de högutbildade intervjupersonerna har de svenska ungdomarna inte någon utbildning att falla tillbaka på och i Sverige väntar en stor risk för arbetslöshet. Att immigrera till Norge är därmed en av få alternativ för att undgå långvarig arbetslöshet. Norge med sin låga arbetslöshet, höga löner, få kulturella skillnader och korta geografiska avstånd lockar de svenska ungdomarna. Ungdomarnas migration är i stor utsträckning baserat på nätverk; interpersonliga band sammanlänkar dem med andra svenska migranter eller tidigare svenska migranter i Norge genom band av släktskap, vänskap och gemensamt samhällsursprung (se avsnitt 3.1.2). Dessa band sänker kostnaderna och riskerna för ungdomarna att flytta till Norge, som oftast har få ekonomiska kapital. Nätverkskontakterna konstituerar en form av socialt kapital som de svenska ungdomarna har använt för att till exempel få tillgång till en anställning eller bostad i Norge. De svenska ungdomarna hade från början avsikten att bo kontinuerligt i Norge i minst ett år för att sedan resa och se världen eller flytta tillbaka till Sverige för att påbörja en universitetsutbildning. Men för en av intervjupersonerna har tiden i Norge förlängts medan de två andra individerna beräknar resa tillbaka till Sverige tidigare än planerat. Grunden bakom den tidiga hemresan är att dessa två ungdomar upplevde att det var svårt att finna ett bra arbete i Norge. De tre svenska ungdomarna har anställts av bemanningsföretag eller säsongsarbetat som varuhandelsmedarbetare, lagerarbetare och hembiträde.

4.1.4 Intervjusamtalen

Totalt har åtta intervjuer utförts med svenska medborgare som dåvarande levde och arbetade i Norge. Samtliga intervjuer utfördes under våren 2011 och intervjupersonerna valde själva på vilken plats intervjusamtalen skulle utföras. Samtliga intervjuer genomfördes på lugna och neutrala platser där intervjupersonen kände sig bekväm, exempelvis på jobbet (i en tyst och åtskild lokal), i hemmet eller på favorit caféet. Som intervjuare strävade jag efter att etablera en atmosfär där intervjupersonen kände sig trygg nog för att tala fritt och spontant om sina egna upplevelser och känslor. Detta är av betydelse då det kan uppstå ett asymmetriskt

maktförhållande under intervjusamtalet: intervjuaren (forskaren) definierar situationen, presenterar samtalsämnen och styr intervjun genom att ställa frågor (Kvale 1997:74).

Intervjusamtalen inleddes med en kort presentation av undersökningens bakgrund, syfte och metod. Därefter informerades intervjupersonen om deras rätt till att avbryta eller avstå från intervjun eller en fråga, samt om studiens konfidentialitet. Intervjusamtalens längd varierade från 60 minuter upp till 150 minuter. Intervjupersonerna var öppna, samarbetsvilliga, motiverade och välartikulerade under intervjusamtalen. De var väl medvetna om sin livssituation i Norge och gav långa och reflektiva beskrivningar av sina upplevelser och erfarenheter. Samtalen var således högst kunskapsberikande och informerande. Intervjusamtalet avrundades med att intervjupersonen fick möjligheten att ta upp ett ämne eller fråga som han eller hon upplevde som betydelsefull och som inte hade berörts under intervjusamtalet. Samtalet avslutades slutligen med en kort sammanfattning av intervjupersonens berättelse som sedan verifierades eller ändrades av intervjupersonen.

4.1.5 Bearbetning och analys av materialet

Bearbetningen av det empiriska materialet har skett i olika etapper. Först har intervjusamtalen registrerats av ljudupptag för att sedan transkriberas från muntlig till skriftlig form för att förbättra samtalsstrukturen för en analys (Kvale 1997:105). Under det tidsomfattande transkriberingsarbetet utfördes en stor del av reflektionsprocessen runt intervjusamtalet i helhet samt av enskilda svar. Att lyssna på ljudupptagen av samtalen i utskriftsarbetet medförde en analytisk process där sammanhang framträdde och gav en god överblick på hela materialet. Efter det omfattande transkriberingsarbetet följde en noggrann genomgång av samtliga utskrifter. Meningsgenereringen av intervjumaterialet har inte följt en standardmetod utan har snarare följt vad Kvale (1997) kallar för en ad hoc meningsgenerering, där det sker ett fritt samspel mellan olika tekniker. Denna metod är lämplig då intervjumaterialet saknar en överordnad struktur och då man vill finna sammanhang och strukturer som är av betydelse för forskningsprojektet (Kvale 1997:135). Efter att noggrant läst igenom samtliga intervjusamtal kunde jag skapa mig ett generellt intryck av samtalen och därefter gå tillbaka till specifika avsnitt för att få en djupare tolkning av enskilda uttalanden. Under processens gång har relevanta citat/uttalanden från intervjumaterialet placerats under olika rubriker över återkommande tema i intervjumaterialet och till slut tillfördes kommentarer till texten. Därefter relaterades de intervjuades utsagor till

de teoretiska perspektiven och vid denna genomarbetning framträdde djupare nivåer av betydelsefulla faktorer vilket blev utgångspunkten för analys och teoretisk bearbetning.

4.2 Reflekterande forskning

I detta avsnitt kommer en diskussion om studiens metod och kvalitet föras. Diskussion samt reflexivitet utgör en betydelsefull del av forskningsprocessen och vars betydelse framhävs av samhällsforskare som Alvesson & Sköldberg (2008). Kvalitativ forskning präglad av reflektion utgår från en skepsis mot vad som i första anblicken framstår som oproblematiska avspeglningar av hur verkligheten fungerar samtidigt som man bibehåller tron på att studien kan ge viktiga underlag till en kunskapsbildning (Alvesson & Sköldberg 2008:20). Två element kännetecknar reflektiv forskning: tolkning och reflektion. Tolkning innebär att alla referenser till det empiriska materialet är tolkningsresultat. Det andra elementet, reflektion, vänder blicken mot forskaren som person, forskarsamhället, kulturella och intellektuella traditioner samt språket och berättandet (Alvesson & Sköldberg 2008:20). Detta avsnitt kommer fokusera på frågor kring bearbetningen och tolkningen av det empiriska materialet samt på forskarens roll i arbetsprocessen.

4.2.1 Metodproblem

Som tidigare nämnts i avsnitt 4.1.2 var avsikten att komma i kontakt med intervjupersoner med så varierande bakgrund som möjligt. Dock framgick det vid den första kontakten med urvalsgruppen att en specifik grupp av de svenska arbetarna hade ett större intresse av att delta på undersökningen, nämligen högutbildade och fast anställda personer mellan 30 och 40 år. Det var således svårare att komma i kontakt med de lågutbildade ungdomarna som utgjorde ett intressant forskningssubjekt för studien. Snedfördelningen kan leda till en viss risk för att ungdomarnas situation hamnar i skymundan, då endast tre personer har gett röst för de svenska ungdomarna i Norge. Dock, bör det poängteras att det är en kvalitativ studie där varje persons utsaga får ett stort utrymme och där antalet intervjupersoner inte är det väsentliga. Studiens mål är att skapa en så korrekt beskrivning av intervjupersonernas livssituation i Norge som möjligt och där intervjusamtalen utgör undersökningens utgångspunkt. Kvalitativa intervjuer ger en god insyn i intervjupersonernas livssituation, ändock med vissa

begränsningar då forskare endast får ta del av den information som intervjupersonen väljer att dela med sig av.

Den kvalitativa forskningsmetoden har kritiserats bland annat för att vara för impressionistisk och subjektiv, då resultatet i allt för stor utsträckning bygger på vad forskaren anser vara viktigt och även på grund av den nära och personiga förhållandet som forskaren etablerar med intervjupersonen (Bryman 2007:269). Då de kvalitativa data är ostrukturerad kan tolkningen av dem påverkas av forskarens subjektiva bedömning och sympatier. Av denna orsak har intervjupersonernas utsagor behandlats med respekt och aktsamhet samt återskapas utan att förvridas eller förvrängas.

4.2.2 Närhet till fältet

Som tidigare nämnts i studiens inledning (avsnitt 1.2) så befinner jag mig i en liknande levnadssituation som mina studiesubjekt, som kan leda till förutfattade meningar om studiefältet. Förutfattade meningar och värderingar kan störa forskningsprocessen då en forskare som arbetar med kvalitativa metoder kan utveckla en personlig närhet eller en känsla av samhörighet med de personer som studeras (Bryman 2007:37). Detta kan leda till att forskaren har svårt att skilja sin roll som samhällsforskare från de åsikter och attityder som de studerade individerna har. Jag är väl medveten om hur min levnadssituation, som liknar studiesubjektens livssituation, kan försvåra min objektivitet som forskare och även påverka min tolkning av forskningsfältet på ett negativt sätt: då jag är bekant med forskningsfältet och ska studera det vetenskapligt finns det en risk att jag betraktar fältet som naturligt och oproblematiskt, vilket kan leda till att jag missar viktiga pusselbitar. Men förförståelse kan även leda till en rad positiva konsekvenser då den medför en bättre förståelse för forskningsfältet: vad som händer, varför det händer, vilka motiv aktörerna anger, deras värderingar o.s.v. (Aspers 2007:35). Bryman (2007) lyfter fram betydelsen för den kvalitativa forskaren att uppfatta saker och ting som genom de sociala aktörernas ögon för att komma bakom det ”yttre skenet”. Tack vare min förförståelse och närhet till fältet kan jag inta det synsätt som aktörerna har (Bryman 2007:265) samt öka min reflexivitet.

Som svensk immigrant delar jag inte bara en liknande levnadssituation utan även en gemensam etnisk och kulturell grundbas med intervjupersonerna, vilket kan bidra till att

intervjupersonerna känner ett förtroende och trygghet till mig som forskare¹⁷. Detta är framförallt viktigt då studien har som syfte att undersöka en minoritetsgrupp i Norge som utifrån en norsk synvinkel skulle uppfattas som annorlunda. Genom att dela denna grundbas undviks situationer där forskaren omedvetet förstärker skillnaderna till studiesubjekten eller där intervjupersonerna bekräftar tillskrivna skillnader genom att understryka etniska eller kulturella skillnader mellan dem själva och forskaren (se Andersson 2000).

4.2.3 Forskningsetiska övervägande

För att motverka missförstånd eller skada har intervjupersonerna fått full information om undersökningens syfte, tillvägagångssätt och upplägg. Samtyckeskravet och informationskravet har eftersträvat och uppfyllts vid samtliga intervjusamtal (genom muntlig och skriftlig information i förbindelse med intervjun samt undertecknande av samtyckesbrev). Uppgifter om alla de deltagande i undersökningen har behandlats med största möjliga konfidentialitet och de intervjuades namn, yrkesplats, bostadsort och utbildning är fingerade i arbetet för att bevara deltagarnas anonymitet (Bryman 2007:445). Personuppgifter har förvarats på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem och de insamlade uppgifterna har endast användas för forskningsändamål. När arbetet var färdigställt raderades de inspelade och transkriberade intervjuerna för att bevara deltagarnas anonymitet (Bryman 2007:448). Projektet är godkänt av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Att tala om olika gruppers sociala status kan upplevas som känsligt för de omnämnda och berörda. Med hänsyn till detta har formuleringar som kan upplevas som stötande eller provocerande för intervjupersonerna eller för andra grupper som kan beröras undvikits. Under intervjusamtalen har känslig information framkommit om bland annat främlingsfientliga handlingar och diskriminering. Denna information har behandlats med känslighet och fingerats för att skydda den tredje personen som omnämnts. I texten presenteras begrepp som ”invandrare”, ”svensk” och ”norrmän”, som ofta beskrivs i en spänningsrelation. Begreppet ”invandrare” polariseras regelbundet mot ”svensk” eller ”norrman” och beskrivs utifrån ett

¹⁷ Dessa faktorer kan även bidra till att intervjupersonerna i hög grad kan tala öppenhet och ärlighet om sina upplevelser i Norge, en öppenhet och ärlighet som en norsk forskare troligtvis skulle ha svårt att uppnå i samma grad.

bristperspektiv, vad de inte är. Svenskar å andra sidan skildras som främmande eller avvikande från norskheten. Studiens termologi kan bidra till att oavsiktligt reproducera bilden av en homogen norskhet. I tillägg kan beskrivningen av de olika grupperna som nämnts påverka de personer som associeras med dessa grupper. Genom att belysa deltagarnas egna definitioner av vem som är en ”invandrare” och deras egen uppfattning om sin position i det norska samhället, hoppas jag på att kunna synliggöra processen av inkludering och exkludering (som upprätthålls i hierarkiska maktstrukturer). Förhoppningsvis öppnar studiens resultat upp för en diskussion om den föreställda likhetens konstruktion och begränsningar.

4.2.4 Reliabilitet

Reliabilitet innebär att man säkerställer att det skapas en fullständig och tillgänglig redogörelse av alla faser av forskningsprocessen (Bryman 2007:261). Avsnitt 4.1 har gett en kortfattad redogörelse för de olika faserna av arbetsprocessen och i detta avsnitt kommer en diskussion föras om de mest centrala faserna, som har varit genomförandet av intervjusamtalen samt bearbetningen och tolkningen av det empiriska materialet. Under intervjustadiet är forskarens påverkan på intervjusubjektet, genom ledande frågor samt kroppslig och verbal respons, den största diskussionsfrågan inom intervjuundersökelse. Att påverka intervjusubjektet under intervjusamtalet uppfattas ofta som en reducering av intervjuernas reliabilitet. Då denna studie strävar efter att återge en så korrekt beskrivelse av de svenska migranternas situation i Norge som möjligt, har påverkningar under intervjusamtalen, i form av verbal samt kroppslig respons på ett svar, i stor utsträckning undvikits för att på så vis reducera påverkningen på intervjupersonernas utsagor. Emellertid, har ledande frågor emellanåt ställts för att kontrollera intervjusvarens reliabilitet samt för att verifiera min tolkning av intervjusamtalet. Kvale (1997) menar att orsaken bakom att ledande frågor har fått så stor uppmärksamhet inom intervjuundersökelse är en naiv empirism och hävdar att den avgörande frågan inte är *om* intervjupersonen ska ledas utan om *hur* intervjupersonen ska ledas och huruvida det vill ge ny, trovärdig och intressant kunskap.

Nästa steg är att kontrollera reliabiliteten för hur intervjusamtalen dokumenteras och tolkas. Samtliga intervjusamtal registrerades med ljudupptag för att möjliggöra en senare dokumentation och analys. Ordbruk, tonfall, paus blir registrerade men ljudupptagen ger en dekontextualiserad version av intervjun då den inte innehåller visuella aspekter vid intervjusituationen. Ljudupptagen transkriberades sedan till skriftlig text. Den transkriberade

texten är dock inte klippfast data då de är konstgjorda konstruktioner av kommunikationer från muntlig till skriftlig form (Kvale 1997:102). Kvaliteten på ljudupptagen varierar men är i huvudsak god vilket har möjliggjort en riktig och korrekt transkribering. För att öka transkriberingarnas reliabilitet har ljudupptagen transkriberats i förbindelse med den utförda intervjun då minnet och intryck av samtalet fortfarande var färskt. Dessutom har en så detaljerad nedskrivning av ljudupptagen som möjligt utförts för att synliggöra samtalets olika nyansskillnader som uppehåll, tystnad, skratt och omformuleringar.

Analysen av intervjumaterialet består av en rekonstruktion av en rad kortare berättelser de olika intervjupersonerna har bidragit med. Resultat blir därför en rikare och tätare historia/beskrivning av fenomenet än om endast en intervjupersons berättelse hade presenterats (Kvale 1997:131). Målet har varit att ge en så autentisk förståelse för intervjupersonens erfarenheter som möjligt. Men reliabiliteten av de kvalitativa intervjuerna kan hotas av olika faktorer: intervjupersonerna kan ha ett behov av en positiv självrepresentation (exempelvis genom att förneka särbehandling) eller att intervjupersonerna har en tendens att komma ihåg positiva saker och undertrycka negativa. Reliabiliteten kan även minska i situationer där forskaren och intervjupersonen använder språk och begrepp på olika sätt (Postholm 2010). Den sistnämnda faktor är framförallt relevant i kvalitativ migrationsforskning då studiesubjektet och forskaren kan ha olika modersmål och där en försvårad kommunikation kan föreligga. Denna faktor betraktas i detta fall ha en liten påverkan på studiens reliabilitet, då intervjusamtalen har utförts med vuxna individer med samma etniska tillhörighet som mig själv.

4.2.5 Validitet

I en bred definition innebär validitet i vilken grad en metod undersöker det den har avsikten att undersöka (Kvale 1997:165). Att validera är att kontrollera vilket innebär att jag, som forskare, har antagit en kritisk syn och hållning till mina tolkningar och har försökt undvika selektiva eller skeva tolkningar genom att lyfta fram intervjupersonernas mening även om de har avvikit från ett upptäckt mönster. May Britt Postholm (2010) lyfter fram riskerna för att forskaren lyfter fram de iögonfallande exemplen och "glömmer" tvetydliga eller motsättande fynd. I denna studie har de tvetydliga eller motsättande fynden belysts, då de är centrala för att synliggöra intervjupersonerna komplexa och ambivalenta upplevelser. När man frågar om

intervjupersonens egen tolkning av en händelse, bestäms giltigheten av forskarens tolkning av intervjupersonen själv. En vanlig kritik av forskningsintervjuer är att fynden inte är valida för att intervjupersonernas utsagor kan vara osanna (Kvale 1997:169). Det kan till exempel handla om motsägelsefulla uttalanden. Här är det nödvändigt att komma ihåg att intervjupersonen kan uppleva en ambivalens gällande en händelse som kan leda till motsägelsefulla uttalanden, och ska därmed inte betraktas som osanna. De tillämpade teorierna har även en stor betydelse för tolkningarnas validitet. När ett uttalande tolkas innanför en teoretisk kontext, är tolkningens giltighet beroende av hur kompatibel teorin är i det fält som studeras samt hur de konkreta tolkningarna är logiska i förhållande till teorin (Kvale 1997:147).

Då studien inbegriper en sensitiv studie av individer som har vissa egenskaper gemensamt, faller fokuset på det kontextuella unika och på meningen hos de studerades sociala verklighet. Att därför tala om huruvida resultatet håller streck även i en annan kontext eller situation är en empirisk fråga (Bryman 2007:260). Av denna grund så har en så fylld redogörelse av de detaljer som ingår i kulturen/kontexten eftersträfvats ("thick descriptions"). En fylld redogörelse eller en "tät" beskrivning kan förse andra personer tillräcklig information för att kunna bedöma hur pass överförbar resultatet är till en annan miljö (Bryman 2007:260).

4.2.6 Generaliserbarhet

Den kvalitativa forskningsmetoden har kritiserats för att forskningsresultaten är svåra att generalisera utöver den situation i vilken de produceras (Bryman 2007: Alvesson & Skoldberg 2008). Men i ett kunskapsrealistiskt perspektiv¹⁸ är successiva utvidgningar av teorins empiriska tillämpningsområden inom en viss möjlig domän¹⁹ både möjlig och önskvärd (Alvesson & Skoldberg 2008). Det är således inte resultatet som ska genereras till populationen som i kvantitativa undersökningar, utan resultatet ska genereras till teorin. Det är med andra ord kvaliteten på de teoretiska slutsatserna som formulerats på grundval av kvalitativa data som är det viktiga vid bedömningen av generaliserbarheten (Bryman 2007:271).

¹⁸ Som räknar med icke-observabler i form av mönster och tendenser, gemensamma och underliggande för flera ytfenomen.

¹⁹ Med domän menas en mängd empiriska företeelser som teorin maximalt kan gälla.

5. BEMÖTANDE OCH SOCIALA RELATIONER

5.1 Inledning

Detta inledande kapitel har som avsikt att ge en bild av hur de svenska intervjupersonerna upplever bemötandet från den norska befolkningen – dels det ytliga temporära mötet och dels det mer långvariga mötet med kollegor samt arbetsgivare. Kapitlet inleds med att ge en övergripande bild av intervjupersonernas upplevelser (5.2), som bär spår av en ambivalens mellan att vara en del av det norska samhället - men att inte delta helt och att tillhör – men inte tillhöra fullt ut. För att förstå denna komplexa relation används George Simmels teori om den nödvändiga främlingen (se avsnitt 3.2.2). Teorin om den nödvändiga främlingen synliggör och förklarar den ambivalens intervjupersonerna uttrycker som annars med enkelhet kan betraktas och passera som ett uttryck för diskontinuitet och motsägelsefulla uttalanden (se avsnitt 4.2.5).

Nästkommende två avsnitt 5.3 och 5.4 har en tydligare stringens och fokuserar på upplevelsen och tolkningen av de kallnamn, skämt och kommentarer (gällande den svenska nationaliteten) som intervjupersonerna bemöts av på sin arbetsplats. Här delas intervjupersonerna upp i två abstrakta grupper: de unga utbildade intervjupersonerna och de högutbildade etablerade intervjupersonerna. Grunden till varför intervjupersonerna här delas upp i två skilda grupper är att man kan se en nyanserad karaktärsskillnad mellan de kommentarer som de svenska ungdomarna bemöts av och de kommentarer som de högutbildade bemöts av. I tillägg förhåller sig och tolkar dessa grupper kommentarerna på skilda sätt. Avsnitt 5.3 behandlar de unga utbildade intervjupersonerna uppfattningar och tolkningar av de kallnamn och nedsättande kommentarer som de utsätts för på arbetsplatsen medan avsnitt 5.4 behandlar i motsvarighet de högutbildade intervjupersonernas upplevelser och tolkningar av de skämt och sarkastiska kommentarerna de möter på sin arbetsplats.

5.2 Bemötande

Under intervjusamtalen med de svenska immigranterna uttyddes ett gemensamt mönster: den första spontana inställningen till det norska samhället och befolkningens bemötande var positiv för att under samtalets gång bli alltmer kritisk. Ett flertal av intervjupersonerna hade erfarenheter som stred mot deras generella positiva uppfattning (och förväntningar) om sin tid

i Norge. De stridande erfarenheterna har bidragit till en synlig ambivalens i intervjupersonerna uttalanden, där ambivalensen mellan ett positivt och negativt förhållningssätt återkommer under hela intervjusamtalet. Det positiva förhållningssättet är dock det mest dominerande och negativa erfarenheter (bort)förklaras som ett resultat av olika faktor och/eller förminskas. Trettioåriga Ella är en av de intervjupersonerna som håller en dominerande positiv syn på sin tid i Norge och som strävar efter att förklara de svårigheter hon har mött. Ella är högt utbildad och är fast anställd på ett företag sedan två år tillbaka där hon har ansvaret för tekniska operationssystem, utveckling samt upplärning. Innan hon flyttade till Norge levde hon i Asien i 2 ½ år, där hon arbetade tillsammans med många norrmän på ett projekt. När projektet gick mot sitt slut erbjöds Ella en fastanställning i Norge som hon till slut accepterade. Det var därmed inte en medveten strategi bakom flytten till Norge utan en möjlighet som dök upp under resans gång. Förändringen från den sociala projektmiljön i Asien till den lugna vardagen i Norge kom att bli stor och den första tiden i Norge var svår för Ella:

E: Ja, i början var det chock. Ja, eller chock och chock, jag kom från en projektmiljö i Asien där det var många andra som var där på samma villkor som jag och som inte kände så många. Det var en väldigt social miljö. Det var många helgturer och mycket jobb också. Det var det som tog tid. Och jag kände en del folk och många var dem som jag hade jobbat med i Asien flyttade hem, till sin hemstad. Här hade de sin mormor som de skulle besöka på helgerna, sin hytte, sin familj och här hade de sitt nätverk. Så det var inte många som hade tid med mig längre. Och det var en sådan chock, för helt plötsligt satt jag ensam i min lägenhet och tänkte ”vad gör jag nu?” ”vad gör jag här?”. Så det var kanske en stor chock. Kände inte så väldigt många... eller jag kände ju kollegor och deras fruar och familjer som de hade haft med sig men jag kände inte så många andra utanför jobbet.

Förändringarna från att ha vistats i en social miljö där alla befann sig i ett främmande land på samma villkor till att vara den enda i ett främmande land och utan några etablerade relationer, kom som en chock för Ella och gav en känsla av isolering och utanförskap. För att etablera ett socialt nätverk i Norge kontaktade Ella den Norsk-svenska Föreningen, gick med i en bokcirkel och började träna. Inom jobbkretsen lärde hon känna etablerade med småbarn men som inte var så sociala då de var ”någon annanstans i livet”. Ellas erfarenhet är ”att det har varit svårt att komma in” men förklarar det som en åldersfaktor: ”För i min ålder över 30 så är man inte lika öppen, man har sina gamla vänner och man är inte lika öppen för att lära känna

andra”. Ålder, och inte nationalitet, beskrivs här som den centrala faktorn till distans. För trots den svåra anpassningsperioden i Norge så har Ella inte upplevt sig annorlunda eller negativt bemött av den norska befolkningen för att hon är svensk:

E: Jag har nog sällan... blivit annorlunda bemött för att jag är svensk faktiskt. Om man kanske sitter och pratar hos frisör eller något sådant när man har tid att prata så har de mest varit nyfikna över ”varifrån Sverige är du?” och varför man är här och om man gillar Norge och lite sådant. Men är man i butik så har man inte tid till och... Men jag har nog aldrig känt att jag blir annorlunda behandlad.

Även om bemötandet från den norska befolkningen beskrivs i positiva ordalag, poängterar Ella att norrmännen avviker från svenskarna då det ”... dels är deras patriotism och så kan jag uppleva att de är väldigt inskränkta här och att de är lite småsinta”. Detta kan skyllas på att det är ”en småstad [och] att folk inte är lika öppna för nyinflyttade här”. Det bör dock nämnas att Ella bor i en av Norges största städer som utifrån ett norskt perspektiv är en stor stad.

I likhet med Ella så håller den 35 åriga läkaren Katrina ett dominerande positiv förhållningssätt till sin fyra år i Norge. Katrina lever tillsammans med sin (svenska) familj och arbetar på en av Norges kliniker. Hon tog sin läkarexamen i Sverige och har även tidigare yrkeserfarenheter som läkare i Sverige. Katrina berättar att hon aldrig har längtat efter att flytta utomlands och framförallt inte till Norge, utan att det var en ren slump att de flyttade just till Norge. Det var tack vare Katrinas man Håkan, som också är läkare, att de hamnade i Norge. Håkan tog sin läkarutbildning i Tyskland där han kom i kontakt med många norska läkarstudenter och ”när han skulle ta det sista året, det praktiska året, kunde han inte göra det i Sverige”. Men Håkan ville inte stanna kvar i Tyskland utan ville resa tillbaka till Skandinavien, så han valde att utföra sitt sista år i Norge tillsammans med sina norska studentkamrater. Efter det praktiska året erbjöds Håkan en anställning på sjukhuset, samtidigt som Katrina stannade kvar i Sverige och arbetade som läkare i Stockholm. Paret planerade från början att Håkan, efter att ha slutfört sitt praktiska år, skulle flytta tillbaka till Sverige och även han börja arbeta i Stockholm. Men ”han var hela tiden lite tveksam om han skulle ge upp det som han tyckte var så bra i Norge”. Katrina berättar ”att han hade kortare arbetstider och dubbla lönen medan jag jobbade väldigt hårt i Stockholm då”. Katrina trivdes bra i Sverige men beslöt sig till slut för att flytta till Norge. Katrina beskriver norrmännen som positivt inställda till svenskar och att hon aldrig har upplevt att någon patient har tyckt att det är negativt att hon är svensk:

K: Jag talar faktiskt fortfarande mest svenska. Men norrmännen är väldigt positivt inställda till svenskar. Norrmännen tycker bara det är kul att man är svensk och att man får alltid höra det att ”det er så koseligt med svensk” och det är så trevligt med svenska. Och dem associerar ofta till bekanta, släktingar eller vänner. Och nu när jag jobbar som läkare så hör dem att jag är svensk och ”åh så koseligt at du er svensk lege” och jag har en fetter eller ditten och datten i Sverige som jag hälsar på. Och alla har ett förhållande till Sverige och svenskar och det är alltid positivt. Jag har i alla fall inte upplevt någon som har tyckt att det är negativt att jag är svensk.

Katrina understryker att hon trivs bra i Norge och berättar att ”om vi skulle uppleva att vi blev negativt behandlade på något sätt för att vi är svenskar, då flyttar vi tillbaka för det finns ingen anledning att vara här utan vi vill vara där vi har det bäst”. Utifrån ett ekonomiskt perspektiv är Norge ett bra land för paret då de har större möjlighet till att avancera, har högre lön och bättre förmåner än i Sverige. Men det har även sina nackdelar att vara svensk arbetsimmigrant i Norge:

K: Och en sak till om det här om man blir negativt särbehandlad som svensk i Norge. Det har både jag och min man upplevt att norrmännen, de vet inte riktigt hur länge vi kommer stanna i Norge och om de ska satsa på oss. Som läkare går man mycket i vikariat i början men det är inte så att vi inte har fått fast anställning för att vi är svenskar men man märker ändå då de frågar ”Ska ni tillbaka till Sverige? Ska ni tillbaka till Sverige snart?” att man har på känn att vi inte kommer stanna här för alltid.

Att uppfattas som en potentiell vandrare kan försvåra de svenska immigranternas möjligheter att få en fast anställning i Norge. Att uppfattas som en potentiell vandrare i tillägg till att ha en arbetstjänst som kräver rörlighet bidrog till att en annan intervjuperson, Lina, under sin första tid i Norge hade svårt att skapa sociala relationer med de norska arbetskollegorna. Lina är 20 år och har en treårig gymnasieutbildning. Hon har levt i Norge i snart två år och jobbade under den första tiden för bemanningsföretaget Adecco, men är nu heltidsanställd som medarbetare i en matvarubutik. Lina är en positiv, social och utåtgående person som lätt skapar kontakt med andra personer. Precis som Ella så upplever Lina att norrmännen var ”... nyfikna och ville veta lite” om henne. I och med att det var huvudsakligen på arbetsplatsen hon mötte folk och eftersom hon ”... jobbade för Adecco så var det olika arbetsplatser varje gång... var det mycket att man inte hann lära känna någon utan nästa dag skulle man till en ny plats. Så man orkade inte prata så mycket liksom eller lära känna folk på det sättet”. Lina blev

väl bemött på de arbetsplatserna hon kom till, men på grund av arbetets karaktär försvårades en mer djupgående och varaktig kontakt med de norska kollegorna. Men det är inte bara arbetets karaktär som försvårar en djupare kontakt med norrmännen, utan Lina lyfter även fram skillnaden mellan att skapa kontakt med en norрман och en svensk:

L: Det är lättare när man träffar en svensk att bara ”åh du är svensk! Vi har något gemensamt, ska vi hitta på något?” liksom. Men det är svårare med norskar, för de tycker nog man är konstiga om man bara ”åh ska vi hitta på något?”. Men med svenskar så är det som att man... det är nästan som man är familj, nästan som man är kompisar redan. Men norskar, det är mer att man jobbar tillsammans och pratar med dem eller träffar kompisars arbetskamrater. Annars är det ganska svårt med dem. Det kanske är om man flyttar ihop med någon så är det lättare att skaffa norska kompisar.

Den nationella gemenskapen som de svenska ungdomarna upplever kan ge en emotionell bindning och på samma gång ge en möjlighet för dem att hantera känslor av alienation (Carlberg 1991), som är vanligt förekommande bland de nyanlända svenska immigranterna. Att ”höra till”, att ha ett eget folk, kan ge individen stryka och säkerhet som möjliggör att de klarar av möten och relationer med människor som är annorlunda än dem själva (Carlberg 1991). Men den trygghet gemenskapen bidrar till kan komma att förhindra de svenska ungdomarna att skapa relationer med den norska befolkningen, då de selektivt väljer att interagera med andra svenska immigranter.

I likhet med Lina så upplever Millan att det är svårt att skapa en kontakt med norrmän, då hon menar att på samma sätt som svenskar helst umgås med andra svenskar så ser norrmännen en trygghet i att umgås med andra norrmän. Millan är 27 år och har levt i Norge i två år tillsammans med sin sambo, som har bott i Norge två år längre än Millan. Millan är nyexaminerad och skrev sitt examensarbete på den arbetsplats där hon nu har fast anställning på. Hon fick en god kontakt med sin handledare som förde samman henne med de andra anställda och fick henne att känna sig som ”en i gänget”. Millan introducerades även för sin sambos kollegor som hon uppfattade som väldigt trevliga och hjälpsamma. Millan har således en positiv upplevelse av sitt första möte med sin nya arbetsplats och sin sambos kollegor, men hon håller en mer negativ attityd och erfarenhet om norrmännen generellt:

MI: Ja, jag tror nästan norrmännen är lite mer inbundna. [...] Ja då kommer det där igen att jag inte tror att de tycker om mig. Det är nog på grund av att jag är svensk. På samma sätt som jag helst umgås med svenskar här så ser nog dem någon trygghet i att umgås med andra norska.

Känslan av att inte vara omtyckt på grund av sin svenska bakgrund bottnar inte i en specifik händelse, utan Millan tror att det är rad händelser som har gett ett intryck som ligger kvar i bakhuvudet. En av dessa händelser som har lämnat ett intryck är det negativa bemötandet från de norska myndigheterna som gav Millan föreställning att ”de var trötta på svenskar som ställde dumma frågor”. Denna föreställning kom att expanderas till att även gälla vanliga butiksmedarbetare. Millan berättar:

MI: Ibland var det enklare att bara googla efter det jag ville veta istället för att fråga eller ta kontakt. Och då fick jag en slags föreställning att norrmännen inte tycker om svenskar. När jag gick i butiken så föreställde jag mig att de tyckte illa om mig bara för att jag är svensk. Och när folk inte förstod mig så tog jag det som en otrolig förolämpning.

Millan har inga explicita upplevelser av att bli dåligt behandlad i en butik, utan denna föreställning hade skapats av en generell upplevelse av att norrmännen i allmänhet tycker illa om svenskar. Att norrmännen trots allt håller en relativt positiva inställning till svenska arbetsimmigranter tror Millan kan förklaras av den låga arbetslösheten och att Norge har ett stort behov av arbetsimmigranter. Millan poängterar att ”det är inte så att svenskarna kommer och tar jobb från norrmännen. Hade det varit så, så hade det nog varit mer fientlighet mot Sverige och svenskar”.

Tjugotvå åriga Jenny flyttade till Norge för att finna ett arbete och undgå en långvarig arbetslöshet i Sverige. Som nyanländ i Norge hade hon förväntningen ”att få ett jobb lätt, att kunna jobba mycket och tjäna mycket pengar”. Men Jennys förväntningar visade sig vara för höga och hon berättar att hon ”har en väldigt negativ upplevelse av att söka jobb än vad andra har. Jag tycker inte det var så lätt”. Svårigheterna att få ett arbete upplevdes bottna i att butiksägarna föredrog att anställa norskar, vilket hon fick klara besked om: ”... jag var och sökte jobb i butik och fick ett bemötande där dem sa rätt ut att de endast ville anställa norska. Dem ville inte ha svenska, dem ville ha norska”. Att söka arbete i Norge kom att bli en stor besvikelse för Jenny och bemötandet hon möttes av kom som en chock. Det negativa bemötandet kan förklaras av att det blir en alltmer ökad konkurrens mellan norska och svenska arbetare vilket bidrar till att arbetena alltmer betraktas vara för norrmännen. Men

trots denna negativa erfarenhet håller Jenny en generellt positiv attityd till den norska befolkningens bemötande och poängterar att ”man kan inte komma överrens med alla”. Jenny hade i inledelsen avsikten att stanna i Norge i minst ett år, men på grund av svårigheterna att få en anställning kommer hon resa hem tidigare än planerat.

En annan intervjuperson som fick sina positiva förväntningar nedslagna och som blev chockerad över norrmännens bemötande när hon flyttade till Norge är Marianne. Marianne flyttade till Norge när hon var 32 år och har nu levt i Norge i över 19 år. Hon är fast anställd på en statlig institution sedan 1992 men har tagit tjänsteledigt för att arbeta med sin Doctor Philosoph. Marianne blev förvånad när hon flyttade till Norge då hon trodde norrmännen var ”... glada, öppna och trevliga” men med tiden upptäckte hon att ”... de var lika illa som stockholmarna, det var inte snack om att man skulle känna dem liksom”. Under sin första tid i Norge kunde Marianne ”gå ut på en pub eller bar och hörde de [norrmännen] att du var svensk så vände de bara ryggarna till”. Efter ett par år fick Marianne kontakt med norrmän inom kultursektorn som var ”lite mer öppna till utlänningar”. Som nyanländ till Norge upplevde hon en stor besvikelse över hur svårt det var att få kontakt med den norska befolkningen. Även efter nästan 20 år i Norge upplever Marianne fortfarande att norrmännen tar avstånd från henne när de inser att hon är svensk:

Me: Ja, alltså när de till slut upptäcker att du är svensk, vilket nu kanske kan ta ca 20 minuter, så är den här ”jaha du är svensk!” där. Och då kommer du plötsligt i en annan kategori. Det är en nyans skillnad tycker jag. På något sätt så tar de nog fem steg tillbaka. Ibland så rystar de av sig det där. Du får den väldigt starka ”Åh du är svensk!” och de nästan ryggar tillbaka.

Efter nästan 20 år i Norge så talar Marianne flytande norska, vilket innebär att det tar runt 20 minuter för en norrman att inse att Marianne ursprungligen kommer från Sverige. Kännedomen om Mariannes nationalitet får norrmännen att ta fem steg tillbaka och hon placeras automatiskt i en annan kategori: från att ha ingått i den norska samhörigheten under 20 minuter till att uppfattas som icke tillhörande på en sekund och placeras under kategorin ”svensk”.

I inledelsen av intervjusamtalen uttrycker intervjupersonerna att de inte blir särbehandlade på grund av deras svenska bakgrund. Norrmännen beskrivs som trevliga och nyfikna, då de brukar fråga varifrån (Sverige) de är, varför de är i Norge och hur länge de ska stanna. Bjørnhaug och Vedeld (2008) menar att immigranter kan sättas i en förklaringsposition och

att migrationsberättelser ofta antar formen av att vara utförliga svar på vanliga frågor till invandrare: var kommer du ifrån? Varför har du flyttat hit? De svenska intervjupersonerna upplever nödvändigtvis inte ett lika stort behov av att försvara eller förklara sig som den stereotypiska ”problem” immigranten. Dock, som vi kommer att se i kapitel 6, känner de högutbildade intervjupersonerna ett behov av att förklara varför så många svenska ungdomarna flyttar till Norge för att ta lågbetalda lågstatusarbeten. Men när dessa frågor riktas mot dem personligen upplevs dem inte som ett beskyllande, utan snarare som ett uttryck för vänlig nyfikenhet. Kathy Davis och Lorraine Nencel (2011) belyser hur oskyldiga välmenande frågor som ”varifrån kommer du?” kan fungera som gränsdragningar mellan dem som tillhör och dem som inte gör det och att immigranter automatiskt förväntas diskutera deras identitet och eller att blottgöra delar av deras biografi för en total främling. Detsamma ser vi hos de svenska intervjupersonerna som ständigt möts av denna typ av frågor i en rad olika situationer som kräver att de framhäver sin svenska identitet och uppger delar av sin biografi (vad de gör i Norge och varför de flyttade till Norge). I denna kontext kan denna typ av frågor vid ett bemötande möjliggöra praktiseringen av sociala skillnader – mellan dem som tillhör och dem som inte tillhör. Denna åtskillnad sker oftast utifrån en praktisk medvetenhet snarare än utifrån diskursiva uppfattningar och meningar (Davis & Nencel 2011). Även om personen uttrycker ett genuint intresse för den nyanlände svensken, så uttrycks en distinktion till dem som uppfattas som annorlunda. Dessa distinktioner är subtila och kan vara svåra att uppfattas av de svenska intervjupersonerna som inte känner ett behov av att försvara eller förklara sig varför de är i Norge.

Även om de svenska intervjupersonerna oftast tolkar de subtila gränsdragningar som ett uttryck för vänlig nyfikenhet, uttrycker intervjupersonerna en ambivalens när de talar om hur de blir bemött av den norska befolkningen. Exempelvis, trots att det första ytliga mötet i regel beskrivs som positivt, upplever ett flertal av intervjupersonerna att det är svårt att skapa en djupare kontakt med norrmännen som beskrivs som inåtslutna och distanstagande mot svenskar. I intervjupersonernas berättelser kan man således uttyda en ambivalens mellan att vara en del av det norska samhället - men att inte delta helt och att tillhör – men inte tillhöra fullt ut. Denna komplexa relation, bestående av element av närhet och avstånd, kan sammanliknas med en social typ som George Simmel (1965) kallar för *främlingen*. Att inta positionen som främlingen är enligt Simmel en specifik form av interaktion och där främlingen både är inkluderad och exkluderad från gruppen – egenskaper som vi återser hos de svenska intervjupersonerna. Den ambivalens som intervjupersonerna beskriver kan således

bottna i den unika interaktion med den norska befolkningen som följs av att de svenska immigranterna både är inkluderad och exkluderad i gruppen och i det norska samhället i stort. Intervjupersonerna inkluderas inte i ”norskheten”, trots de synliga och kulturella likheterna svenskar och norrmän delar. Det handlar därför inte om synlig likhet (som svenskar och norrmän delar) utan snarare om en stil som framhäver likhet – en *föreställd likhet* (se Gullestad 2002). Att de svenska intervjupersonerna inte inkluderas i den föreställda norskheten bidrar till en underförstådd kunskap om intervjupersonerna som avvikande. Men de uppfattas inte som *för* avvikande, som ”de andra”, (se Reinvelt & Ytrehus 2002:10) utan accepters som en fysisk del av gruppen och i samhället. Emellertid är de likväl psykologiskt långtifrån då de tillskrivna karaktäristiska egenskaper som uppfattas som främmande av den norska befolkningen (detta framkommer i uttryck som ”jag kommer aldrig blir helt som dem” från de svenska intervjupersonerna i kapitel 7.4). De karaktäristiska egenskaper som svenskarna tillskrivs av den norska befolkningen bidrar till att de kan komma att uppfattas som en specifik social typ – ”svensker”, som inte sin tur kan bidra till att stärka gränserna mellan svenskheten och norskheten (se avsnitt 5.3).

Att anta positionen som främlingen bidrar till att de svenska intervjupersonerna uppfattas som en potentiell vandrare av arbetsgivare, arbetskollegor och den norska befolkningen i stort. Samtliga intervjupersoner berättar om hur de återupprepande gånger blir tillfrågade av arbetsgivare och arbetskollegor hur länge de planerar att stanna i Norge. Att uppfattas som den potentiella vandraren kan minska de svenska immigranternas möjligheter att få fast anställning i Norge. Emellertid minskar det inte efterfrågan efter svenska arbetare på den norska arbetsmarknaden som kan förklaras av den svenska arbetskraftens tillgänglighet och beryktade höga arbetsmoral, som kapitel 6.3 ser närmare på. Då de svenska arbetarna riskerar att fastna i deltidstjänster eller vikariat försvåras deras möjligheter att skapa nära vänskapsrelationer i Norge. Att skapa en relation med norrmän beskrivs som mest möjlig på arbetsplatsen där de svenska immigranterna har daglig kontakt med de norska arbetskollegorna (se Turner 2008). Då de kontinuerligt skickas till nya arbetsplatser, får de en kortvarig och opersonlig kontakt med sina temporära arbetskollegor och uppdragsgivare. Detta förstärker deras position som främlingen och den potentiella vandraren. Närheten till norrmännen försvåras ytterligare då de svenska ungdomarna uttrycker en vilja att selektivt umgås med personer med samma etniska tillhörighet. Detta mönster avviker dock bland de högutbildade intervjupersonerna. Som vi kommer se i kapitel 6.2 så väljer de högutbildade intervjupersonerna i stor utsträckning selektivt att umgås med personer utifrån deras sociala

status och inte den etniska tillhörigheten. De svenska migranternas arbetssituationen har därför en stor betydelse för förutsättningarna att känna närhet till den norska befolkningen och möjligheten att integreras i det norska samhället. Det kan uttydas en nyansskillnad mellan hur dessa två grupper upplever och tolkar kommentarer, kallnamn eller skämt om deras nationella tillhörighet, vilket behandlas i de nästkommande två avsnitten.

5.3 Kallnamn och nedsättande kommentarer

De unga utbildade intervjupersonerna uttrycker en samstämmig upplevelse av att bli väl bemött och behandlad av den norska befolkningen i stort. Dock, möts de kontinuerligt av ironiska skämt gällande deras nationalitet på arbetsplatsen och tilldelas sarkastiska kallnamn av de norska kollegorna. Lina arbetar på en livsmedelbutik sedan ett år tillbaka där hon blir identifierad och benämnd som ”svensken” av sina norska arbetskollegor:

L: Ja, det blir jag hela tiden. Vi har en dansk på jobbet med och de håller på och skämtar ”danskjävél” och sådant och ”här kommer svensken”. Men de verkar tycka det är kul att jag är svensk också. Det är inget illa upp för det är bara ironiskt allt ihop så... inget jag reagerar på så. För det är en del svenska kunder med som tycker det är kul att jag är svensk.

Kallnamn som ”danskjävél” och ”svensken” cirkulerar på Linas arbetsplats men Lina betraktar arbetskollegornas skämt som ironiska och harmlösa. Samtidigt berättar hon att de svenska ungdomarna i regel inte uppfattar en arbetsplats som dåligt på grund av att ”de måste börja någonstans” och att de endast stannar på en arbetsplats i ett par månader. Detta bidrar till en ökad tolerans och acceptans för negativt bemötande och arbetsvillkor. De svenska ungdomarnas arbetsvillkor på den norska arbetsmarknaden har undersökts och problematiserats i dokumentären ”Utvandrarna” som visar hur några svenska arbetare får sitta och skala bananer under hela arbetsdagarna. En del norrmän frågar därför Lina om hon ”inte ska skala några bananer eller?” som hon skrattar åt och ”tycker det är roligt”.

Alen är 23 år och säsongarbetar på en bilverkstad där majoriteten av de anställda är etniska norrmän. Det är första gången han arbetar i Norge och hade därmed inga norska språkkunskaper när han påbörjade sin anställning. Under sin första tid på den norska arbetsplatsen uppstod det därför kommunikationssvårigheter då Alen inte förstod vad hans norska chef sa. Detta resulterade i att hans chef drog dumförklarande skämt:

A: Någon gång ibland så, fast den här personen som är min chef han ska vara väldigt rolig av sig, så ibland kan han säga ”är du svensk eller?”. Det frågar han mig när jag inte förstår ibland. ”Jag förstår inte vad du pratar om” och då försöker han dumförklara mig på något sätt.

Alen tog i början illa vid sig av sin chefs kommentarer och skämt men berättar att ”när det har förekommit så många gånger så tar jag det med en nypa salt”. På arbetsplatsen blir Alen kontinuerligt tillkallad som ”svensken” av sina kollegor och han berättar att ”när dem har kontakt med några av sina kunder så säger dem ’svensken kan hjälpa dig’” istället för att presentera honom för kunderna efter hans namn. Alen uppfattar dock inte sitt kallnamn som speciellt negativt då han menar att dem talar sanning eftersom han är svensk, samtidigt som han anser ”att dem borde säga med namn, mitt namn naturligtvis och inte min nationalitet”. Men Alen kallas inte bara för ”svensken” av sina kollegor:

A: Jag kallar alla vid namn där, skulle jag säga ”norsken” så skulle alla vända sig om där. Så jag säger deras namn. Men dem, oftast säger dem ”svensken” eller så säger dem... när vi hade ett möte senast så sa dem ”men Sverige, vad tycker du då?”. Då säger dem inte mitt namn utan dem säger Sverige när dem frågar vad jag tycker om det. Och sen så småfnissar allihop.

J: Har du upplevt att det är respektlöst att de inte kallar dig efter ditt namn?

A: Ja, men det är inget jag hakar upp mig på. Jag brukar skratta med och säger vad jag tycker i så fall. Jag försöker ju behålla ett bra intryck där och inte orsaka några bekymmer så att jag i framtiden kan återkomma dit och jobba. Så jag hakar inte upp mig på några små bagateller.

I inledelsen av sin anställning reagerade Alen negativt på hur han blev bemött och behandlad på sin arbetsplats. Men allt eftersom tiden fortlöpte kom han att bli alltmer tolerant och accepterande mot de dumförklarande skämten och kallnamn han tilldelats. Alen är utbildad och har få yrkeserfarenheter, vilket innebär att han har få möjligheter att finna ett nytt arbete. Han är därmed beroende av vilket intryck han ger på sitt nuvarande arbete för att få behålla sin anställning och för att få möjligheten att komma tillbaka och arbeta även nästa säsong. Alen befinner sig således i en stark beroendesituation där det inte finns utrymme för att ”haka upp sig på några små bagateller”.

Nedsättande uttryck har följt svenska arbetsimmigranter i Norge ända sedan 1850-talet. Under 1800-talet betraktades de svenska arbetarna som den typiska invandraren i Norge och var ofta ett objekt för stigmatisering och skepticism (Myhre 2005). Som de svenska ungdomarnas utsagor visar så förekommer nedsättande kallnamn och kommentarer mot svenska arbetare än idag. Dock kan man se att retoriken har förändrats och nedtonats, då starka begrepp som "svenskjävel" har ersatts med mer neutrala "svensken". Denna retoriska förändring kan kopplas till den norska samhällsutvecklingen från att vara ett etniskt homogent land med en låg immigrationspopulation (där de svenska arbetarna var de typiska invandrarna) till att ha en befolkningstillväxt där två tredjedelar av tillväxten består av immigranter från stora delar av världen. Denna utveckling kan ha bidragit till att den svenska immigranten inte längre uppfattas som den typiska invandraren i Norge, vars position istället har ersatts av de icke-västliga immigranterna. Detta kommer vi se närmare på i kapitel 7. Även om retoriken har tonats ner, ger kallnamnen som intervjupersonerna tillskrivs av de norska arbetskollegorna en ständig påminnelse om deras svenskhet och avvikelse från den föreställda "norskheten" (se Brochmann & Kjeldstali 2008). Som föregående avsnitt visade kan de svenska intervjupersonernas position i det norska samhället beskrivas som *den nödvändiga främlingen*. De svenska intervjupersonerna uppfattas som en främling utifrån deras ursprung av den norska befolkningen, då dem ursprungligen kommer från Sverige. Denna egenskap har dem gemensamt med tusentals andra svenskar i Norge vilket bidrar till att dem uppfattas som en främling av en speciell typ - "svensker" - och inte som enskilda individer (se Simmel 1965). Främlingens olikheter från gruppen uppfattas härstamma från att han eller hon är en individ av en speciell typ, men dessa skillnader uppfattas inte som personliga, subjektiva eller specifika egenskaper (Simmel 1965; Ashley & Orenstein 1995). Att tillkallas "svensken" och inte vid deras tilltalsnamn, kan förstärka intervjupersonernas känsla av att uppfattas som en främling av en speciell typ ("svensker") och inte som enskilda individer ("Lina" eller "Alen"). Kallnamnen kan således fylla funktionen som subtila distinktioner mellan dem som tillhör och dem som inte tillhör den föreställda norskheten.

Kallnamnet "svensken" uppfattas inte som negativt av intervjupersonerna då det beskriver deras etniska tillhörighet - de *är* svenskar. Tillhörigheten "svensk" är således här både objektivt (utifrån) och subjektivt (inifrån) definierad. Även om det ibland uppfattas som förolämpande att inte bli tillkallad med tilltalsnamnet (och därmed särbehandlas då de norska kollegorna tilltalas vid sina namn) - som kan reducerar känslan av att uppfattas som ett subjekt (enskild individ), betraktas inte kallnamnet som tillräckligt negativt eller förolämpande för att de

svenska ungdomarna ska protestera. Detta kan tolkas som att intervjupersonerna har en positiv syn på sin etniska tillhörighet och att den inte uppfattas som stigmatiserande. I tillägg bidrar ungdomarnas osäkra arbetssituation till en ökad acceptans och tolerans mot negativt bemötande. Detta blir framförallt tydligt hos de säsongsarbetande ungdomarna som är beroende av att ge ett gott intryck på arbetsplatsen så att de erbjuds arbete även nästa säsong. Nätverkskontakter betraktas här som en förutsättning för vidare anställning (se avsnitt 3.1.2) och blir en viktig källa till social kapital. I likhet med de unga lågutbildade intervjupersonerna upplever även de högutbildade intervjupersonerna att ironiska kommentarer riktas mot dem. Men dessa kommentarer uppfattas som ett uttryck för norrmännens ”lillebrors komplex”, som vi nu ska se närmare på.

5.4 "Lillebrorskomplex"

I nordiska sammanhang har Sverige länge betraktat sig som en ”stöddig storebror” och som en förebild för resten av Norden. Sveriges överlägsenhetstankar kan spåras långt tillbaka i historien, ända till den sekellånga Svensk-norska unionen. Unionen skapade en föreställning om Sverige som överordnad Norge – som återspeglas i beskrivningen av Sverige som ”storebror” och Norge som ”lillebror”. Men ländernas demografi och ekonomi de senaste decennierna har förändrat maktbalansen mellan de nordiska länderna. Samtidigt som Norge har upplevt en blomstrande ekonomi har Sverige drabbats av en ekonomisk lågkonjunktur med en ökande arbetslöshet. Allt fler svenska medborgare arbetsimmigrerar därför till Norge och tar lågavlönade²⁰ lågstatusarbeten, som norrmännen inte vill ha, för att undgå en långvarig arbetslöshet i Sverige. Allt fler väljer även att säsongarbeta, där strategin ofta innefattar långa arbetsdagar och ett spartanskt liv för att kunna återvända till Sverige med ett stort ekonomiskt kapital. Många svenska immigranter har således en liknande levnadsstil och levnadssituation som många andra arbetsimmigranter i Norge.

Men trots de stora ekonomiska förändringarna och den ökande svenska arbetsmigrationen till Norge, som har kommit att påverka relationen mellan de två länderna allt mer, upplever inte de svenska intervjupersonerna att Norges syn på Sverige har förändrats. De högutbildade

²⁰ Lågavlönade arbeten ur ett norskt perspektiv. Lönerna i Norge är idag inom vissa sektorer nästa dubbelt så höga som i Sverige, i tillägg är den svenska kronan idag svagare än den norska kronan. Dessa faktorer bidrar till att strategin att arbetsimmigrerar till Norge kan vara väldigt lukrativt för de svenska medborgarna (när de återvänder till Sverige).

intervjupersonerna upplever snarare att de nyrika norrmännen har ett behov att hävda sig eller jämföra sig med Sverige och att "lillebrorsmentaliteten" lever vidare än idag. En av dess är trettiosex åriga Uno som jobbar inom sjukvården. Han lever tillsammans med sin norska fru som han träffade år 2004 när han säsongsarbetade i Norge och de har tillsammans en dotter. Paret bodde först tillsammans i Sverige men bestämde sig för att år 2009 flytta till Norge då bättre arbetstider och lön lockade. Då Uno lever i ett "blandäktenskap" har en unik syn på Sverige och Norge, som avviker något från de andra högutbildade intervjupersonernas synsätt. Men den standpunkt som dem alla delar är att norrmännen har en tendens att jämföra sig med Sverige, trots Norges oljerikedom:

U: [...] ja, jag vill inte generalisera men det är ganska mycket "syting", det tycker jag är ett bra ord på norska. Ja, att man gnäller. Det är mycket det "vi är så rika men vi får ändå inte till det" och "se på de svenska, de gör det så bra". Det är mycket det att man jämför sig med... lite sådär lillebrors komplex. Man klankar mycket ner på det egna.

J: Så de jämför sig ofta med Sverige?

U: Extremt mycket och desto närmre du kommer gränsen, de har stenkoll på sådant som inte ens jag hade koll på. Som till exempel låneräntor i Sverige, skillnad mellan bilar, vilka skivor som är populära i Sverige. De kan svenska tv program, svenska barn program... Men det känns som om Sverige inte tittar så mycket väster ut, vi tittar inte så mycket på Norge utan vi tittar ännu mer väster ut till USA.

Uno menar att norrmännen "är imponerade över att Sverige får till saker som Norge inte får till trots att de är ett rikt land med sin ekonomiska buffert". Då Sverige inte har något "oljelager i havet får vi helt enkelt tjäna ihop de pengarna". Norge får på så vis sin nya rikedom serverad på ett fat medan Sverige måste kämpa och förtjäna sitt ekonomiska kapital.

Marianne är föga imponerade över vad Norge har lyckats prestera eller utföra med sin nyvunna oljerikedom. Trots att det har skett en stor utveckling i Norge de senaste tio åren så menar Marianne att "de fortfarande ligger 25 år efter" och att de har en "fyrkantiga känslan av att Norge är centrum av världen och att 'vi är bäst, är alltid bäst, störst och vackrast'". Norrmännens självgodaställning sträcker sig till deras relation och uppfattning om svenskar:

Me: När jag kom till Norge var det Olympiad på Lillehammer eller det var något världsmästerskap. Sportkommentatorer snackar ju alltid lite skit. Men det var så illa det året! Jag fick till och med ursäkt på jobbet "men herre gud så får de ju inte säga". Det var ett

sådant trakasserande på Sverige. Det året hade Sverige inga bra längdåkare och Norge vann allt. ”Nu har Sverige lika många medaljer som Albanien”. I Sverige så bryr man sig ju inte så mycket om det förhållandet. Så som jag upplevde när jag växte upp att det är ju kul för dem att de vinner så många medaljer, det är ju ett skandinaviskt land. Jag vet inte om du hörde den där intervjun med den norska löparen, nu kommer jag inte ihåg vad han heter, och han sa det att ”Neh jag förstår inte det, jag får ju fanbrev [beundrabrev] från Sverige. Vi som har så många konflikter, varför får jag fanbrev?”. I hans sinne så skulle det aldrig ske att en norrmän skickade fanbrev till en svensk idrottsman. Utan han var totalt fascinerad över att det var så många svenskar som skickar. Och jag tänkte bara det ”Grow up! Vi är inte så upptagna av att du är norsk”. Det är säkert många som hejar på dig för att du är en bra idrotts person, inte för att du är norsk. Det är så väldigt viktigt att vinna över Sverige och det är ju det som gör det så fjantigt.[...] Jag har mest upplevt att det ligger något slags storebrors komplex, alltså hela sättet de uppfattar svenskar på. Det har inte så mycket med hur svenskar ser på norrmännen men det har mycket att göra med hur norrmän ser på svenskar. Alltså det försöker hävda sig, de vill gärna visa att de är lika bra. De kommer med förutfattade meningar om att vi ser ner på dem även om vi inte gör det! Egentligen så bryr vi oss inte om dem (skratt). Och just det att vi inte bryr oss om dem gör att de blir ännu mer förbannade. Men det är ganska märkbart att norrmännen tror att vi svenskar tror att norrmännen är något viktigt.

Norrmännen beskrivs av Marianne som narcissistiska och barnsliga. I likhet med Marianne så upplever Ella att norrmännens lillebrorskomplex huvudsakligen uttrycks under sportevenemang:

E: Jag upplever mer att de ska hävda sig gentemot Sverige. Lillebror mentaliteten finns kvar. Vi svenskar skiter väll i norrmännen höll jag på att säga... men vi har inte samma behov av att hävda oss tycker inte jag. Men dem, så fort de har vunnit i fotboll eller hockey, som matchen här i veckan, det fick jag höra. De ska visa att dem kan vara lika bra [...] Speciellt i sport och sådant. Jag är inte sådan som följer med på sådant där. ”Åhh nu slog vi er igår” och jag bara ”I vad då, i vilken sport? Är det hockey, bandy eller något annat?”.

Ella, i likhet med de tidigare nämnda personerna, möter norrmännens lillebrorskomplex med arrogans och en lite nedlåtande ton. Men den svenska läkaren Katrina har en mer nedtonad syn på Norges lillebrorskomplex. Katrina menar att norrmännen ser upp till Sverige och att de ofta referera till svensk forskning:

K: Nej alltså vad jag har hört så tycker de att vi svenskar är duktiga och att vi producerar mycket forskning och de refererar mycket till Sverige. I Sverige så gör man mer forskningsarbete än vad norrmännen gör. Och det är norrmännen även medvetna om och därför tittar de alltid lite extra på mig som att det vet väl du liksom så eller ”det kan du fylla i om du vet mer om den svenska studien”. Men nu vet jag ju mindre och mindre om det för jag har ju ingen anknytning till det fagliga i Sverige. Men i början var det mer så, då kunde jag säga ”Ja i Sverige så gör vi så och så...” som man inte hade börjat göra i Norge än. Det var ofta så att de hade kommit längre i Sverige med vissa saker.

Kunskapen om svensk forskning kan betraktas som en form av kulturellt kapital (se Bourdieu 1986). Katrina upplever att hennes norska arbetskollegor ser upp till henne för att hon kommer från Sverige och berättar att ”det är intresse för Sverige och så sneglar norrmännen mycket på vad man gör i Sverige”. Katrina tillskrivs således en hög social status på sin arbetsplats på grund av sitt svenska ursprung och sin kunskap om svensk forskning.

Intervjupersonernas uttalanden illustrerar hur seglivad och svårförändrad uppfattningen om maktbalansen mellan de två nordiska länderna är. De svenska intervjupersonerna håller fast vid Sveriges status som ”storebror” och har en tämligen arrogant och nedlåtande ton mot norrmännens försök att hävda sig gentemot Sverige. Intresse och beundran blir här ett uttryck för status mellan olika länder, som beskrivs anta en hierarkisk karaktär: Norge ser mot Sverige, medan Sverige ser mot Amerika. Norge beskrivs som ett omodernt och handlingssvagt land som inte förtjänar någon större uppmärksamhet eller beundran (en genomgående uppfattning hos intervjupersonerna är att Norge egentligen inte har gjort sig förtjänt av sin stora rikedom, utan att de endast hade ”tur” som fann olja). Norge som ett omodernt land kan ställas i kontrast till Sverige som sedan 1990-talet har sett sig som ett av de modernaste länderna i världen och som betraktar sig som en förebild, en modell, för resten av världen (Nilsson 1991:91). Trots att Norge är idag rikare än Sverige, beskrivs Sverige som mer förmögen att skapa positiva förändringar trots en icke-existerande oljebuffert – något som menas vara beundransvärt i Norge. Ett lands status bestäms här av dess förmåga att uppnå positiva förändringar och inte av landets ekonomiska kapital, vilket bidrar till att nyrika Norge tillskrivs en lägre status på grund av landets oförmögenhet att skapa positiva förändringar (trots sin stora rikedom). Detta kan kopplas till beskrivningen av norrmännen som ineffektiva och med låg arbetsmoral, som kapitel 6.3 ser närmare på.

Norrmännens lillebroskomplex menas huvudsakligen komma i uttryck under sportsevenemang, då Norge har goda chanser att vinna över Sverige. De framgångsrika

prestationerna under sportsevenemangen uppfattas som en möjlighet för norrmännen att uppnå prestige och ära som möjliggör dem att placera sig över svenskarna (genom att tillskrivas hög status). Men norrmännens vilja att konkurrera avvisas av svenskarna som beskriver norrmännen som barnsliga och narcissistiska. Jan Olof Nilsson (1991) menar att den narcissistiska personligheten kännetecknas av en svag jaguppfattning, vilket bidrar till att den andres blick alltid måste vara närvarande för att en person ska vara varse om att han är något. Detta resonemang applicerar han på en nationell nivå och hävdar att nationer med svag nationalkänsla eller självförnekande identitet kan ha ett större behov av att bli beskådade (Nilsson 1991:93). Detta synsätt går att återfinnas i intervjupersonernas uppfattning om norrmännen och Norge generellt, som beskrivs som osäkert på grund av sitt behov av att synas och hävda sig. Sverige beskrivs ta ett avstånd från det narcissistiska behovet och placeras således på en högre position som den mer mogna och säkra motparten - som den mogna "storebrodern". Svenskarna beskrivs i kontrast till norrmännens småsinthet, då de glädjer sig åt grannlandets framgångar och upplever en nordisk gemenskap utan rivalisering. Men svenskarnas ignorans och arrogans reducerar inte norrmännens underlägsenhetskänslor utan intervjupersonerna upplever snarare att dessa känslor förstärks, som kan bidra till att lillebrorskomplexet reproduceras. Till skillnad från de utbildade svenska ungdomarna som uppfattar skämten om deras nationalitet som ironiska och utan någon djupare innebörd eller kontext (se avsnitt 5.3), uppfattar de högutbildade intervjupersonerna en underliggande mening bakom skämten (norrmännens underlägsenhetskänslor) som kan kopplas till en historisk kontext.

5.5 Sammanfattning

I detta kapitel har vi sett hur intervjupersonernas spontana och övergripande upplevelser av bemötandet i Norge i huvudsak beskrivs som positivt och oproblematiskt. Emellertid har en ambivalens i intervjupersonernas utsagor uttytts då de dels upplever sig vara en del av det norska samhället - men att inte delta helt, och dels att tillhör - men inte tillhöra fullt ut. För att förstå denna komplexa relation tillämpas George Simmels teori om *den nödvändiga främlingen*. Den ambivalens mellan närhet och avstånd som intervjupersonerna uttrycker kan kopplas till teorin om främlingen, då Simmel hävdar att enheten av närhet och avstånd som är involverade i alla mänskliga relationer är organiserad i fenomenet "främlingen". I det norska samhället kan man säga att de svenska immigranterna antar rollen som främlingen, då de

uppfattas som den potentiella vandraren av arbetsgivare, arbetskollegor och den norska befolkningen i stort. De svenska immigranterna kan uppfattas som en främling av en speciell typ, ”svensker”, och inte som enskilda individer. Detta kommer bland annat i uttryck i de kallnamn som riktas mot de svenska intervjupersonerna som understryker deras svenska ursprung. Kallnamnen fyller här funktionen som en påminnelse till de svenska immigranterna om deras svenskhet och att de avviker från den föreställda ”norskheten”. De svenska ungdomarna och de högutbildade svenskarna uppfattar och tolkar de kallnamn och skämt som riktas mot dem på olika sätt: ungdomarna uppfattar kallnamn och kommentarer som ironiska skämt utan någon djupare innebörd eller kontext, medan de högutbildade finner en underliggande mening bakom kommentarerna och skämten som kopplas samman med normmännens osäkerhet och mindervärdeskomplex. Man ser även hur de högutbildade intervjupersonerna finner alternativa sätt att tillskriva Sverige (och svenskar) hög status genom att 1) framhäva landets handelskraftighet 2) agera som den mogna motparten 3) framhäva normmännens underlägsenhetskänslor och behov av att hävda sig gentemot Sverige.

6. SYNEN PÅ SVENSKAR

6.1 Inledning

Kapitel 6 fokuserar på hur gränsdragningar baserat på social status skapas inom och mellan sociala (etniska) grupper. Det inledande avsnittet 6.2 ser på hur distinktioner mellan individer baserat på deras sociala status inom gruppen av svenska immigranter skapas. Därefter skiftar fokuset från de sociala skitningarna inom gruppen av svenska immigranter till gränsdragningarna mellan de svenska arbetarna och de norska arbetarna. Avsnitt 6.3 visar hur de svenska intervjupersonerna skapar distinktioner mellan de svenska och de norska arbetarna baserat på arbetsmoral. Här används Michèle Lamonts förklarande ramverk om arbetsmoralens betydelse för arbetarna att upprätthålla en känsla av personligt värde (se avsnitt 3.3.2). Lamonts ramverk bygger på kvalitativa intervjuer med vita och svarta arbetarklassmän samt medelklassmän i USA och Frankrike. Lamont bidrar med ett förklarande ramverk som kan tillämpas i andra kontexter än i den det är producerad i och de upptäckta mönstrarna behöver inte nödvändigtvis betraktas som kontextuellt begränsade. Som vi kommer att se går det att finna ett liknande mönster bland de svenska arbetarna som hos de amerikanska och franska arbetarna.

6.2 Relationen till svenska ungdomar

Fem av de åtta intervjupersonerna är högutbildade och har en fast anställning i Norge. Deras bakgrund och motiv till att flytta till Norge skiljer sig från de utbildade ungdomarnas motiv: bland de högutbildade intervjupersonerna var flytten till Norge ett resultat av slumpartade möjligheter i form av arbetserbjudande och en avvägning mellan fördelar och nackdelar, medan de unga utbildade intervjupersonernas flytt till Norge var en medveten strategi för att undgå arbetslöshet och att tjäna ihop ett stort ekonomiskt kapital under en kort period. Dessa två grupper levnadssituation och villkor skiljer sig markant åt och bidrar till ett fysiskt och psykiskt avstånd mellan grupperna. Detta blir synligt i de högutbildade intervjupersonernas uppfattning om de svenska ungdomarna i Norge. En av dem är 32 åriga Ella, som har svårt att känna någon samhörighet med de svenska säsongarbetarna dels på grund av deras ålder då hon ”inte umgås med dem i och med att de är så mycket yngre”, och dels på grund av att de är

outbildade: ”Dem jag umgås mycket med är ju svenskar som har varit här väldigt länge. Merparten jobbar inom vård och omsorg: läkare, psykologer, farmaceuter, sjuksköterskor... nästan alla utav dem. I bokcirkeln är det tre av dem som är psykologer och... ja, de är högutbildade”. Ella beskriver de svenska ungdomarnas liv i Norge som en annan värld som hon har begränsad kunskap om och insyn i:

E: Ja precis, det är en helt annan värld. Och det jag tänker också är det att de flesta norrmännen ser nog den typen av svenska invandrare eller hur. För det är dem de hör i affären, restaurangen och 7eleven. Och så kanske de stöter på den andra generationen men det är inte lika stor sannolikhet eller hur. Så det är nog många norrmän som tänker att de svenskar som jobbar i Norge är de lågutbildade ungdomar så då kanske det blir lite fördomar. Det är jätte många här som är högutbildade [...] För mig som har fast jobb så ser jag inte så många andra svenskar. Jag ser inte riktigt den världen. Det är klart man kan höra många svenskar på staden och... jag tror att det är mycket mer svenskar på två år som jag har varit här. Ute på staden och i butiker. [...] Varje gång liksom... varje diskussion om det då har jag alltid sagt det att... det är många gånger de har frågat mig vad jag tycker om det, då har jag alltid sagt det att först handlar det om ungdomar utan direkt utbildning som åker hit för att tjäna ihop lite pengar. Jätte bra, tjänar de mer pengar här än i Sverige så ”go ahead”. Men börjar det bli så att det är läkarutbildade svenskar ungdomar som inte får jobb i Sverige och måste jobba i Norge.....

Ella skiljer mellan dagens svenska immigranter, som är utbildad och jobbar inom restaurang- samt butikbranschen, och den andra typen av svenska immigranter som är högutbildade med fast anställning isolerade från de andra svenska immigranterna. Ella är positiv inställd till att utbildade svenskar får möjligheten att resa till Norge och tjäna mer pengar än vad de skulle göra i Sverige. Men de svenska ungdomar kan ha svårt att få fast anställning och anställs huvudsakligen av bemanningsföretag i Norge då ”de vill ha folk som jobbar här kortare perioder och som vill jobba mycket när dem är här. Som accepterar villkoren och ’jag åker dit och jag åker hit’ och är flexibla”. Detta leder till att de svenska ungdomarna riskerar att få arbeten med dåliga villkor och låg trygghet.

I likhet med Ella, drar Millan distinktioner mellan utbildade svenska immigranter som har avsikten att stanna i Norge en längre period och de svenska utbildade säsongsarbetande immigranter. Trots att Millan är endast 27 år så känner hon inte någon samhörighet med de svenska ungdomarna som kommer till Norge och hon uttrycker en tydlig skillnad mellan sig själv och ungdomarna:

MI: Nej inte dem som bara kommer hit för att tjäna pengar, höll jag på att säga. Jag är här lite mer långsiktigt och jag har uppnått någonting och lärt mig ett yrke. [...] ... dels på grund av att jag är lite äldre än de som kommer hit och arbetar och dels på grund av att jag har en akademisk utbildning att falla tillbaka på. Jag är mer här av egenskapen av mina erfarenheter och utbildning än min person.

Här ser vi hur distinktioner baseras huvudsakligen på ålder och utbildning. På grund av de utbildade svenska ungdomarnas bristande utbildning tillskrivs de låg social status (av de högutbildade intervjupersonerna) och Millan menar att denna grupp kan ge svenska arbetsimmigranter ett allmänt dåligt rykte. Millan har skapat sig uppfattningen att ”norrmän tycker illa om svenskar just på grund av dem som kommer kortare perioder” – de unga utbildade svenska säsongarbetarna.

Även Uno är orolig över att den stora migrationen av svenska ungdomar kan leda till stigmatisering, då han menar att ”desto fler svenskar som kommer ju fler är det som utmärker sig ur mängden, så naturligtvis är det lättare för att stigmatisera dem”. Att flytta till Norge har även sina risker för de utbildade svenska ungdomarna:

U: [...] Som den där bananskalar historian. Jag tycker i och för sig att det är väldigt dumt att folk nyttjar det på det sättet men man tycker ju att individerna... det är ju många som åker över och jobbar, att det är lite upp till dem själva att se till att de får goda arbetsvillkor. Det är..... oavsett om det är svenskar eller polacker.... För det här är ändå ett av de rikaste länderna i hela världen faktiskt. Så självklart så önskar sig många hit. Men sen så är det många svenskar som kommer hit som är högutbildade. [...] Så vi börjar ta toppen också. Så ser man sjukvården så är det fullt av svenskar. Så som jag har förstått i Oslo trakten så är det väll vi som är majoriteten, vi svenskar.

Uno refererar här till dokumentären ”Utvandrarna” som synliggör de svenska ungdomarnas arbetsvillkor i Norge och hur de ibland utnyttjas av de norska arbetsgivarna. Risken för att bli utnyttjad är hög bland de svenska utbildade ungdomarna, men Uno menar att det är upp till varje individ som flyttar till Norge att se till att de får bra arbetsvillkor. Då Norge är ett av världens rikaste länder så är det inte endast utbildade som söker sig till landet, utan även högutbildade svenskar som arbetar inom sjukvården. Uno uttrycker inte detta som lika problematiskt som Ella. Dock, menar Uno att den stora svenska arbetsmigrationen till Norge har bidragit till ”att svenskarna har blivit de nya polackerna för vi slutför sakerna”.

Norrmännen ”har blivit för fina för att jobba” och anställer istället svenska arbetsimmigranter för att utföra de lågstatusarbetena som de norska ungdomarna inte vill genomföra.

Under intervjun med Katrina uttrycktes ett svalt intresse för de svenska ungdomarnas i Norge. Katrina har inte någon kontakt med några svenska ungdomar och reflekterar inte märkbart över deras situation i Norge. Katrina berättar att det var först när hon såg dokumentären på Uppdrag Granskning som hon blev medveten om att svenska ungdomar riskerar att bli utnyttjade i Norge:

K: Det senaste åren i och med den här dokumentären på Uppdrag Granskning så kan det ha kommit in, det var helt nytt för mig det här att svenskar blir utnyttjade och är billigt arbetskraft. Det var helt nytt för mig innan det programmet, för det är många svenskar som har jobbat i servicebranschen. Men det har varit positivt för det tycker ju alla norskar att svenskar är så serviceminded och duktigare på den typen av jobb än vad norrmännen är. Det är många norrmän som tycker det är bra för att de är så mycket bättre på den typen av jobb.

Katrins bristande intresse och oro för de svenska ungdomarnas situation i Norge och Sverige är inte unik, utan det är ett gemensamt drag bland de högutbildade svenska intervjupersonerna. Det bristande intresset kan betraktas vara ett resultat av det avstånd de högutbildade intervjupersonerna tar till den ”nyare generationens svenskar” till Norge, som huvudsakligen definieras som utbildade ungdomar.

Mellan de svenska immigranterna, som utåt sett kan framstå som en homogen grupp, finns det en hierarki baserat på social status. De svenska immigranterna kan delas in i två övergripande grupper: de högutbildade och etablerade svenska immigranterna med hög social status och de unga utbildade svenska immigranterna med låg social status. Distinktionen mellan grupperna skapas och upprätthålls huvudsakligen av den överordande gruppen, de högutbildade intervjupersonerna. Att upprätthålla en tydlig distinktion mellan sig själv och ungdomarna är framförallt viktig för Millan, som kan sägas befinna sig i en gränzon mellan de två grupperna. Detta bidrar till att hon i större utsträckning har behov av att försvara eller förtydliga sin sociala status och grupptillhörighet. De svenska ungdomarna tillskrivs låg social status på grund av deras låga ålder och brist på uppnådd status i form av utbildning. De högutbildade intervjupersonerna med hög social status definierar de svenska utbildade ungdomarna med lägre social status i opposition till ”personer som oss” (jämför Lamont 2000). Detta blir tydligt i Millans uttalande där hon sätter de utbildade svenska säsongsarbetarna i opposition till sig själv då hon säger att hon är här ”mer långsiktigt”, har

”uppnått någonting och lärt sig ett yrke”. Avståndet till de svenska ungdomarna kan förklaras utifrån skilda livsstilar, då ungdomarna inte har den specifika livsstilen som förväntas av de högutbildade intervjupersonerna. Detta kan förklaras av att de svenska ungdomarna uppfattas innehålla bristande ekonomiskt kapital och fel typ av socialt och kulturellt kapital (jämför Bourdieu 1986). Länkad till denna förväntan på ”korrekt” livsstil är restriktioner på socialt umgänge (se Weber 1946). Dessa restriktioner sker genom formella eller informella exkluderande regler bland annat genom att de högutbildade svenskarna uttrycka en vilja att selektivt integrera med dem de anser är deras sociala jämlika, i detta fall andra högutbildade svenskar eller norskar, samtidigt som de exkluderar dem som de inte upplever som deras sociala jämlika, de outbildade ungdomarna (se Rothman 2002). Detta blir tydligt i Ellas uttalande om att hon endast umgås med högutbildade personer oavsett om de har svensk eller norsk nationalitet. Personens nationalitet är således underordnad deras utbildningsnivå, vilket innebär att vid valet av sociala jämlika går individens uppnådda status genom utbildning före den tillskrivna status som den nationella samhörigheten.

I motsats till de högutbildade intervjupersonerna, är nationalitet överordnad vid de svenska ungdomarnas val av umgänge (se kapitel 5). Detta kan förklaras av att de svenska ungdomarna delar en liknande levnadssituation, socialt och ekonomiskt, i Norge och har därmed liknande livsstilar – livsstilar som avviker från de norska ungdomarna eller de högutbildade svenskarna. Genom att selektivt umgås med likasinnade kan de svenska ungdomarna trygga sin sociala status inom gruppen, då de kan definierar om de traditionella formerna av social status (som definieras av de högutbildade intervjupersonerna). De svenska ungdomarna kan således sägas skapa sin egen subkultur, som är framförallt framträdande i Osloregionen och som har bidragit till att begrepp som ”partysvensker” har myntats. Som vi har sett så uttrycker de högutbildade intervjupersonerna en viss oro över att de lågutbildade svenskarna kan bidra till en ökad stigmatisering och ökade fördomar riktade mot svenskar i allmänhet. Oron för ett försämrat rykte och därmed en lägre social status kan bidra till en känsla av statusstress, då individernas uppfattning av sig själva i hög grad påverkas av vad andra anser om dem (se De Botton 2005). Intervjupersonernas statusstress försvagas dock tack vare de svenska ungdomarnas goda rykte i Norge som väldigt serviceinriktade, trevliga och hårt arbetande.

6.3 Svensk arbetskraft

Som vi har sett i tidigare avsnitt så uppfattar inte intervjupersonerna de svenska immigranterna i Norge som en homogen grupp, utan det finns tydliga uttryckta distinktioner inom denna grupp som i huvudsak skapas och upprätthålls av de högutbildade svenska intervjupersonerna. De högutbildade intervjupersonerna uttrycker en viss oro över det ökande antalet immigrerade utbildade svenska ungdomar till Norge, då det kan bidra till ökad stigmatisering. Trots den oro Uno tidigare uttryckte om den ökande risken för stigmatisering så understryker han att han i nuläget inte upplever kommentarerna om alla svenskar i Norge som negativa utan uppfattar dem som retningar ”speciellt [från] dem som har varit i Oslo. Där är det bara svenskar som jobbar i... men jag... det är inte negativt de säger det eller annars är det jag som är naiv. Det låter mer som ett faktum 'Ok, nu har en svensk kypare och du är svensk också' typ... Men jag har inte tolkat det som något negativt”. Utan svenskarna uppfattas snarare som duktiga och Uno menar att norrmännen har en väldig beundran för att Sverige lyckas uppnå så mycket utan att ha en ekonomisk oljebuffert: ”Jag upplever det som att de ser svenskar som väldigt flitiga och flinka. De har en väldigt positiv syn på svenskar”. Uno skiljer mellan norsk och svensk arbetsmoral, då han menar att arbetsmoralen är lägre i Norge och att ”i Sverige var de lite duktigare på att organisera ting och att man i Norge låter saker mer rulla på”.

Även Millan menar att arbetsmoralen är högre i Sverige och att ”det blir så tydligt när man kommer hit och folk gör lite som de vill och håller inte så hårt på det där med arbetstid och sitter gärna och surfar på arbetstid”. Men detta innebär inte att norrmännen är dåliga på att arbeta utan mer att ”svenskar är lite mer produktiva och lojala mot företaget”. Millan menar även att det är bra att svenskar kommer till Norge och ”skakar om norrmännen lite grann så de jobbar lite mer effektivt”. Men samtidigt som Millan framhäver de svenska arbetarnas höga arbetsmoral så har hon en mer negativ upplevelse av norrmännens uppfattning av svenska ungdomar i Norge. Millan menar att norrmännen är oförstående för hur de svenska ungdomarna kan komma till Norge och ta de lågavlönade lågstatusarbetena. Det hon ”har hört är att de inte förstår hur man kan sänka sig så lågt att man tar ett sådant jobb”. Denna attityd driver Millan till att ”förklarar att det är stor arbetslöshet hos ungdomar efter att [de] har gått ut gymnasiet... och att det är lätt att jobba och tjäna ihop ett stort kapital” i Norge, vilket får norrmännen att bättre förstå varför svenskarna flyttar till Norge. Då de svenska ungdomarna tar de arbeten som de norska ungdomarna inte vill ha, väcker det en oro hos den äldre

generationen som menar att den yngre generationen börjar bli allt för bortskämd. Ella beskriver hur den svenska arbetskraften därför uppfattas som nödvändig och som en räddning:

E: ... för några dagar sedan på lunchen så hade vi en diskussion om att man tyckte det var så synd att norska ungdomar var så kräsna och det hade varit någon diskussion på tv att det var få norska ungdomar som var på sommarjobb för de fick pengar av sina föräldrar. Och då var det lite så att man tyckte den norska yngre generationen var lite bortskämd och att de borde skärpa till sig. Att de ska jobba och vara lite mer arbetsamma för det har den lite äldre norska generationen så det rimmar lite illa med deras kultur. Så det är bra att det finns många svenskar som jobbar. Så det är mer ”gud vad skulle vi göra om de inte kom hit och jobbade? Så det är bra att vi har dem”.

De svenska ungdomarna beskriv här som en andrahands arbetskraft som är nödvändig för att träda in för att fylla tomrummet efter de norska ungdomarna. De svenska arbetarna beskrivs inte bara som en nödvändig arbetsstyrka, utan det Ella har hört ”... om den svenska arbetskraften är att de har ett ganska bra rykte. Att svenskar är hårt arbetande och att de är här för att jobba”. Samtidigt påpekar hon att den norska servicesektorn har låg standard vilket kan resultera i att svenskarna uppfattas som så duktiga: ”Min egen upplevelse av norsk servicesektor är att den inte är så serviceminded. Alltså allt från kundtjänster och restauranger är dåliga på service så därför tycker de att vi duktigare i Sverige, faktiskt, generellt”. De svenska ungdomarnas relativt låga socioekonomiska status upphöjs således av svenskarnas allmänt accepterade höga arbetsmoral. Arbetsmoral får därför en stor betydelse för de svenska arbetarna och upphävs kontinuerligt under samtliga intervjusamtal. Katrina har levt i Norge i 4 ½ år och upplever att den största skillnaden mellan Sverige och Norge är just arbetsmoralen:

K: Det var kortare arbetstider, att norrmännen lade mer vikt på sin fritid och inte är så ambitiösa. I Sverige tycker jag att det är lite mer streber typer. Ambitiösa folk sitter kvar länge på jobbet. Men här så, klockan halv fyra så gick alla. Och om man satt kvar till tjugo i fyra så kom den som hade sen vakt och frågade ”Vad gör du här? Varför har inte du gått hem?”. De är mer så att halv fyra går jag hem och äter med familjen klockan fyra. Och kanske att de är mer familjeorienterade och värdesätter barn kanske ännu mer får jag en känsla av. [...] Och de är väldigt avslappnade, jag får en känsla av att svenskar är mer vassa armbågar och komma sig fram i karriären mer än norrmännen. Men det skiljer sig säkert mellan olika regioner och institutioner. Här i *** är det mer hierarkiskt, lite mer den stilen. Här är det lite mer ambitiöst, här är det ibland någon som sitter kvar efter jobbet, lite mer

som i Sverige. [...] Det är nog mer välorganiserat i Sverige. Det upplevde både jag och min man att i Sverige har man mer koll på vad den och den gör och att man vet att det är gott bemannat på alla platser. I Norge har man kanske inte den bufferten utan då när någon är sjuk så får någon jobba dubbelt. Så det kan bli väldigt ojämn arbetsbelastning. Men å andra sidan om alla är på jobbet så har man kanske det lite lugnare på jobbet under dagen men det kan svänga väldigt. Det märkte jag när jag kom till Norge att man kan ha väldigt ojämna arbetsdagar. Och det kanske har att göra med organisering och så. Här i Norge kan jag även bli satt på något som är över min kompetens bara för att det fanns ingen annan som kunde göra det. Och det skulle man aldrig tillåta i Sverige.

I likhet med de andra intervjupersonerna drar Katrina kontinuerligt paralleller till Sverige och beskriver Norges i kontrast till Sverige.

De svenska intervjupersonerna drar en tydlig linje mellan den norska och den svenska arbetsmoralen, då den norska arbetsmoralen beskrivs som generellt lägre än i Sverige. Samtidigt beskrivs den svenska arbetaren som hårt arbetande, lojala, bättre organiserade och mer ”rätt på sak”, medan den norska arbetaren uppfattas som avslappnad och ineffektiv. Det går att uttyda ett liknande mönster i de svenska intervjupersonernas uttalande om moral som Michèle Lamont (2000) presenterar i sitt kultur-materialistiska ramverk. I linje med resultaten från Lamonts studie, förknippas hög arbetsmoral här med en rad positiva egenskaper av de svenska intervjupersonerna och arbetet blir således en möjlighet för dem att uppvisa kompetens och skicklighet. Arbetsmoral blir således en möjlighet till uppåtående mobilitet och källa till social status (jämför Lamont 2000). Avsnitt 6.2 visade hur de svenska ungdomarna uppfattas som underordnade bland de svenska immigranterna då de tillskrevs låg social status baserat på bristen av korrekt socialt och kulturellt kapital. Hög arbetsmoral framställs dock, både av den norska befolkningen och immigranterna själva, som en generell egenskap bland de svenska arbetarna oberoende deras ålder och utbildning, vilket möjliggör att de svenska ungdomarna kan uppnå social status både inom och utanför gruppen. Genom att framhäva sin höga arbetsmoral kan de upprätthålla en känsla av personligt värde, då deras värdighet bekräftas oberoende av deras relativt låga socioekonomiska status i Norge. Att de svenska ungdomarna tillskrivs hög arbetsmoral av den norska befolkningen dämpar de högutbildades oro för att de ska befläcka svenskarnas generella rykte.

Hög arbetsmoral är inte endast centralt för de utbildade ungdomarna att uppnå social status, utan har även en betydelse för de högutbildade intervjupersonerna. De högutbildade intervjupersonerna skapar inte bara tydliga distinktioner till de utbildade svenska

ungdomarna som betraktas som "under dem" socialt, kulturellt och ekonomiskt, utan skapar även distinktioner till personer som uppfattas vara "över dem" - som har värderingar att avvisa men socioekonomisk status att sträva efter (jämför Lamont 2000). Detta förhållningssätt återfinns i de svenska intervjupersonernas uppfattning om de nyrika norrmännen som har en förmögenhet och välfärd att sträva efter men en arbetsmoral att förakta (jämför med kapitel 5.4). Genom att framhäva sin höga arbetsmoral lokaliserar sig de högutbildade intervjupersonerna över sina norska arbetskamrater som ofta beskrivs som ineffektiva. Arbetsmoralen bidrar inte bara till att de svenska arbetsimmigranterna tillskrivs hög status, utan blir även nära förknippad med deras självuppfattning. Som kapitel 5.3 visade, uppfattas de svenska arbetsimmigranterna som en specifik social typ; "svensker". "Svenskerne" tillskrivs den karaktäristiska egenskapen, både inifrån definierad och utifrån definierad, som hårt arbetande och intervjupersonerna upplever att de kan tillföra denna externa egenskap till arbetsgruppen som bidrar till att förändra den (jämför Simmel 1965). Detta förhållningssätt kan man se i Millans uttalande då hon säger att det är bra att svenska arbetare kommer till Norge och "skakar om norrmännen lite grann så de jobbar lite mer effektivt". Intervjupersonerna upplever således att deras positiva egenskaper, som ofta karaktäriseras som typiskt "svenska", kan tillföra positiva förändringar i den norska arbetsgruppen och i det norska samhället i stort.

6.4 Sammanfattning

I detta kapitel har de svenska immigranterna indelats i två abstrakta grupper baserat på deras sociala status: svenskar med hög social status och svenskar med låg social status. De svenska ungdomarna tillskrivs låg social status baserat på deras låga ålder och bristande utbildning medan de mer etablerade svenskarna tillskrivs hög social status baserat på deras höga ålder, höga utbildning och anställning. Distinktionen mellan grupperna skapas och upprätthålls huvudsakligen av de högutbildade intervjupersonerna som definierar de svenska utbildade ungdomarna med lägre social status i opposition till "personer som oss". Avståndet till de svenska ungdomarna kan förklaras utifrån skilda livsstilar, då ungdomarna inte har den specifika livsstilen som förväntas av de högutbildade intervjupersonerna. Länkad till denna förväntan är restriktioner på socialt umgänge och de högutbildade intervjupersonerna uttrycker en vilja att selektivt integrera med dem de anser är deras sociala jämlika, i detta fall andra högutbildade svenskar eller norskar, samtidigt som de exkluderar de som de inte upplever

som deras sociala jämlika, de utbildade ungdomarna. Vid valet av sociala jämlika går således individens uppnådda status genom utbildning före den etniska tillhörigheten.

De högutbildade intervjupersonerna uttrycker även en viss oro över att de lågutbildade svenskarna kan bidra till en ökad stigmatisering och ökade fördomar riktade mot svenskar i allmänhet, som kan bidra till en känsla av statusstress. Statusstress försvagas dock tack vare de svenska ungdomarnas rykte som serviceinriktad arbetskraft med hög arbetsmoral. Hög arbetsmoral beskrivs som en generell egenskap bland de svenska arbetarna oavsett deras ålder och utbildning. De svenska intervjupersonerna drar en tydlig linje mellan den norska och den svenska arbetsmoralen, då den norska arbetsmoralen beskrivs som generellt lägre än i Sverige. De svenska arbetarnas höga arbetsmoral förknippas här med en rad positiva egenskaper och arbetet blir således en möjlighet för dem att uppvisa kompetens och skicklighet. Genom att tillämpa Lamonts ramverk om moralens betydelse har vi kunnat se hur de svenska arbetarna använder arbetsmoral som en strategi för att upprätta en känsla av personligt värde och placera sig ”över” den norska befolkningen/kollegorna.

7. SYNEN PÅ SIG SJÄLVA I RELATION TILL NORRMÄN OCH INVANDRARE

7.1 Inledning

Kapitel 7 kretsar kring intervjupersonerna förhållande till ”invandraren”: hur skillnader mellan etniska grupper framhävs och nedtonas för att undvika stämplingen som invandrare och hur attityden till invandraren kan bli ett föremål för distinktioner mellan etniska grupper. Avsnitt 7.2 behandlar intervjupersonernas syn på sig själva som immigrant i Norge och hur de skapar distinktioner och rangordningar mellan olika immigrantgrupper i Norge för att undvika att identifiera sig som en invandrare. Avsnitt 7.3 redogör hur intervjupersonerna skapar distinktioner till den norska befolkningen utifrån uppfattning av den norska befolkningens attityd till invandraren. Här får moralen en betydelsefull roll i intervjupersonernas självuppfattning och kan betraktas som en källa för social status, som kan sammanliknas med arbetsmoralens betydelse i avsnitt 6.3. I likhet med kapitel 6 kan de upptäckta mönsterna i intervjupersonernas uttalanden kopplas till Lamont ramverk om moralens betydelse för att upprätthålla en känsla av personligt värde. Till sist fokuserar avsnitt 7.4 på de svenska intervjupersonernas strävan efter att integreras och fungera i det norska samhället. Genom att integreras i det norska samhället distanserar de sig implicit till positionen som invandrare.

7.2 Invandrare?

Kategorin invandrare, liksom andra kategorier, är skapat i ett socialt och kulturellt sammanhang och är därmed också föränderlig (Turner 2008). Invandrare är ett retoriskt kraftfullt begrepp och dess betydning och värde har förändrats från att i början var relativt neutralt ord till att bli allt mer negativt laddat (Gullestad 2002). I Norge introducerades begreppet invandrare först på 1970-talet och som kom att ersätta ordet *fremmedarbeider* (Grete Brochmann & Knut Kjeldstali 2008). Då ordet invandrare i ordboken betecknar alla som kommer från andra platser utanför Norge, inkluderat svenskar, tyskar och nordamerikaner, så används ordet i praktiken ofta med en underförstådd betydning som begränsas till de människor som uppfattas som annorlunda eller avvikande (Gullestad 2002). Hur förhåller sig de svenska intervjupersonerna till det negativt laddade begreppet invandrare, som de i Sverige har använt för att definiera de främmande och avvikande immigranterna –

”de andra”, men som de nu måste förhålla sig till i en helt ny kontext där de själva är immigranter och kan komma att bli identifierade som invandrare?

Då de svenska intervjupersonerna inte uppfattar sig själva som synligt eller märkbart annorlunda från den norska befolkning, undviker de att identifiera sig själva som invandrare och använder istället mindre värdeladdade begrepp som utländsk eller säsongarbetare. Men intervjupersonernas dominerande förhållningssätt till sin identitet är att helt enkelt betrakta sig som en svensk som bor i Norge. En av dessa personer är Millan som upplever att Sverige och Norge är så pass lika länder att hon inte ser sig själv som en invandrare:

MI: Eh... nej det gör jag inte. Jag tänker att Sverige och Norge är så pass lika, det är bara språket som skiljer sig. Och så fort jag tänker så tänker jag inte att jag bor i Norge. Det känns lite som om jag lika gärna kunde bo i en stad i Sverige för att... jag inte bor hemma. Jag tänker inte mycket på att jag bor i Norge och jag reflekterar inte heller mycket varför jag är här. [...] Jag är inte norsk och jag är inte invandrare heller.

Norge beskrivs som så kulturellt likt Sverige att det kan vara svårt att urskilja i vilket land man bor i. Millan betraktar en kollega som är från Sri Lanka som ”lite mer invandare” än henne på grund av att ”det är så pass små kultur-, miljö- och språkskillnader mellan Sverige och Norge” och ”han har avståndet, miljöförändringar som är så stora” samt att ”han är lite mörkar”, vilket gör honom ”till mer invandrare”. Millan nämner även att ”hela den juridiska processen [gör] att han har invandrat på riktigt. Jag är bara här tillfälligt, det är nog därför jag känner mig mer svensk än som en invandrare”. Som svensk medborgare krävs en kort juridisk process (ansöka om skattekort och norskt personnummer) för att arbetsimmigrerar till Norge, medan immigranter utanför Norden måste fullfölja en mer långdragen och komplicerad process. Trots att kollegan från Sri Lanka talar lika bra norska som Millan så kommer han bli sämre behandlad ute i samhället än Millan efter som hon ”ser ut som en norrman” och att ”det går nog mycket på yttre, han kommer ju aldrig kunna se ut som en typisk norrman”. Då Millan talade om att den enkla juridiska processen för att immigrera till Norge gör henne till ”mindre” invandrare så menar Ella att denna process fick henne att känna sig som en invandrare:

E: Alltså det jag upplevde i början med allt strulet med bankkort och personnummer och sådant, då upplever man det väldigt tydligt att ”ja jag kanske inte hör hemma här. Jag måste ansöka om det här och det här...”. Då upplevde jag det väldigt konkret men sen så tyckte jag

det egentligen inte. Det är ju klart att jag är invandrare här som vilken invandrare som helst, men det är inte så stora kulturskillnader.

Även om Ella inser att hon är som vilken invandrare som helst så betraktar hon inte sig själv som en, då hon tror att ”man skiljer lite grann inom Norden och utanför. Jag tror det... Jag tror inte jag är samma slags invandrare, även om det kanske låter konstigt”. På grund av de få kulturella skillnaderna menar Ella att det är lättare för en svensk att få arbete och bli naturellt behandlad i Norge än andra invandrargrupper. Ett nästan identiskt resonemang kan man se hos Lina, som ser sig själv som en invandare men som inte känner sig som en. I tillägg poängterar hon att begreppet invandrare inte innebär något negativt för henne, vilket synliggör den generella implicita förställning om begreppets negativa innebörd:

L: Nej det gör jag inte. Det är ibland någon som frågar om man är svensk men man har bott så länge här så... man är ju en invandrare liksom men jag ser det inte som något negativt. Jag är ju invandrare med det är inget negativt för mig. Har ni släppt in mig får ni skylla er själva lite så. Inget negativt, det har jag aldrig känt. [...] Eller att de [norrmännen] tycker det är bättre än andra utländska, att det är svenskar som kommer. Det kanske är för att de tycker det är lättare att förstå oss, att man inte pratar ett annat språk utan att de kan förstå svenska också.

Lina menar att norrmännen föredrar att svenskar immigrerar till Norge än andra utländsk då de tycker det är lättare att förstå svenskar. Andra invandrare är mer utsatta i Norge än vad svenskar är eftersom ”det är många norrmän som har varit i Sverige och förknippar sig med Sverige” medan om man kommer från andra länder så har dem ”svårt att göra sig förstådda om de inte snackar norska”. Detta innebär att ”dem får mer utlänningsstämpel än vad vi svenskar får”. I likhet med Millan har Lina en kollega som har svårt att tala norska och som blir särbehandlad av sina kollegor, då de anser att han inte kan arbeta där på grund av att han inte kan språket bra nog. Lina menar därför att ”de som kommer längre ifrån än vad vi gör har det jobbigare” då svenskar kan göra sig ”förstådda här men de måste lära sig språket”. Även utseendet spelar en viktig roll för ”om man ser utländsk ut så kanske [norrmännen] får ett annat intryck av dem direkt”. Men detta drabbar inte Lina som är blond och blåögd vilket gör att ”de tänker inte på om jag är svensk eller norsk”.

Även Jenny upplever att det är få skillnader mellan länderna och ”i och med att jag är svensk så vet de flesta att jag förstår dem och dem förstår mig. Jag tror det är annorlunda om

man kommer hit och inte kan förstå eller prata norska”. Men trots få språkliga och kulturella skillnader har Jenny bemötts av kommentarer som hon har upplevt som rasistiska:

Je: ... jag var och sökte jobb i butik och fick ett bemötande där dem sa rätt ut att de endast ville anställa norska. Dem ville inte ha svenskar, dem ville ha norskar.[...] Jag blev chockad! Jag tänkte ”men gud vem säger så?”. Jag trodde verkligen inte att man säger så. Jag kan förstå om de säger ”nej, vi har inget”. Men att man just påpekar ”nej, bara norskar” det kändes lite... rasistiskt faktiskt rent ut sagt. Jag vet inte ifall de tycker det är för många svenskar som kommer och jobbar men jag tycker ändå inte man kan säga så. För det är... riktigt stötande.

Jenny uppfattar inte sig själv som annorlunda eller avvikande från den norska befolkningen men bemöts i detta fall som en invandrare av de norska arbetsgivarna. Arbetsgivarna dra en tydlig distinktion mellan norska och svenska arbetare samtidigt som de uttrycker vilka som är mest önskvärda, vilket Jenny uppfattar som stötande. I likhet med Jenny och de tidigare nämnda personerna upplever Alen att det är få kulturella skillnader mellan länderna men han skiljer ut sig då han är en av få som *känner* sig som en invandrare i Norge:

A: Jag känner mig som det, ja. Det känns som om man har... trots att det är så lika hur folket är och hur kulturen är så tycker jag ändå att man känner sig annorlunda än vad dem andra här är. Det gör man, man känner sig annorlunda. I och med språket och sådär.

Alen skiljer sig från de andra intervjupersonerna, då han ursprungligen kommer från ett Sydeuropeiskt land och anlände till Sverige i ung ålder. Han har därmed erfarenheten av att anamma och anpassat sig till en helt ny kultur och har fått erfara hur det är att under en period identifieras som en invandrare. Alen har assimilerats till det svenska samhället, där hans utländskklingande namn är den enda markören som avslöjar hans utländska ursprung. Han identifierar sig som svensk och betraktas i stor utsträckning som en svensk av omgivningen i Sverige. Tack vare sitt Nordeuropeiska utseende och felfria svenska har de norska arbetskollegorna föreställningen att Alen ursprungligen kommer från Sverige. I tillägg uppfattas inte namnet Alen som en tydlig markör för utländskt ursprung i Norge (då norrmännen, i jämförelse med svenskarna, har en bristande kunskap om svenska namn). Man kan således säga att kriterierna för att betraktas som en ”svensk” har förändras i och med flytten till Norge, vilken kan ha bidragit till en förstärkt känsla av tillhörighet både till

svenskar och norrmän. Detta synliggör begreppet ”svensk” relativistisk karaktär och hur dess innebörd kan skifta i rum och tid. Alen har därmed kunnat konstruera en ny ”dold identitet” i Norge och valet att dölja sitt ursprung har varit en medveten strategi, som avsnitt 7.3 ser närmare på.

Marianne har levt i Norge i nästan 20 år men trots den långa tiden har hon aldrig känt sig hemma eller som en del av det norska samhället. Marianne berättar att hon ”har kommit hit som en oberoende observatör på något vis. Och det är lite så en del av oss utlänningar bor liksom, vi är ett gäng som sarkastiskt talar om det norska samhället. De som bor här fungerar här men som inte tar del i det egentligen”. Marianne *känner* sig i högsta grad som en invandrare i Norge:

Me: Ohh ja, oh ja. Absolut! Det kommer liksom hela tiden att ”nej, jag är inte norsk”, ”jag kan inte göra det på det norska viset”. Och jag klarar inte av den här norskheten ibland. Men å andra sidan så kände jag mig sådan i USA också och kanske jag hade känt lika dant i Sverige också. Så.... För mig.... Om du har några trevliga vänner och någonstans bra att på bo så spelar det inte så stor roll i vilket land du bor i.

”Norsk” betraktas inte bara som en nationalitet utan även som ett *sätt att vara* – ett sätt som Marianne aldrig kommer lyckas anamma. Att inte kunna uppföra sig på det ”norska viset” leder till en känsla av utanförskap. Marianne uttrycker en viss rotlöshet då hon inte känner en tillhörighet i någon nation och framhäver istället vänskapsrelationernas betydelse för att känna sig hemma.

Uno lever i ett ”blandäktenskap” då hans fru är norsk och hans barn är halvnorska. Uno umgås huvudsakligen med norrmän och är väl integrerad i det norska samhället. I likhet med de andra intervjupersonerna upplever Uno att svenskar är den invandrargrupp som norrmännen ser mest positivt på ”även om de vill kalla oss för polacker. Polacker är för dem lite nedsättande då”. Uno menar att ”svenskar är lite på gräddhyllan”:

U: Jag talade faktiskt med en norрман igår och då sa jag att det är tacksamt att vara svensk för att vi är den invandrargrupp som norrmännen ser mest positivt på. Och det var han helt överrens med och sa att ”ja ni pratar ju som vi gör”. Ja så språket förenar så mycket och kulturen.... Och norrmännen känner att de känner svenskar och vi är inte skrämmande. Vi har inte en massa konstiga högtider eller konstigt språk eller täcker håret eller sådana grejer som dem inte gör.

På grund av att de två språken och kulturerna är så snarlika förenas de två etniska grupperna, vilket bidrar till att svenskarna inte uppfattas som skrämmande av norrmännen som andra etniska grupper som har tydliga kulturella markörer gör. Uno menar att han blir ”positivare bemött än en andra generations Kenyan som bor här” på grund av det yttre då han ”ser ju ut som en norrman”. Uno berättar vidare att ”jag går nog in i den här ”vi”, jag är inte ”dem”. Uno uppfattar således sig själv som en del av ”viet” - som är en del av privilegiet av att ingå i vitheten, och inte som det främmande och avvikande ”dem”. Men att ingå i vitheten innebär inte att han automatiskt blir en del av den föreställda norskheten utan Uno menar att han kommer ”vara svensk tills jag dör”.

Dikotomiseringen av ”vi” och ”dem” används ofta för att bearbeta och vidhålla föreställningen om ”vår” nationella samhörighet och kan även användas för att styrka likheten och inre styrkan i en grupp (Gullestad 2002). ”De andra” uppfattas som *för* annorlunda (Reinvelt & Ytrehus 2002:10) och dessa begrepp används bland annat i invandringsdebatten där ordet invandrare har fått en alltmer framträdande och värdeladdad betydelse. Utifrån intervjupersonernas utsagor blir det tydligt hur negativt laddat begreppet invandrare uppfattas och hur det är nära förknippat med stigmatisering. Att förhålla sig till begrepp i en ny situation där dem själva kan bli kategoriserade som invandrare kan leda till ett konfliktfullt förhållningssätt och ambivalens. Intervjupersonerna uttrycker ett slags demokratiskt förhållningssätt (som kan kopplas till Sveriges invandringsdiskurs, se kapitel 7.3) till begreppet invandrare där alla med en utländsk nationalitet inkluderas, men detta förhållningssätt kolliderar med begreppets stigmatiserande karaktär där endast de främmande och avvikande inkluderas. Detta kan leda till en ambivalens som synliggörs i intervjupersonernas uttalande då de *inser* att dem är som vilken invandrare som helst, men att de inte *känner* sig eller betraktar sig själv som en.

Trots viljan eller strävan att neutralisera begreppet (genom ett demokratiskt förhållningssätt) definieras en invandrare huvudsakligen som en mörkhyad person från ett land utanför nordvästra Europa med ett främmande utseende, språk och kultur. Begreppet får här en underförstådd betydelse till att begränsas till de människor som uppfattas som annorlunda eller avvikande (se Gullestad 2002). Att identifiera sig själv som invandrare innebär att de applicerar ett negativ laddat begrepp på sig själva som definierar dem som avvikande och främmande ”dem”. De svenska intervjupersonerna beskriver sig själva därför som en ”annan slags invandrare” eller som ”inte en riktig invandrare”, med motivationen att det är små kulturella och språkliga skillnaderna mellan Norge och Sverige samt för att de inte

går att urskiljas utifrån synliga attribut eller markörer. Likheterna mellan dem själva och norrmän framhävs i deras utsagor och skillnaderna nedtonas, samtidigt som skillnaderna och avståndet mellan dem själva och de "riktiga" invandrarna upphöjs och förtydligas. Genom att betona skillnaderna till de "riktiga" invandrarna, "dem avvikande andra", kan de styrka likheten och inre styrkan i en annan grupp (se Gullestad 2002), i detta fall med norrmännen generellt eller med de norska kollegorna. De svenska intervjupersonerna problematiserar och förändrar begreppet invandrare för att undgå att identifiera sig som den symboliska outsiders. Man kan här se hur norrmännen identifieras som en positiv referensgrupp, den grupp som man önskar att identifiera sig med, medan invandrargrupper betraktas som en negativ referensgrupp som man undviker att tillhöra (se Cardberg 1991:350).

Strävan efter att undvika att tillhöra den negativa referensgruppen, "de stigmatiserade invandrarna", synliggör det hierarkiska förhållandet mellan olika immigrantgrupper. I likhet med uppfattningen om norrmännens rankning av olika immigrantgrupper som kapitel 7.3 behandlar, går det att återfinna ett liknande mönster hos de svenska intervjupersonerna. Det handlar här om ett spektrum eller hierarki från den mörkhyade segregerade invandraren från en främmande kultur till den vita integrerade skandinaven. Hur de svenska intervjupersonerna resonerar kring begrepp som invandrare och avvikande, synliggör hur vitheten tas för givet som en norm (för nordisk kultur och identitet). De svenska intervjupersonerna talar inte explicit om sig själva som vita, utan understryker att de "riktig invandrarna" *inte* är vita. Invandrarna beskrivs således utifrån ett bristperspektiv, vad dem inte är. Intervjupersonerna tycks betrakta vithetsnormen som självklar och problematiserar således inte rakningen utifrån hudfärg. Shannon Sullivan (2006) kritiserar beskrivningen av de vita privilegierades ignorans (till att problematisera vithetsnormen) som omedveten eller oriktad. Enligt Sullivan kan man betrakta ignoransen som en strategi till att bevara de vitas dominans. I linje med Sullivans kritik kan man utifrån intervjupersonernas uttalanden se hur vithetsnormen reproduceras och hur en föreställning om vithetens dominans implicit uttrycks.

Trots alla likheter norrmän och svenskar delar, upplever de svenska intervjupersonerna att de inte tillhör "norskheten" eller att de helt och hållet är en del av det norska samhället (inte ens efter 20 år). De svenska immigranterna ingår därför inte fullt ut i den föreställda norskheten som vidhåller föreställningen om norrmännens nationella och etniska samhörighet. De svenska immigranternas upplevelse av att inte tillhöra den föreställda likheten är inte ett nytt fenomen utan kan spåras ända tillbaka till 1800-talet, då de svenska immigranterna dels kunde de bli behandlade som en god granne eller som främmande samt annorlunda och

därmed oönskad (Myhre 2005). Norrmännens långvariga skepticism mot de svenska arbetsimmigranterna demonstrerar att likhet, som etableras kulturellt och socialt, inte nödvändigtvis behöver innebära synlig likhet utan handlar snarare om en föreställd likhet (se Gullestad 2002). Den föreställda likheten är nödvändig i den moderna nationalstaten som strävar efter en kulturell homogenisering (se Turner 2008). Den föreställda likhetens styrka framkommer tydligt i Mariannes utsaga från kapitel 5.3, då Marianne kan passera som norsk tjugo minuter in i ett samtal men bemöts likväl av ett avstånd då hon blir ”påkommen” som svensk. Den distans som de svenska intervjupersonerna har till det norska samhället bidrar till att de kan betrakta gruppen eller samhället mer objektivt än dem som är en organisk del av den och ger dem möjligheten att konfrontera den (se Simmel 1965). Detta blir tydligt i Mariannes uttalande om att hon har kommit till Norge som en oberoende observatör, då hon inte är speciellt intresserad av de olika tendenserna inom det norska samhället, som talar sarkastiskt och kritiskt om det norska samhället. Men objektiviteten innebär inte passivitet eller frånvaro, utan är en struktur formad av avstånd och närhet, likgiltighet och engagemang - strukturer som de svenska immigranternas dagligen möter i det norska samhället (se kapitel 5). De svenska intervjupersonerna kan betraktas fylla funktion i det norska samhället som en objektiv och kritisk röst, då dem som den objektiva främlingen inte är bunden till några åtagande som kan påverka deras uppfattning, förståelse eller bedömning av det norska samhället (se Simmel 1965). Det huvudsakligen föremålet för kritik är norrmännens främlingsfientliga hållning (enligt intervjupersonerna) till invandrare, som nästa avsnitt behandlar.

7.3 Främlingsfientlighet

I avsnitt 7.2 såg vi hur de svenska intervjupersonernas förhåll sig till begreppet invandrare samt andra immigrantgrupper och hur intervjupersonerna upplever att de inte tillhör ”norskheten” eller att de inte helt och hållet är en del av det norska samhället, trots alla likheter norrmän och svenskar delar. Hur uppfattas då den symboliska outsiders, den ”riktiga” invandraren, bli behandlad av den norska befolkningen? En av de mest överraskande utfallen av intervjusamtalen med de svenska intervjupersonerna var deras vilja att beskriva och kritisera vad de uppfattar som den norska befolkningens främlingsfientliga hållning. Samtliga intervjupersoner har erfarenheter av att norrmän någon gång uppträtt främlingsfientligt och

uttalat sig politiskt inkorrekt om invandrare. En av de intervjuade med den negativaste upplevelse och syn på norrmännens hållning till invandrare är Marianne:

Me: [...]... norrmännen är demokratiskt rasistiska. De är rasistiska mot ALLA. Kanske lite mindre åt danskarna och svenskarna. Men de är rasistiska mot alla utlänningar och det hjälper inte att du är amerikansk eller svensk. Men det är klart, de kan kanske vara värre mot andra etniska grupper. Men i många andra länder märker du en stor skillnad mellan européer och till exempel afrikaner. Här märker du inte så stor skillnad på hur du blir behandlad från myndigheterna. [...] Jag upplevde när jag växte upp att om du var centraleuropé så hade du status som invandrare långt över. Och då blev du likt behandlad som en svensk. Men var du öst europé, afrikan och indier så var de i en annan grupp. Här i Norge så tycker jag att även de europeiska grupperna blir dåligt behandlade. Och grejen är den att de inte är medvetna om det själva. Det är omedvetet, det har de har blivit indoktrinerade som barn att Norge är bäst. Norge är bäst på ditten och Norge är bäst på datten. Och Norge ligger inte ens i närheten av världstoppen.

Till skillnad från Marianne så framhävs skillnaderna mellan hur skandinaver och andra invandragrupper - huvudsakligen östeuropéer och nordafrikaner - blir behandlade av de resterande intervjupersonerna. En av dessa är Uno som beskriver ett hierarkiskt förhållande mellan hur olika immigrantgrupper bemöts av den norska befolkningen. Svenskar beskrivs som att vara på toppen - den immigrations grupp som norrmännen ser mest positivt på - medan muslimer och östeuropéer betraktas som "det värsta som finns". Uno menar att norrmännen är "livrädda för de två grupperna" vilket bidrar till att de tar ett tydligt avstånd från dem:

U: Som när jag bodde i **** och så satt vi i fikarummet och berättade att hon [en kollega] skulle hyra ut en del av sitt hus. Och så hade det ringt en man och han verkade så trevlig och så kom han med sig sin fru och två barn. Och så sa hon "Men så var de invandrare.... Suck... så jag fick säga nej direkt". Och då reagerar man "Va? Vad pratar du om? Jag är ju invandrare!". Då var det skillnad om man hade mörkt hår och då kunde de inte bo i samma hus som henne.

En potentiell hyresgäst nekas upprätta kontrakt endast på grund av att dem hade ett avvikande utseende och därmed uppfattades som invandrare av bostadsägaren. De sökandes utseende (där vitheten är normen) blir på så vis en av de viktigaste faktorerna till att få en hyresrätt och

är överordnad den sociala och ekonomiska situationen. Den norska synen på invandraren påverkar inte bara deras möjlighet att få bostad, utan påverkar även deras arbetsvillkor och situation på arbetsplatsen:

U: Ja, men det norrmännen inte reflekterar över är att det är dem som nyttjar. De tvingar dem [invandrare] att arbeta på arbetsplatser som arbetsmiljölagen inte tillåter. Och det är norrmännen som får dem att göra det och skadar de sig är det bara enkel biljett hem. Men det tänker man inte så mycket på, för det ingår inte i den norska självbilden.

Arbetsimmigranterna tillskrivs ett lågt värde och betraktas som lätt ersättliga av norrmännen. Men att öppet tala om denna maktrelation undviks då det strider mot den norska självbilden. I likhet med Uno beskriver Alen ett hierarkiskt förhållande mellan hur olika immigrantgrupper bemöts av den norska befolkningen och betonar kontrasten mellan hur skandinaver och de symboliska invandrarna blir behandlade. Upplevelserna och erfarenheterna av norrmännens främlingsfientlighet har Alen fått från sin arbetsplats som han har arbetat på i ett par månader. Alen säsongarbetar på en däckverkstad där majoriteten av de fast anställda är etnisk norskar medan säsongarbetarna har varierande nationalitet. Alen kommer ursprungligen från Sydeuropa men passera som etnisk svensk tack vare sitt nordeuropiska utseende och felfria svenska. Att uppfattas som etnisk svensk har sina privilegier och Alen uppfattar en tydlig distinktion mellan hur (vita) skandinaver och dem som uppfattas som avvikande behandlas på arbetsplatsen:

A: Jag kommer ursprungligen från Sydeuropa. Men trots det så känner jag att jag har mer gemensamt med dem [norrmännen] än de andra [andra invandrargrupper]. För jag känner att... att dem inte kan vara så hyggliga mot dem... för det finns nämligen en svart kille på mitt jobb och dem är inte så snälla mot honom. Verkligen nedvärderande mot honom. [...] Ja, dem kan säga allt från... han är verkligen duktig och jobbar och göra ganska mycket... men till exempel när han diskade så var det Naturella på en kniv och då sa dem ”Varför torkar du rumpan med den här?” och sådana grejer kan dem säga till honom. Verkligen nedvärderande. Men sådana grejer har dem inte sagt till mig. Utan jag har märkt det att det är mot dem som är... som har en annan färg på hyn, kommer från mellanöstern eller har någon typ av... att dem inte är lika dem. Då nedvärderar de dem. De tror att jag kommer från Sverige ursprungligen, att jag är etnisk svensk, så då blir jag bemött på ett annat sätt. På ett mer positivt sätt.

Alen berättar vid ett senare tillfälle om hur en muslimsk arbetskollega blir ett objekt för främlingsfientliga kommentarer på grund av att han avstår från att äta fläskkött på lunchen. Alen, som ursprungligen kommer från ett muslimskt land, är orolig för att kunskapen om hans etniska ursprung, som kan betraktas som en markör för religiös tillhörighet, ska påverka hur han blir bemött och behandlad på arbetsplatsen. Den islamska tron uppfattas här som ett stigma och rädslan för att stigmatiseras driver Alen till att hålla sitt ursprung dolt, genom att exempelvis undvika att tala på sitt modersmål med sin familj offentligt. Tack vare att Alen uppfattas ingå i "vitheten" av omgivningen behöver han inte aktivt förklara sin religiösa tillhörighet (som han troligtvis hade behövt göra om han hade mörkare hy), då vitheten döljer religiositet (se Vassenden & Andersson 2010:588). Att lyckas upprätthålla identiteten som etnisk svensk har en stor betydelse:

A: Jag vill helst behålla det att de tror att jag är svensk. I och med att jag vill återkomma dit och jobba igen. Jag vill att de ska behålla det omdömet om mig att jag är etnisk svensk, att jag jobbar där och att jag ska komma tillbaka för att jobba. Så att det inte påverkar... För det finns andra personer från andra länder där som inte är skandinaver och dem behandlar de på ett annorlunda sätt också.

Alen har inte upplevt liknande främlingsfientlighet på en svensk arbetsplats, men poängterar att det troligtvis inte är en större skillnad mellan de olika ländernas attityd mot invandrare utan att det snarare handlar om inom vilken bransch man arbetar. Alen berättar att "det är en viss typ av människor som jobbar inom den här branschen" som till exempel "mer yngre folk, utbildade och sådär". Yngre och utbildade uppfattas således ha en större tendens till att uttrycka främlingsfientliga åsikter. I likhet med Uno och Alen, har Millan noterat främlingsfientliga kommentarer från sina kollegor och hur de bland annat öppet uppmanar andra till att rösta på främlingsfientliga partier. Men till skillnad från Alen så upplever Millan att det generellt är lättare att uttrycka främlingsfientliga kommentarer i Norge än i Sverige. Den senaste tiden har Millan reagerat på alla de kommentarer om invandrare och främlingsfientliga partier som uttrycks på hennes arbetsplats:

MI: [...] Jag har bara tänkt på det den senaste tiden att det kommer kommentarer om invandrare och det kommer kommentarer om att man ska rösta på främlingsfientliga partier. I höstas i och med det svenska valet så blev det diskussioner om Sverigedemokraternas

ordförande och det var många som uttryckte det att det var väldigt bra politiskt. ”Du kan ju tycka det du” tänkte jag.

Riksdspartiet Sverigedemokraterna som Millan refererar till benämner sig som det Sverigevänliga partiet som eftersträvar en hög grad av samhörighet och gemenskap i samhället. En av de viktigaste partifrågorna är vad de kallar en ”ansvarsfull invandrarpolitik” som innebär en kraftig reducering av asyl- och anhörighetsinvandring samt att de invandrare som kommer till Sverige måste anpassas till det svenska samhället. (Hösten 2010 valdes partiet för första gången in i Sverige riksdag med 5,7 % av rösterna). Partiet har anklagats för att ha nazistiska rötter och för att ha partikandidater med kopplingar till rasistiska rörelser²¹. Millan upplever att det är mer allmänt accepterat att framhålla sitt stöd till främlingsfientliga partier i Norge än i Sverige och hon understryker samtidigt sitt eget avvisande och avstånd till partier som Sverigedemokraterna.

Den upplevda främlingsfientligheten i Norge uppfattas och tolkas inte bara genom särbehandling och politiska åsikter, utan även genom bostadssegregering. Ella har tidigare bott i ett bostadsområde där många familjer med en annan etnisk bakgrund, huvudsakligen från Nordafrika, bor. Område har därför fått ett dåligt rykte på grund av dess mångkulturella karaktär bland Ellas norska kollegor:

E: Jag har bott i *****, om du vet var det ligger och det är ganska mångkulturellt och det bor många nordafrikanska barnfamiljer där. Ja det är ganska blandat och inte bara etniska norrmännen utan blandat. Ibland när jag har berättat att jag bor där har jag upplevt att de reagerar ”Jaha är inte det lite...” och så kan de inte riktigt säga vad men jag förstår att de menar att det har lite dåligt rykte bara för att det bor många nordafrikanska familjer där. Det är lite sådant jag har sett men jag tror inte det är så mycket mot svenskar eller danskar så där utan jag tror det är mer utanför Norden. Jag har inte upplevt det själv mot svenskar men... [...] I Sverige är vi väldigt politiskt korrekta när det gäller invandrare. Och jag gillar det! Jag tycker om att vi är politiskt korrekta. Att man får inte få uttala vad som helst om invandrare. Men här är det mer ok har jag upplevt. Alltså inte så ”gud jävla invandrare”, inte på det sättet utan mer... ett bra exempel: men detta var precis innan jag hade flyttat till Norge då jag läste

²¹ http://expo.se/2011/sa-ljuger-sd-om-sin-historia_3612.html (14.01.2012),
<http://www.dn.se/nyheter/politik/sverigedemokraterna---historia-och-ideologi> (14.01.2012),
<http://www.expressen.se/nyheter/1.424829/sd-s-morka-historia> (14.01.2012)

en kurs här och jobbade i Korea. Då bodde jag på hotell och läste någon norsk tidning, som en kvällstidning som vi säger på svenska. Och på första sidan var det en massa bilder på utländska män. Och så stod det; Så här mycket överrepresenterade är invandrare i brottsstatistiken. Och så hade de ringat in... nu minns jag inte om det var våldtäkter, rån eller vad det var. Då var det iallafall 16 av 20 som var invandrare och så hade de bilder. Och då tänkte jag ”det här hade aldrig fått publicerats i en svensk kvällstidning”. Inte på det sättet, i alla fall inte då. Det här var kanske 3- 4 år sedan... Idag kanske det går i Sverige men man får inte vinkla det på det sättet. Och detta var vinklat så att invandare begår fler brott än vad norrmännen gör. Och det var väll helt ok att skriva i tidningen. Det har jag upplevt flera gånger att man kan... så kanske många går och tänker även i Sverige, men här kan de säga det högt ut. Jag tycker det är tråkigt...

Ella upplever att norrmännens främlingsfientlighet uttrycks implicit genom antydningar och vinkling av fakta eller statistik. Ett exempel på detta är de norska kvällstidningarnas tendens att vinkla sina artiklar så att det framställs som att invandrare statistiskt begår fler brott än norrmän. Merete Lindstad och øivind Fjeldstad (1999) kallar den kriminella utlänningen som journalistiskt tema för ”den förbryterske innvandrerer”. Linstad och Fjeldstad menar att pressens tendens att uppge utländsk bakgrund, då den är helt irrelevant, kan bidra till att skapa ett intryck av att kriminalitet bland invandare är större än vad statistiken visar (Linstad & Fjeldstad 1999:59). Detta kan jämföras med hur svenska arbetsinvandrare presenterades i norska medier under 1850-talet och framåt. Under denna tidsperiod då Norge var ett tämligen etniskt homogent land, kom de svenska arbetsimmigranterna att betraktas som de typiska invandrarna i Norge. Nationaliteten ”svensk” beskrevs och understryktes regelbundet i norska tidningar i förbindelse med olika former av förbrytelser och svenskarna ansågs ligga bakom många av brotten i Norge (Myhre 2005:98). Mediernas retorik har förblivit oförändrad än idag men objekten för anklagelserna har ändrats från att avse svenska arbetsinvandrare till att rikta sig mot invandrargrupper huvudsakligen från länder utanför Nordvästra Europa. I medierna kan de svenska immigranterna ha kommit att alltmer betraktas som ”den integrerte innvandrerer” som framträder som den vanliga medborgaren i det norska samhället (se Linstad & Fjeldstad 1999:68). I sin uppfattning om Norge drar Ella kontinuerligt paralleller till Sverige, då hon bland annat menar att en liknande artikel aldrig skulle kunna publiceras i Sverige. Norge beskrivs och uppfattas således ofta i jämförelse eller i opposition till Sverige, som beskrivs som politisk korrekt när det kommer till invandrare och invandring.

Katrina har tidigare bott och arbetat i en mindre stad i norra Norge med få invånare med immigrantbakgrund. Efter sin graviditet tog Katrina mammaledigt och en läkare med utländsk bakgrund kom att vikariera för henne på sjukhuset. Den kvinnliga läkaren kom att bli särbehandlad på arbetsplatsen på grund av sitt utländska ursprung:

K: Ja på min andra arbetsplats var det ett par kollegor där som var väldigt rasistiska. Det var en annan utländsk kollega, som kom från Bangladesh, som började där och hon blev helt utfrys av ett par kollegorna. Och dem sa det att det var väldigt provocerande att hon bar sjal och att hon inte pratade... att hon bröt. [...] Ja det är så jag har upplevt det, för de betedde sig riktigt illa. Så skulle man aldrig kunna bete sig i Sverige för de betedde sig riktigt illa mot henne. Och så beter man sig inte i Sverige för att i Sverige är man kanske mer van vid att det är många invandrare. Och att det är väldigt inkorrekt att särbehandla dem på det viset. Och så får jag också intrycket av att... nu var det i och för sig i **** där man inte har många invandrare, att det är ovanligt, nytt och främmande. Men det är klart, det kanske var första gången någon gick på sjukhuset som hade sjal och det var väldigt chockerande för vissa äldre.[...] Hon fick sluta. Hon vikarierade för mig medan jag var mamma ledig men hon kunde inte stanna kvar för att det blev en sådan konflikt på hela avdelningen. Så när jag kom tillbaka så slutade hon. Hon ville ha förlängt men hon fick inte det... de behövde folk så det var inte det utan de fick annonser efter någon annan. Det var jätte synd om henne för hon var jätte snäll och gullig. För det blev så att även dem som tyckte om henne tyckte att det ställde till med för mycket krångel på avdelningen. De kunde inte samarbeta med henne och det blev strul med dem som hade sen vakt [arbetspass] för de förstod inte vad hon sa. Så det blev... de kunde inte samarbeta med henne och då blev det så i och med att det är liten avdelning. Samtidigt så var det de äldre fagliga männen, som var så värdefulla, var hårda och sa att nu får ni göra någonting åt det. Känns som om det var för att **** är så lite och har få invandrare.

Slöjan och den bristfälliga norskan blir här en etnisk markör och en symbol för utanförskap, som bidrar till att den kvinnliga läkaren blir utfrys på sin arbetsplats och till slut uppsagd. Exemplet illustrerar hur stark föreställningen om en etnisk tillhörighet är och vilka konsekvenser den har på dem som inte inkluderas.

Utsagorna visar hur de svenska intervjupersonerna förvånas över och tar avstånd från norrmännens uppfattade främlingsfientliga hållning. De norska kvällstidningarna anklagas för att uttrycka sig politiskt inkorrekt om invandrare, norska kollegor betraktas som rasistiska och norrmännen i allmänhet anklagas för att vara främlingsfientliga. Även om intervjupersonerna

nämner några få exempel på hur främlingsfientligheten yttrar sig i Norge så uttrycker intervjupersonerna en samstämmig åsikt om att befolkningen i Norge är generellt mer främlingsfientliga än i Sverige. Under samtalen om norrmännens hållning till invandrare drar intervjupersonerna paralleller till den svenska synen på invandrare och uttrycker frekvent kommentarer som ”så skulle man aldrig göra i Sverige” eller ”så skulle man aldrig kunna bete sig i Sverige”. Man kan därmed uttyda att intervjupersonerna beskriver norrmännens hållning till invandare - som framställs som politiskt inkorrekt, i kontrast till svenskarnas hållning - som i huvudsak beskrivs som tolerant och politiskt korrekt. De norska främlingsfientliga värderingarna definieras således i opposition till ”våra svenska värderingar”. Detta förhållningssätt kan kopplas till ländernas invandringsdiskurs, som har en del likheter men även många skillnader (Reinvelt & Ytrehus 2002:13). Sverige har sedan 1970-talet betraktat sig som ett mångkulturellt samhälle, där mångfald omfamnats som en positiv egenskap och där respekt samt erkännande för andra kulturer var centralt (Molina 2008). Sverige har aktivt rekryterat invandrare till industrin och har den längsta traditionen för forskning om invandrare bland de nordiska länderna (Reinvelt & Ytrehus 2002:17). Till skillnad från Sverige så har Norge fört en mer restriktiv invandringspolitik där konflikter tolkades som kulturkollisioner (Reinvelt & Ytrehus 2002:18). Sveriges långa tradition som ett mångkulturellt land, där respekt och erkännande för andra kulturer är centralt, återspeglas i intervjupersonernas självuppfattning och nationella identitet. Kapitel 6.3 visade hur betydelsefull arbetsmoralen är för de svenska intervjupersonernas kollektiva identitet. I likhet med arbetsmoralen utgör tolerans mot invandrare en betydelsefull värdering bland de svenska intervjupersonerna och möjliggör dem att placera sig över den norska befolkningen. Respekt och toleransen mot andra kulturer förknippas med positiva personliga egenskaper som exempelvis politiskt korrekthet, fördomsfrihet och solidaritet. De norska kollegor som uppfattas som främlingsfientliga blir därför ett objekt för en negativ syn då de uppfattas som bland annat som fördomsfulla och trångsinta av de svenska intervjupersonerna. Intervjupersonerna kan således placera sig över sina norska kollegor och genom att framhäva de ”moraliskt korrekta” svenska värderingarna framställs Sverige återigen som den mogna ”storebrodern” - en förebild för Norge (se avsitt 5.4).

7.4 Anpassning och integration

Avsnitt 7.2 har visat hur de svenska intervjupersonerna undviker att identifiera sig som en invandrare och hur de istället tillskriver sig alternativa definitioner som uppfattas som mer neutrala. Likheten mellan dem själva och norrmännen framhävs medan avståndet till de ”riktiga” invandrarna upphöjs och förtydligas. Man kan se hur en invandrare implicit kategoriseras som en individ vars främmande bakgrund och egenskaper försvårar deras möjlighet att integreras i det norska samhället. Att integreras och fungera i det norska samhället utgör därför en central del av intervjupersonernas vardag för att distansera sig från positionen som en invandrare. Även om kulturskillnaderna beskrivs som få och den språkliga barriären som minimal mellan Sverige och Norge, har intervjupersonerna kämpat för att integreras och en anpassningsperiod till det norska samhället har varit nödvändig. I enstaka fall har intervjupersonerna upplevt att deras anpassning har försvårats av norrmännens öppna exkludering, Marianne berättar:

Me: Jag tror kanske om jag hade betett mig lite mer annorlunda i början så hade situationen sett annorlunda ut nu. Att jag hade tagit del mer i det norska samhället. Men i och med att det var ett relativt klart besked att man liksom ”du är utlänning och vi är norrmän”, så gör det att du skapar dina kontakter utanför och så håller du dig utanför. Du försöker fungera i det norska samhället så gott du kan.

Att betraktas och bli bemött som inte tillhörande har drivit Marianne till att hålla sig utanför den norska gemenskapen och istället skapa relationer med andra utlänningar eller norrmän ”som var lite mer öppna till utlänningar”. I motsättning till Marianne så menar Ella att hon har goda chanser att integreras i det norska samhället, tack vare de få språkliga barriärerna. Som tidigare nämnts arbetade Ella på ett projekt i Asien tillsammans med norrmän i två år innan hon flyttade till Norge. Hon hade då möjligheten att interagera med norrmän och lära sig det norska språket. Att flytta till Norge krävde därför inte någon omfattande anpassning till ett nytt språk. Dock innebar den nya sociala miljön och den nya kulturen svårigheter att följa med i gruppdiskussioner. En av Ellas strategier för att bli en del av arbetsgruppen och kunna hänga med i samtalen under lunchen var att hålla sig uppdaterad på norska nyheter och norsk populärkultur, även om hon inte har ett personligt intresse för det:

E: Men här har jag faktiskt en så pass bra chans att bli integrerad eftersom jag inte har den språkliga barriären. När jag först kom hit så såg jag ofta på... jag har svensk tv 1,2 och 4:an.

Jag gillade att hålla mig uppdaterad på svenska nyheter men jag tittar även på norska nyheter och läser lokaltidningen ibland. Så man hänger med i det som snackas om här. Det är väldigt viktigt att veta även om jag inte är så väldigt intresserad av norska Idol eller Talang eller vad det nu kan vara, så är det kanske bra att se på det en gång för att veta vad det är. För det är trots allt sådant som folk pratar om i lunchen. Och det är faktiskt ett sätt att vara lite mer med. Men jag är ju fortfarande inte helt hemma där men jag har försökt... för det är ju kul att veta vad som har hänt här. [...] Ja det är ju klart att jag inte alltid är helt som dem. Men det är ju inga stora grejer. Jag kommer ju aldrig helt bli anpassad för du är ju alltid ditt eget bagage. Frågan är ju om du vill det. Jag har ju alltid varit svensk och vill vara svensk. Jag vill ju inte vara norsk. Men jag vill ju passa in på det sättet att jag känner mig hemma i samhället, förstår alla frågor och vet hur allt fungerar men jag har ju inget intresse av att bli norsk. Jag är ju svensk och jag är stolt över att vara svensk. Det är ju en balans där i mellan på något sätt.

Både Marianne och Ella är medvetna om att de avviker från den norska befolkningen och att de aldrig kommer bli helt som norrmännen. Då Marianne har en mer kritisk hållning och problematiserar utanförskapet, så accepterar Ella att hon är avvikande och fokuserar istället på att hålla en balans mellan att anpassas och behålla sin svenska identitet.

Även om integrering och anpassning utgör en central del av intervjupersonernas vardagsliv i Norge, varierar viljan eller snarare motståndet till att anpassas mellan de olika intervjupersonerna. Marianne och Ella strävar efter att integreras i så hög grad som möjligt utan att riskera att förlora sin svenska identitet medan Katrina uppvisar ett svalt intresse för att anpassa sig. I likhet med Ella poängterar Katrina vikten av att vara uppdaterad i norsk populärkultur men avviker då hon väljer att endast se på svenska tv-program, vilket leder till att hon har svårt att hänga med på samtalsämnena på arbetsplatsen:

K: Nej det är lite dumt faktiskt. För ibland på kaffepausen så kan man inte hänga med och det är ju lite tråkigt. Det är ju en anledning till att se på norska program, men jag gör det ändå inte.

J: Hänger du med på deras skämt, på deras norska jargong?

K: Inte till 100 %, för om man är i Sverige med sina svenska kompisar då är man verkligen 100 %... då förstår man verkligen varandra. Då har man samma stil, samma humor, samma jargong och så. För det kan jag känna att man inte har till 100 %, även om jag har jätte bra

väninnor och kollegor här så kan man ibland känna att... Inte när man är två och två utan mer när man är många liksom så kanske man inte helt hänger med på allt eller helt skrattar åt samma ting. Men ibland så kan man känna att ”nej det där hängde jag inte helt med på, på grund av att jag är svensk”.

Men det är inte bara på grund av de skilda populärkulturerna som Katrina inte hänger med i samtalsämnen utan stilen, humorn och jargongen spelar en betydelsefull roll. Men Katrina upplever inte att det är en stor skillnad mellan språken utan betraktar dem snarare som två olika dialekter:

K: [...] själv kan man ibland känna att man fortfarande är i Sverige för att det känns nästan som två dialekter. Att man inte alltid upplever att det är två olika saker utan att det är olika dialekter bara. Men det kanske är att man själv känner, i och med att jag huvudsakligen bara pratar svenska så kan jag känna nu när jag har varit här så pass länge att jag egentligen borde prata lite norska. Men samtidigt så känns det lite dumt, som ungefär när jag bodde i Stockholm så började jag inte tala stockholmska. I och med att det är så närliggande så känns det dumt.

Katrina upplever att hon egentligen borde kunna tala lite norska efter att ha levt i Norge i fyra år, men att det känns dumt när hon är svensk och när språken är så pass lika. På sin arbetsplats har hon alltid haft sekreterare som har skrivit åt henne ”så det har underlättat en hel del och då har det inte varit så stort behov att själv lära sig att skriva”. När Katrina själv skriver journaler väljer hon att skriva korrekt svenska framför att skriva fel på norska:

K: [...] det känns väldigt fel att skriva fel norska utan då skriver jag det hellre på svenska för att alla vet ju att jag är svensk, om inte annat så ser dem det på mitt namn. Men det känns lite dumt att inte kunna uttrycka sig på korrekt norska själv, det kan jag tycka. Men det har aldrig blivit några problem när man har hållit sig till ren svenska, men ibland så vill man få till det på norska och då känns det väldigt dumt om det blir fel.

Rädslan för att uttrycka sig fel eller stava inkorrekt hindrar Katrina från att förbättra sina norska språkkunskaper. Som läkare är det av stor betydelse att uttrycka sig korrekt och att behålla en känsla av auktoritet, vilket kan bidra till en ökad rädsla eller försiktighet att börja från början och lära sig ett helt nytt språk.

Samtidigt som intervjupersonerna framhäver vikten av att integreras och anpassas till det norska samhället, så beskrivs det som essentiellt att behålla sin svenska identitet. Det är framförallt viktigt att behålla det svenska språket, både i tal och skrift. Svenska immigranter som inte längre kan tala eller skriva ren svenska betraktas negativt av de svenska intervjupersonerna. Marianne berättar om när hon blev kontaktad av den Svenska föreningen i Norge:

Me: [...] Och när jag till slut fick ett brev från dem och de inte ens kunde skriva på svenska så tänkte jag att det här ska jag absolut inte vara med på. [...] De skrev på "svorksa". Jag tänkte det att kan du inte behålla din svenska så tänker jag inte vara med. Det är totalt ointressant det ni håller på med. Ett gäng överklassdamer som liksom satt och snacka.

Språket är här nära förknippat med den etniska sammanhållningen. Enligt Allardt och Starck (1981) är ett gemensamt språk ett av kriterierna i skapandet av en etnisk identitet. Om språket försvagas kan även den etniska identiteten och samhörigheten försvagas, som citatet ovan illustrerar. Marianne uttrycker en förväntan att de svenska immigranterna i Norge ska behålla sitt svenska kulturarv och identitet. Riina Reinvelt och Line Alice Ytrehus (2002) menar att det är många immigranter som lever i ett spänningsfält mellan egna och andras önskningskrav och krav om assimilering samtidigt som individens närmaste kan ha starka förväntningar på att bevara sin egenart som minoritet. Detta blir tydligt hos de intervjupersoner som är småbarnsföräldrar. För dem är det viktigt att deras barn växer upp och kan tala (och i vissa fall även skriva) lika bra svenska som norska. För de svenska intervjupersonerna handlar det därför om en fin balansgång mellan att lära sig flytande norska och samtidigt behålla det svenska språket i tal och skrift.

Att de svenska immigranterna förlorar sitt modersmål hör inte till vardagen, utan det är vanligare att de inte lyckas lära sig korrekt norska efter att ha tillbringat flera år i Norge. Ett flertal av de svenska intervjupersonerna upplever att de egentligen borde tala eller skriva bättre norska efter att ha levt så många år i Norge. Språkens likheter möjliggör en enkel tillpassning till att omfamna det norska språket. Men likheterna kan även leda till ett motstånd till ett språkskifte eftersom de svenska immigranterna med enkelhet kan fungera i det norska samhället genom att tala och skriva svenska. Det blir därför en fråga om i vilken utsträckning de svenska individerna är villiga till att tillanpassa sig eller assimileras. Oron för en försämrade förmågan att korrekt uttrycka sig som ett resultat av språkskiftet, bidrar till att de svenska intervjupersonerna ofta väljer att fortsätta tala svenska på sin arbetsplats. Det gäller

framförallt de högutbildade intervjupersonerna med en auktorisk position som kan uppleva ett statusfall vid att inte längre kunna uttrycka sig grammatiskt korrekt. Dessa individer kan komma att uppleva en statusstress då deras position i hierarkin hotas av sociala förändringar, som bottnar i att individens uppfattning av sig själv i hög grad påverkas av vad andra anser om dem (se De Button 2005; Turner 1988). Ytterligare en faktor bakom individens vilja eller motstånd mot att anamma det norska språket är längden på den planerade vistelsen i Norge. De immigranter som har intentionen att stanna i ett par år visar ett större motstånd till ett språkskifte än dem som planerar att stanna en längre tid (kanske hela sitt liv).

Även om de svenska immigranternas envishet till att tala svenska i det norska samhället ibland möts av irritation (på grund av kommunikationssvårigheter), upplever inte de svenska intervjupersonerna ett explicit påtryck eller förväntningar från sin omgivning att de ska lära sig flytande norska eller sluta tala svenska på arbetsplatsen. Möjligheten att använda modersmålet i det norska samhället och att behålla sitt svenska namn kan tolkas som ett tecken på tolerans och öppenhet mot de svenska immigranterna²². Tidigare forskning visade hur de svenska immigranterna under slutet av 1800-talet bytte namn till mer norskklingande namn för att undgå obehagligheter som särbehandling och stigmatisering (Myhre 2005). Enligt Brochmann och Kjeldstali (2008) kan assimilation betraktas som en indikator på obehagligheter riktade mot de svenska immigranterna. Man kan anta att de svenska immigranterna idag inte möts av öppen och synlig särbehandling eller stigmatisering, men de svenska intervjupersonernas uttalande visar en mer komplex dimension av utanförskap. De subtila distinktionerna mellan vem som tillhör och vem som inte tillhör norskheten som uttrycks i vardaglig interaktion leder till att de svenska intervjupersonerna uppfattas som icke-tillhörande oavsett hur bra norska de talar eller om de byter sitt namn. Intervjupersonerna är medvetna om att de "aldrig kommer bli helt som norrmännen" men har olika sätt att hantera situationen på: genom att ha en accepterande hållning och fokusera på balansgången mellan att fungera i det norska samhället och att behålla sin svenska identitet eller genom att ha en mer kritisk hållning och problematisera utanförskapet som de utsätts för. Det vanligaste hanterings sättet är att acceptera situationen och istället framhäva likheterna med den norska befolkningen genom att jämföra sig med de "riktiga" invandrarna (se kapitel 7.2)

²² Kunskap om det norska språket är en viktig del i Norges migrationspolitik. Det är ett krav att nyanlända flyktingar och specifika immigranter har 600 timmars språkträning och sociala studier (se http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Rapporter/SOPEMI_Report2011_final.pdf).

Trots att flertalet av de svenska intervjupersonerna har levt i Norge under en längre period (upp till tjugo år) och är väletablerade i det norska samhället, uttrycker ingen önskan eller intentionen att ansöka om norskt medborgarskap. De svenska immigranterna har inte möjligheten att ha dubbla medborgarskap i Norge, vilket innebär att dem måste säga upp sitt svenska medborgarskap för att kunna bli norsk medborgare. Den svenska identiteten är så förankrad i deras självuppfattning att de svenska intervjupersonerna inte är villiga att fransäga sitt medborgarskap till sitt hemland (Sverige) som de inte har levt i på många år och som de troligtvis aldrig kommer återvända till. Den svenska identiteten kan även stärkas och öka i betydelse genom det utanförskap de svenska intervjupersonerna upplever genom att kontinuerligt bemötas och identifieras som "svensker" (och som den nödvändiga främlingen). Och visst kan man ställa sig frågan: varför ansöka om norskt medborgarskap om man aldrig kan bli "helt norsk"?

7.4 Sammanfattning

I detta kapitel har vi sett hur de svenska intervjupersonerna beskriver sig själva som en "annan slags invandrare" eller som "inte en riktig invandrare" med motiveringen att det är få kulturella och språkliga skillnaderna mellan Norge och Sverige. Denna strategi medför att de undgår att identifiera sig som den symboliska outsiders - invandraren. Genom att betona skillnaderna till de "riktiga" invandrarna samtidigt som skillnaderna med den norska befolkningen nedtonas, styrker de svenska intervjupersonerna likheterna och närheten till den norska befolkningen. Men trots alla likheter norrmän och svenskar delar, upplever de svenska intervjupersonerna att de inte tillhör "norskheten" eller att de helt och hållet är en del av det norska samhället (inte ens efter 20 år). Denna distans möjliggör att de svenska intervjupersonerna kan betrakta det norska samhället mer objektivt än dem som är en organisk del av den och ger dem möjligheten att kritiskt tala om det norska samhället, bland annat om norrmännens främlingsfientlighet. Intervjupersonerna drar en gränsdragning mellan norrmännens hållning till invandare som beskrivs som politiskt inkorrekt och svenskarnas hållning som i huvudsak beskrivs som tolerant och politiskt korrekt. De norska främlingsfientliga värderingarna definieras således i opposition till "våra svenska värderingar". I likhet med arbetsmoralen utgör tolerans mot invandrare en betydelsefull värdering bland de svenska intervjupersonerna.

Att integreras och fungera i det norska samhället utgör en central del av intervjupersonernas vardag. Flertalet av de svenska intervjupersonerna upplever att de egentligen borde tala eller skriva bättre norska. Motståndet till att anamma det norska språket kan förklaras utifrån flera faktorer: 1) språkens likheter som gör det möjligt att fungera i det norska samhället genom att tala och skriva svenska 2) oron för en försämrade förmågan att korrekt uttrycka sig som resulteras av ett språkskifte och till slut 3) de subtila vardagliga distinktionerna som bidrar till en känsla av hopplöshet eller acceptans till att aldrig ingå i norskheten. Medvetenheten om utanförskapet hanteras på olika sätt: genom att acceptera utanförskapet och istället rikta fokuset på balansgången mellan att fungera i det norska samhället och att behålla sin svenska identitet eller genom att kritisera och problematisera utanförskapet som de utsätts för.

8. SLUTSATS OCH AVSLUTANDE DISKUSSION

Det genomgående temat i studien har varit hur sociala gränser skapas och upprätthålls inom och mellan etniska grupper. Resultatredovisningen inleddes med att behandla de svenska intervjupersonerna upplevelser och tolkningar av de vardagliga bemötandena från den norska befolkningen - bemötanden som skapar subtila distinktioner mellan dem tillhörande och de icke-tillhörande. Intervjupersonernas spontana uppfattning av det första ytliga mötet med den norska befolkningen är i regel positivt: de upplevde sig inte ha blivit öppet särbehandlade eller diskriminerade på grund av sitt svenska ursprung. Även om de svenska intervjupersonerna sällan explicit uppfattar norrmännens handlingar som praktiseringen av sociala skillnader, uppfattas distinktionerna implicit då de dagligen upplever ett avstånd till norrmännen som de inte riktigt kan förklara. De subtila distinktionerna är både svåruppfattade samt svåruttryckta och kan tolkas som ett uttryck för vänlig nyfikenhet eller humor. De vardagliga praktiseringarna av gränsdragningar mellan tillhörande och icke-tillhörande synliggörs dock i intervjupersonernas uttalanden som speglar ambivalensen mellan att vara nära – men samtidigt långt ifrån; att ta del av det norska samhället - men att inte delta helt; att tillhöra – men inte tillhöra fullt ut. För att förstå denna komplexa enhet av närhet och avstånd har George Simmels teori om den nödvändiga främlingen tillämpats, där främlingen både är inkluderad och exkluderad från gruppen – något som vi återser hos de svenska immigranterna. Den ambivalens som intervjupersonerna upplever kan således beskrivas bottna i den unika interaktion med den norska befolkningen som följd av att de svenska immigranterna både är inkluderad och exkluderad i den sociala gruppen och i det norska samhället i stort.

De svenska immigranterna tillskrivs karaktäristiska egenskaper vilket kan medföra till att de svenska intervjupersonerna kan komma att uppfattas som en specifik social typ - ”svensker” - av den norska befolkningen och inte som enskilda individer. Detta manifesteras i de kallnamn som de svenska intervjupersonerna ges av den norska befolkningen, kallnamn som har funktionen att påminna dem om deras svenskhet och indirekt om deras avvikelse från norskheten. Genom att identifieras som en social typ med egenskaper som avviker från norskheten produceras distinktioner mellan vilka som tillhör och vilka som inte tillhör (norskheten). De svenska immigranterna kan emellertid komma att identifiera sig med ”svenskernes” tillskrivna *positiva* karaktäristiska egenskaper, exempelvis hög arbetsmoral, som i hög grad kan bli en integrerad del av deras självbild. Hög arbetsmoral blir således en inifrån definierade (från svenskarna själva) och utifrån definierade (av norrmännen) karaktäristisk egenskap. Genom att framhäva sin höga arbetsmoral kan de svenska

intervjupersonerna upprätthålla en känsla av personligt värde. Utifrån Lamont ramverk om moralens betydelse för att uppnå uppåtgående social mobilitet har vi sett hur de svenska immigranterna använder olika former av moral som strategier för att placera sig på samma nivå eller över den norska befolkningen vars egenskaper kontinuerligt beskrivs i opposition till "våra" (svenska) värderingar.

Förutom att påvisa intervjupersonernas ambivalenta upplevelser av närhet och avstånd i det norska samhället, har studien belyst hur de svenska intervjupersonerna jämför sig och förhåller sig till andra immigrantgrupper i Norge och hur de skapar en hierarkisk ordning mellan olika immigrantgrupper i det norska samhället. Det handlar här om en hierarki från den mörkhyade segregerade "riktiga" invandraren från en främmande kultur upp till den vita integrerade skandinaven. Intervjupersonerna betonar skillnaderna till de "riktiga" invandrarna och dem själva, samtidigt som de framhäver likheterna mellan dem själva och norrmän. Genom att understryka distansen till "de andra" och framhäva närheten till "viet" kan intervjupersonerna styrka likheterna och därmed öka samhörigheten med norrmännen. Men trots alla likheter norrmän och svenskar delar, upplever de svenska intervjupersonerna att de inte tillhör "norskheten" eller att de inte helt och hållet är en del av det norska samhället (inte ens efter 20 år). Som vi har sett, att uppnå de explicita och implicita kriterier²³ av integration försäkrar inte att de svenska immigranterna kan komma att inkluderas i den föreställda norskheten. De subtila distinktionerna mellan vem som tillhör och vem som inte tillhör norskheten som uttrycks i vardaglig interaktion leder till att de svenska intervjupersonerna uppfattas som icke-tillhörande oavsett graden av assimilering. Att kontinuerligt bemötas och identifieras som "svensker" kan bidra till att den svenska identiteten stärks och ökar i betydelse för de svenska immigranterna. Motståndet till att tillhöra den föreställda norskheten kan således reducera de svenska immigranternas vilja att integreras och assimileras till det norska samhället.

Norrmännens praktiseringar av gränsdragningar mellan de norska och icke-norska ska inte betraktas som en medveten handling avsedd för att få de svenska immigranterna att känna sig exkluderade eller ovälkomna. Det handlar snarare om så subtila och välmenande handlingar som är så självklara att de har en tendens att passera obemärkt av norrmännen själva. Att påpeka denna form av exkludering kan därför mötas av motstånd och ifrågasättas av omgivningen (och kan uppfattas som triviala). Studien har som ambition att möta motståndet för att tänka kritiskt om norskhetens begränsningar som välmenande norskar tar del i varje

²³ Tala och skriva norska, anamma de norska traditionerna, följa med i den norska populärkulturen o.s.v.

dag och att öppna upp för en diskussion om social exkludering. Studien visar ett exempel på hur en grupp immigranter som är väl integrerade i det norska samhället möter utanförskap och motstånd till att bli en del av ”norskheten”. Men det är inte ett dramatiskt fall: andra grupper har mött utanförskap som är större och mer hotande än de svenska immigranterna. Den kvalitativa migrationsforskningen har en tradition av att undersöka de synligt stigmatiserade och diskriminerade immigrantgrupper, vilket bidrar till att de vita integrerade immigranternas situation förbli osynlig. Denna studie kan således bidra med att ge en bild av hur de vita integrerade immigranterna bemöts och behandlas i det norska samhället. I tillägg, genom att se på den grupp som minst förväntas möta utanförskap i det norska samhället får vi en stor insikt om social exkludering.

Som en av de första studierna om de svenska immigranternas upplevelser av bemötandet från den norska omgivningen, kan denna studie betraktas som ett första utforskande steg. Det är därför nödvändigt med vidare forskning på detta fält. Det kan tänkas vara relevant att utföra en större komparativ studie mellan några av Norges största städer för att få en mer täckande bild av fältet. Det är framförallt intressant att se om de svenska immigranternas upplevelser av bemötanden varierar beroende på i vilken region de bor i, då för exempel det är en stor koncentration av svenska immigranter i Oslo regionen. Har de svenska immigranterna i Oslo fler erfarenheter av stigmatisering eller stereotypisering (som t.ex. ”partyvensker”) än dem i väst? Kan man se tydligare distinktioner mot de svenska immigranterna i svensktåta områden? För att få en djupare förståelse för fältet skulle de kvalitativa intervjuerna kunna kompletteras med deltagande observationer på studiesubjektens arbetsplats för att synliggöra interaktionen mellan ”svenskar” och ”norrmän”. Det skulle ytterligare vara intressant att inkludera norskfödda individer med svenska föräldrar för att undersöka var norskhetens gränser går. Inkluderas dessa individer i den föreställda norskheten eller betraktas de som ”svensker”? Vilken subjektivt och objektivt definierad etnisk tillhörighet har dessa individer?

En annan inriktning för vidare forskning är att undersöka huruvida andra vita integrerade immigranter i Norge möts av ett liknande interaktionsmönster och bemötande som de svenska immigranterna. Ett givande tillvägångssätt skulle vara att utföra en komparativ studie mellan olika immigrantgrupper i Norge för att jämföra interaktionsstrukturerna mellan grupperna och se på återkommande mönster.

REFERENSER

- Allart, Erik & Christian Starck (1981) *Språkgränser och samhällsstrukturer – Finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB
- Alvesson, Mats & Kaj Sköldberg (2008) *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur
- Andersson, Mette (2000) Å forstå «den andre» - Metodologiske premisser hos Schütz og Habermas. I Sosiologisk tidsskrift (årgång 8, nummer 4). Oslo: Universitetsforlaget
- Appelrouth, Scott & Laura Destfor Adles (2012) *Classical and contemporary sociological theory*. Los Angeles: Pine Forge Press
- Aspers, Patrik (2007) *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber
- Bandix, Reinhard & Seymour Martin Lipset (1964) *Class, status and power – A reader in social stratification*. The Free Press. Reprinted from Max Weber: *Essay in sociology* (1946), översättning H.H Gerth and C. Wright Mills, pp. 180-195.
- Barth, Fredrik (1969) *Ethnic Groups and Boundaries – The Social Organization of Cultural Difference*. Boston: Little, Brown, & Co
- Blom, Ida (2005) ”1905 - ett glädjens eller ett sorgens år?”. I Nilsson, Torbjörn & Sørensen øystein (red.) *1905- unionsupplösningens år*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Bourdieu, Pierre (1986) “The forms of Capital”. I Szeman & Kaposy, *Cultural theory: an anthology* (2011). USA: Wiley-Blackwell.
- Brettell B, Caroline & F. Hollifield (2000) *Migration Theory, Talking across disciplines*. New York: Routledge

Brochmann, Grete & Knut Kjedstadli (2008) *A history of immigration – The case of Norway 900–2000*. Oslo: Universitetsforlaget

Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB

Carle, Jan (2007) *Moderna samhällsteorier- traditioner, riktningar och teoretiker* Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag (sjunde upplagan)

Davis, Kathy & Lorraine Nencel (2011) "Border skirmishes and the question of belonging: An autoethnographic account of everyday exclusion in multicultural society", *Ethnicities*, 11: 467, 467-488

De Botton, Alain (2005) *Status-jag*. Oslo: N W Damm & Søn

Due-Nielsen, Carlsten (2005) "Danmark levererade kungen". I Nilsson, Torbjörn & Sørensen øystein (red.) *1905- unionsupplösningens år*. Stockholm: Carlssons Bokförlag

Gardberg, Pia-Maria (1991) "Vår nordiska identitet". I *Nationella identiteter i Norden – ett fullbordat projekt?* Nordiska rådet

Gorter, Cess, Nijkamp, Peter & Poot, Jacques (1998) *Crossing Borders, regional and urban perspectives on international migration*. Vermont: Ashgate Publishing Company

Gullestad, Marianne (2002) *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget

Gustavsson, Anders (1999) "Flöden över gränser – Kulturkontakter längst svensk-norska gränsen under 1900-talet". I Danielsson, Rolf & Gustavsson, Anders (red.) *Gränsmöten – Kulturhistorisk antologi för Bohuslän, Dalsland och Östfold*. Strömstad: Strömstad Museums Förlag

Hedberg, Charlotta & Bo Malmberg (2008) *Den stora utmaningen: Internationell migration i en globaliserad värld* (Underlagsrapport nr 18 till Globaliseringsrådet). Västerås: Grafisk form

Johanson, Arvid (1999) "Flyktinger over grensen". I Danielsson, Rolf & Gustavsson, Anders (red.) *Gränsmöten – Kulturhistorisk antologi för Bohuslän, Dalsland och Östfold*. Strömstad: Strömstad Museums Förlag

Lamont, Michèle (2000) *The Dignity of Working Men – Morality and Boundaries of Race, Class, and Immigration*. Cambridge: Harvard University Press

Lindstad, Merete & øivind Fjeldstad (1999) *Pressen og de fremmede*. Kristiansand: IJ-forlaget

Linge, Lars (1999) "Riksgränsen efter Roskildefreden – Enningsdalen i blickpunkten". I Danielsson, Rolf & Gustavsson, Anders (red.) *Gränsmöten – Kulturhistorisk antologi för Bohuslän, Dalsland och Östfold*. Strömstad: Strömstad Museums Förlag

Magnusson Turner, Lena (2008) "Invandring och segregering". I Magnusson Turner, Lena (red.) *Den delade staden*. Umeå: Boréa Bokförlag

Marshall, Cathrine & Gretchen B. Rossman (2006) *Designing Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage Publ. (4:th ed.)

Massey, Douglas S, Arango Joaquin, Hugo Graeme, Kouaouci Ali, Pellegrino Adela & Taylor, Edward J (2010) "Causes of migration". I Guibernan, Monsterrat & Rex, John (red.) *The Ethnicity Reader- nationalism, multiculturalism and migration*. Cambridge: Polity Press

Massey, Douglas S, Arango Joaquin, Hugo Graeme, Kouaouci Ali, Pellegrino Adela & Taylor, Edward J (2005). *Worlds in motion, understanding international migration at the end of the millennium*. Oxford: University Press

Molina, Irene (2008) "Den rasifierade staden". I Magnusson Turner, Lena (red.) *Den delade staden*. Umeå: Boréa Bokförlag

Myhre, Jan Eivind (2005) "Kajsa, Sven og hundre tusen svensker – innvandring fra Sverige til Norge på 1800-talle". I Nilsson, Torbjörn & Sørensen, øystein (red.) *Goda grannar eller morska motståndare?* Stockholm: Carlsson Bokförlag

Nilsson, Jan Olof (1991) "Modernt, allt för modernt". I *Nationella identiteter i Norden – ett fullbordat projekt?* Nordiska Rådet

Nilsson, Torbjörn (2005) "Unionen som myt eller minnesförlust". I Nilsson, Torbjörn & Sørensen øystein (red.) *1905- unionsupplösningens år*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.

Postholm, May Britt (2010) *Kvalitativ metode – En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget

Pyyhtinen, Olli (2010) *Simmel and 'the social'*. Hampshire: Palgrave Macmillan

Regjeringen (2011) *International migration 2010-201*. SOPEMI rapport. Tillgänglig på: http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Rapporter/SOPEMI_Report2011_final.pdf (06.02.2012)

Reinvelt, Riina & Line Alice Ytrehus (2002). "Innledning". I Berg, Magnus, Riina, Reinvelt & Ytrehus, Line Alice (red.) *Etnisk kompleksitet – Nordliga länder Kulturvetenskapliga perspektiv*. Göteborg: Etnologiska Föreningen i Västsverige

Rogstad, Jon (1998) "Innvandrare på store steder i Norge". I Nilsson & Lilja (red.) *Invandrarna och lokalsamhället – Historiska aspekter på integrationen av invandrare i nordiska lokalsamhällen*. Stockholm: Stads- och kommunhistoriska institutet

Rothman, Robert A. (2002) *Inequality and Stratification – Race, class, and gender*. New Jersey: Prentice Hall.

Sannett, Richard (2003) *Respect in a world of inequality*. London: Allen Lane

Sejersted, Francis (2005) "Nordisk økonomisk samarbeid – en urealisert drøm?". I Nilsson, Torbjörn & Sørensen øystein (red.) *1905- unionsupplösningens år*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.

Simmel, Georg (1965) "The stranger". I Wolff, H. Kurt *The sociology of Georg Simmel*. New York: The Free Press

Statistiska sentralbyrå (2010) *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. 1. januar 2010* (tabell 4). Tillgänglig på: <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/tab-2010-04-29-04.html> (14.12.2010).

Statistisk sentralbyrå (2010) *Innvandringer, etter statsborgerskap og landsdel, 2010* (tabell 11). Tillgänglig på: <http://www.ssb.no/emner/02/02/20/innvutv/tab-2011-05-05-11.html> (12.01.2011)

Statistisk sentralbyrå (2011) *Folkemengde, etter norsk/utenlandsk statsborgerskap og landbakgrunn¹. 1. januar 2011* (tabell 7). Tillgänglig på: <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/tab-2011-04-28-07.html> (25.02.2012)

Statistisk sentralbyrå (2011) *Innvandrere, etter tid bosatt i Norge/første innvandringsår, kjønn og landbakgrunn. 1 januar 2011* (tabell 13). Tillgänglig på: <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/tab-2011-04-28-13.html> (25.02.2012)

Sverigedemokraterna (2012) *Våra åsikter*. [online] Tillgänglig på: <https://sverigedemokraterna.se/vara-asikter/> (14.01.2012)

Turner, S. Bryan (1988) *Concept of Social Thoughts, Status*. Minneapolis: University of Minnesota Press

Vassenden, Anders & Mette Andersson (2010) "Whiteness, non-whiteness and 'faith informations control': religion among young people in Grønland, Oslo", *Ethnic and Racial Studies*, 34:4, 574-593

Wallensteen, Ivar (1995) *Nordens historia i årtal. Från 793 till vår tid*. Stockholm: Atlantis

Artiklar i elektroniska tidskrifter

Bergsten, Henrik (09.02.2012) *Så gjorde vi reportaget om svenskarna i Oslo*. [online] SVT.

Tillgänglig på:

http://svt.se/2.151341/1.2321553/sa_gjorde_vi_reportaget_om_svenskarna_i_oslo

(04.12.2011)

Ekman, Ivar (30.12.2007) *Young Swedes Flock to Newly Rich Norway for Work*. [online] The New York Times. Tillgänglig på:

http://www.nytimes.com/2007/12/30/world/europe/30norway.html?_r=2&ref=worldbusiness

(25.01.2012)

Författare ej angett (23.09.2006) *SD:s mörka historia*. [online] Expressen. Tillgänglig på:

<http://www.expressen.se/nyheter/1.424829/sd-s-morka-historia> (14.01.2012)

Poohl, Daniel (2011) *Så ljuger SD om sin historia*. [online] Expo. Tillgänglig på:

http://expo.se/2011/sa-ljuger-sd-om-sin-historia_3612.html (14.01.2012)

Stiernstedt, Jenny (26.04.2011) *Sverigedemokraterna – historia och ideologi*. [online]

Tillgänglig på: <http://www.dn.se/nyheter/politik/sverigedemokraterna---historia-och-ideologi>

(14.01.2012)

Intervjuguide

Inledning

Allt som sägs i denna intervju är sekretessbelagt. Inga namn eller uppgifter kommer att lämnas ut. Intervjusvaren kommer att användas längre fram i analysarbetet. Banden kommer att förvaras oåtkomligt för andra och de kommer att raderas när arbetet är färdigställt.

Syftet med denna intervju är att du delar med dig av dina upplevelser och erfarenheter av ditt uppehåll i Norge. Fokus kommer att falla på *hur du upplever dig bli behandlad och bemött av norrmännen*. Jag vill att du ska berätta om dig själv, dina erfarenheter och upplevelser samt dina framtidsplaner. Det är bra om du talar så fritt och spontant som möjligt. Tanken är att vi ska försöka beröra olika teman och försöka fördela tiden någorlunda mellan dem.

Kom ihåg samtyckesbrevet!

Vi ska börja med korta personuppgifter som endast jag kommer ta del av. Dessa uppgifter är endast till för att hjälpa mig under analysarbetet.

Personuppgifter

Namn

Ålder

Utbildning

Yrke

Bakgrund

Berätta lite om dig själv: vem är du?

Hur såg din situation ut i Sverige?

- Hur såg din arbetssituation ut?
- Hur såg din bostadssituation ut?

Varför flyttade du till Norge? (Ställ många följdfrågor!)

Nyinflyttad, första intryck

När var du första gången i Norge, t.ex. på besök eller semester?

- Vad var ditt första intryck av Norge?

Vad hade du för förväntningar på hur det skulle vara att leva i Norge?

- Var det som du hade förväntat?

Berätta hur det var som nyinflyttad svensk i Norge.

- Vad hade du för upplevelser?

Hur var de första mötena med norrmännen?

- Varför upplevde du det så?
- Har det förändrats med tiden?

Nätverk och umgänge

Kände du någon i Norge när du flyttade, till exempel vänner eller släkt?

Har några vänner eller medlemmar i din familj flyttat till Norge efter att du har flyttat?

- Varför ville de flytta till Norge?

Har du försökt få några vänner eller familj att flytta till Norge?

- Varför?

Hur gick du tillväga för att skapa nya kontakter i Norge?

- Med vilka försökte du först få kontakt med?

Var det svårt att få kontakt och skapa relationer med norrmännen?

- Varför?

Vad brukar du göra på din fritid?

Vilka umgås du med på din fritid (svenskar eller norrmän)?

Kulturskillnader

Kunde du norska när du flyttade till Norge?

Har det uppstått några språkproblem, till exempel kommunikationssvårigheter eller missförstånd?

- Vilka?

Har du upplevt att du har blivit annorlunda behandlad för att du talar/talade svenska?

- Varför?

- Av vem?
- När?

Har du känt dig tvingad till att lära dig norska?

- Varför?
- I vilken situation?

Har du upplevt några kulturskillnader mellan Norge och Sverige?

- Vilka och när?

Har det någonsin uppstått några problem orsakade av kulturskillnader?

- Vilka och när?

Har du haft svårt att anpassa dig till det norska samhället?

- Varför?

Känner du ett behov av att behålla din ”svenskhets”?

- Varför?

Arbetssituation

Vad arbetade du med i Sverige innan du flyttade till Norge?

Hur blev du behandlad på din arbetsplats i Sverige?

- Trivdes du?

Berätta om ditt första jobb du hade i Norge.

- Hur upplevde du det?

Vilka yrken har du haft i Norge?

Berätta om ditt nuvarande jobb

- Hur upplever du det?
- Trivs du?

Vad har du för typ av anställning (deltid/heltid)?

- Hur länge?

Hur blir du bemött på arbetsplatsen?

Är du nöjd med din lön?

- Får du samma lön som de norska anställda?

Har du upplevt att du har blivit annorlunda behandlad på ditt jobb för att du är svensk?

- Hur kom det i uttryck?

Är det skillnad på hur du blev behandlad och bemött på ditt jobb i Sverige och hur du blir behandlad och bemött på ditt jobb i Norge?

- Varför?

Vad anser du om att tusentals ungdomar flyttar till Norge årligen för att arbeta?

Vad anser du om att de tar lågavlönade lågstatus arbeten som norrmännen inte är villiga att ta?

Tror du detta påverkar hur norrmännen ser på svenskar?

- Varför?

Tror du norrmännen har förändrat sin syn på svenskar sedan den ekonomiska krisen?

Bostadssituation

I vad för slags bostad/bostadsområde bodde du i när du först flyttade till Norge?

Var det svårt att få bostad som svensk?

I vad för slags bostadsområde bor du i nu?

Vad är standarden i din nuvarande bostad?

Vad har du för grannar?

Hyr du eller äger du din bostad?

Planerar du att köpa bostad (om personen i fråga hyr).

Media

Använder du svensk eller norsk media (tv, radio, tidning, internet)?

- Varför?

Vad tycker du om de svenska programmen som t.ex. Ullared som visas på norska kanaler?

- Varför tror du de väljer att visa dessa svenska program?

Hur upplever du att svenskar framställs i norsk media?

Varför är du med i den norsk-svenska gruppen/föreningen?

Är du med i några fler föreningar?

Nationalitet

Vilken syn hade du på norrmän när du först flyttade till Norge?

- Har denna syn förändrats?

Känner du ett behov av att försvara din nationalitet?

Känner du ett behov av att försvara Sverige?

Möts du av nervärderande eller kränkande kommentarer om Sverige eller din nationalitet?

- Vilka?

Möts du av några stereotyper eller fördomar om svenskar?

- Vilka?
- Varför tror du dessa stereotyper eller fördomar mot svenskar finns?

Reflekterar du över din nationalitet eller härkomst?

- Känner du dig som en svensk i Norge?
- Känner du dig som en invandrare i Norge?

Upplever du att du blir behandlad som en invandrare i Norge?

Hur upplever du att du blir behandlad av norrmännen i relation/jämförelse med andra invandrare med annan etnisk härkomst?

Hur ser du på dig själv i relation till andra invandrargrupper?

Om du skulle rangordna de olika nationaliteterna i Norge, på vilken plats skulle du som svensk hamna på?

Framtidsplaner

Berätta om dina framtidsplaner; arbets-, bostad och familjeplaner.

Ser du optimistiskt på din framtid?

Ska du flytta tillbaka till Sverige eller stanna kvar i Norge?

- Varför?

Planerar du att ansöka om norskt medborgarskap?

Saknar du Sverige?

- Varför?

Samtyckesbrev

Januari 2011

UNIVERSITETET I BERGEN

Sosiologisk Institutt

Jag heter Johanna Frank och är student på mastersprogrammet i sociologi vid Universitetet i Bergen. Under tidsperioden 14.01.2011 till 13.01.2012 kommer jag utföra mitt examensarbete som har titeln "Svenskar i Norge – En kvalitativ studie om svenska migranternas uppehåll i Norge". Bakgrunden till denna studie är att tusentals svenskar flyttar till Norge årligen för att finna arbete. Enligt Statistiska Sentralbyråns (SSB) rapport från januari 2010 var folkmängden med svensk landbakgrund i Norge 31 193 och svenskar utgör den näst största folkgruppen som invandrar till Norge årligen. Studiens syfte är således att undersöka och belysa de svenska immigranternas upplevelser av att leva i det norska samhället. Särskilt intressant är hur de svenska immigranterna upplever sig bli bemötta och behandlade av norrmännen. Detta är aktuella och angelägna frågor att besvara då det är ett tilltagande och tämligen outforskat fenomen.

Jag söker därför deltagare som kan bidra till värdefull information och ökad kunskap om hur svenska immigranter blir bemötta och behandlade i Norge. För att besvara studiens forskningsfråga kommer jag intervjua 8 till 10 personer med svensk bakgrund som har bott kontinuerligt i Norge i minst sex månader och högst i 5 år. Intervjuerna kommer utgöra undersökningens innersta kärna och utgångspunkt. Intervjun kommer ta mellan 1 ½ timme upp till 2 timmar och kommer att utföras under våren och sommaren 2011.

Deltagarnas medverkan är helt frivilligt och de kan närsomhelst avbryta sitt deltagande under arbetets gång utan att ge några orsaker. De kan även avbryta intervjun när den utförs och även avstå från att svara på vissa frågor. De blir garanterad anonymitet och samtliga uppgifter kommer att behandlas med största möjliga konfidentialitet. De insamlade uppgifterna kommer endast användas för forskningsändamål. När arbetet är klart under våren 2012 kommer det insamlade materialet (transkriberingar, ljudupptag, fältanteckningar m.m.) raderas för att bevara deltagarnas anonymitet. Projektet är godkänt av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Har du frågor eller synpunkter kan du kontakta mig på telefon nr. 91149539 eller skicka ett e-mail till jfr064@student.uib.no. Du kan även kontakta min handledare Mette Andersson vid sosiologiska institutt på telefon nr. 55589174

Med vänliga hälsningar,
Johanna Frank
Helleveien 129
5039 Bergen